

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

SİYASAL İLETİŞİM ETİĞİ

İlker ÖZDEMİR

SİYASAL İLETİŞİM ETİĞİ

Dr. İlker ÖZDEMİR

EZGİ KİTABEVİ
2016

© Tüm hakları mahfuzdur. Bu kitabın tamamı ya da bir kısmı 5846 sayılı yasanın hükümlerine göre, kitabı yayımlayan kitabevinin izni olmaksızın elektronik, mekanik, fotokopi ya da herhangi bir kayıt sistemi ile çoğaltılamaz, yayınlanamaz, depolanamaz.

1. Baskı

Nisan 2016

Baskı

Güven Mücellit Matbaacılık Ltd. Şti.

Tel: (0 212) 445 00 04

Sertifika No: 11935

Kapak Tasarım

FİLADAM

Tel: (0 212) 325 70 01

Yayına Hazırlayan

Çetin Serdar

Sertifika No: 13740

ISBN: 978 605 4484 36 2

Bandrol Seri: THG-ESA 185490-186589

Dağıtım

Ezgi Kitabevi

Altıparmak Cad. Burç Pasajı No: 35

Osmangazi - BURSA

Tel: (0 224) 220 96 97 - Fax: (0 224) 223 24 70

ezgi@ezgikitabevi.com / www.ezgikitabevi.com

ezgi@ezgiyayinevi.com / www.ezgiyayinevi.com

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

ÖNSÖZ

2000’li yıllara büyük umutlarla girmiştik. Bu yeni çağın bir insan hakları çağı olacağını düşünüyor ve tüm insanların kendi özgün renkleri ile içinde yaşadıkları topluma ve hatta dünyaya eşitçe ve özgürce katıldıkları bir dünyayı düşlüyorduk. Bu İnsan Hakları Çağı’nda insanların kendi haklarının peşinde olduğu kadar başkalarının hak ve özgürlüklerini de gözetken bir bilinç ve duyarlılığa sahip olacağını umut ediyorduk. Ancak bu düş fazla uzun sürmedi. 2010’lı yıllarla birlikte içinde yaşadığımız coğrafyada çatışmaların şiddetlendiği ve başta yaşam hakkı ile birlikte en temel insan haklarının çiğnendiği, barış içinde bir arada yaşama yerine ayrımcı ve nefrete dayalı bir dilin yaygınlaştığı yeni bir evreye girdik. Bu post-terörizm çağında umutlarımız tükenmeye, ütopyalarımız silikleşmeye, korku ve kaygılarımız ise giderek artmaya başladı. İnsan kimliğinin ayrılmaz bir parçası olan söz söyleme ve eyleme haklarının dünyevi olmayan gerekçelerle daraltılmaya çalışıldığı ve buna karşı bir politik çözüm üretemeyen ciddi bir “akıl tutulması” yaşadığımız bir dönemin içinden geçiyoruz. Bu dönemde politikayı gücü ele geçirmek ve ele geçirdiği bu gücü korumak ve güçlendirmek olarak okuyanların iktidar gücünü ele geçirmek için oyunu kuralına göre oynamak ilkesini benimsemiş oldukları görülmektedir. Bu çerçevede ilkeler, hukuk ve düşünceler bütünüyle bir kenara itilirken, gücü ele geçirmek ya da sahip olduğu gücü elinden kaçırmamak için yapılan ve bilgiyi çarpıtarak, kendi çıkarını genelin çıkarı gibi göstermeye çalışarak sunmaya çalışan her türlü söylem meşru görülmeye başlandı. Reel politikanın “rule of the game” (oyunun kuralı) prensibine göre işleyen ve yapılan işlemin hukuka uygun olup olmadığını bir teferruat haline getiren bu mücadele toplumun derin bir etik kriz içinde olduğunu da göstermektedir. “Oyunun kuralı” veya stratejik düşünme biçimine yaslanan ve sadece kazanmak için mücadele eksenine oturarak etik duyarlılıktan giderek yoksunlaşan bu “siyaset” anlayışına karşı yeni bir politik dil ile güçlü bir biçimde itiraz edilmelidir. Üzerimize giydirilmeye çalışılan elbisenin

farklı yaşam tercihlerine sahip olan bu topluma dar geldiği açıktır. Toplumun ihtiyacı, muhterislerin iktidarı elde etmek için yaptığı itiş kakışın “siyaset” ya da siyasal iletişim olarak adlandırıldığı, alkışlayarak veya küfrederek seyircisi olduğumuz bu iktidar oyunlarını terk etmeden karşılanamaz. Çünkü bu oyun “fair play”, yani dürüst ve adil bir oyun değildir. Politikanın dürüst ve adil bir oyun haline dönüşebilmesinin yolu ise oyunu kuralına göre oynamaktan değil, birlikte, el ele vererek oyunun kurallarını değiştirmekten geçmektedir. Bu etik krizden esenliğe çıkabilmek için yapılması gereken, hepimizin oyunun temel kuralları, yani temel hak ve hürriyetler konusunda sürdürülebilir bir uzlaşmaya vararak, hiçbir yurttaşımızı ötekileştirmeden, herkesin hak ve hukukunun teminat altına alındığı, evrensel hukuk ve insan hakları temelinde birey ve grup haklarına karşı hassas yeni bir toplumsal sözleşme oluşturmaktan geçmektedir. Bunun, stratejik akıl ve stratejik derinlik yerine başka türden (iletişimsel) bir akıl ve derinlik, başkalarının acısı ile de acılanabilen başka türden bir duyarlılık ve bilinç düzeyini, kısaca yeni bir dili ve yeni bir politik perspektifi gerekli kıldığını ise tekrarlamaya bile gerek yok. Bunu gerçekleştiremez isek, 1930’lı yıllarda kendini Boğaz’ın serin sularına bırakarak hayata veda eden bir memurun güvertede şapkasının üzerine bıraktığı notta yazdığı gibi, “geçmişte yoktu, bugünde yok, yarın da olmayacak” bu ülkede ne özgürlük, ne eşitlik, ne adalet, ne de kardeşlik.

Bu türden anlarda Sertab Erener’in billur sesiyle seslendirdiği “hadi yüreğim ha gayret/ hele sıkı dur hele sabret/ başını eğme dik tut/ bu bir rüyaydı farzet” rüya şarkısı eşliğinde bu yaşananların geçici olduğu, dolayısıyla bu kötü rüyanın en kısa zamanda sona ereceği ve yeniden güzel düşler görmeye ve bu düşleri gerçek kılmak için çalışmaya başlayacağımızı düşünerek direnmeye çalışıyoruz. Öte yandan ise mevcut politik ve kültürel iklim gelecek için umutlu olmamızı sağlayacak bahar esintilerine henüz sahip değil. Çünkü yaşanan krizler politik ve ekonomik krizlerin ötesinde aslında etik birer kriz ve bunun sorumlusu sadece yöneticiler değil, bu toplumda yaşayan herkes.

Lacan, “kelimelere ancak istenilen bir şey yok olduğunda ihtiyaç duyulur” demişti. Bizim politika, iletişim ve etik kelimele-
rine duyduğumuz ihtiyacın artması ve bu konuda düşünme ça-
bası da bunların azalması ve yok olması ile doğrudan ilgili bir
durum olsa gerek. Bu kitabın yazılması da etik ilkelere olan ih-
tiyacın politik alan başta olmak üzere, yaşamın her alanında ya-
şamsal önemde bir ihtiyaç haline gelmesinin bir sonucudur.

Bu kitabın yazarı özgeçmişinden de anlaşılacağı üzere, siya-
set bilimi ve iletişim alanlarında uzmanlaşan ve siyaset bilimi,
siyasal düşünceler ve siyasal iletişim konularında ders veren bir
bilim insanıdır. Ancak yazdıklarını bir uzman görüşü olarak de-
ğil, ülkesinin ve dünyanın geleceği için kaygılanan ve aydınlan-
manın özgürlük, eşitlik, kardeşlik ve adalet eksenli geniş ufuklu
tahayyülünün yeniden canlandırılması için mücadele edilmesi
gerektiğini düşünen ve bu mücadele içinde kendine bir yer ara-
yan sıradan bir insanın, bir yurttaşın, bir kalender çelebinin yaz-
mış olduğu satırlar olarak okumak, bu çalışmanın ortaya koy-
mak için çaba gösterdiği şeyleri anlamak açısından özel bir ö-
nem taşımaktadır.

Bu kitabı kızım İrem Kayra’ya ve özgür bir dünyada barış
içinde yaşamaları dileğiyle her biri benim için bir İrem¹ ve bir
Kayra² olan sevgili öğrencilerime ithaf ediyorum. Siyasal ileti-
şim konusunda yazmamı teşvik eden Gülnur Kaplan Esen’e,
yazdıklarımı okuyup değerlendiren Ülkü Doğanay’a, yazdıkla-
rımı okuyarak bir kitaba dönüştürmek için beni yüreklendiren
Özlem Tekay’a, ilgisi ve desteği ile bana güç veren arkadaşla-
rım Aylin Süer, Onur Dursun, Tülay Atay-Avşar’a ve öğrencim
Murat Özdemir’e teşekkürü bir borç bilirim. Yoldaşım Birgül
Kadıoğlu’na ise borcum teşekkürle sınırlı olmasa gerektir.

Dr. İlker ÖZDEMİR

¹ İrem: Yeryüzü cenneti, ütopya.

² Kayra: Tanrının armağanı, kutsal armağan

İlker ÖZDEMİR

Yard. Doç. Dr.

Çukurova Üniversitesi, İletişim Fakültesi

İletişim Bilimleri Bölümü Öğretim Üyesi

E-mail: dr.ilkerozdemir@windowlive.com

Artvin’de doğan İlker Özdemir, 1988 yılında ODTÜ, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü’nden mezun olmuştur. 1988-2003 yılları arasında bankacı olarak çalışan Özdemir, bu süreç içinde 1996’da ODTÜ, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi Ana Bilim Dalı’nda yüksek lisans çalışmasını tamamlamıştır. 2000 yılında başladığı doktora öğrenimini ise Ankara Üniversitesi Radyo-TV-Sinema Ana Bilim Dalı’ndan 2007 yılında tamamlayarak doktora derecesini almıştır. 2004-2013 yılları arasında Ankara Üniversitesi, Beypazarı Meslek Yüksek Okulu’nda öğretim görevlisi olarak çalışmıştır. Yüksek lisans tezinde popüler kültürün siyasal rolü üzerine, doktora tezinde ise kişisel gelişim yazını üzerine çalışan Özdemir, 2013 yılından beri Çukurova Üniversitesi, İletişim Fakültesi, İletişim Bilimler Bölümü Öğretim Üyesi ve Kültürlerarası İletişim Ana Bilim Dalı Başkanı olarak çalışmalarını sürdürmektedir. İletişim Bilimleri Bölümü’nde siyaset bilimi, siyasal düşünceler tarihi, yönetim bilimi, kültürlerarası İletişim, siyasal iletişim ve kişilerarası iletişim dersleri vermekte olan Özdemir, ayrıca Sanat Tasarımı Ana Bilim Dalı’nda kültür, kimlik ve iletişim Tartışmaları yüksek lisans dersi vermektedir. Popüler kültür, kişisel gelişim, iletişim sosyolojisi, siyasal iletişim, kültürel araştırmalar, kültürlerarası iletişim ve etik gibi alanlarda eleştirel makaleler ve yayınları bulunan Özdemir, Çukurova Üniversitesi, İletişim Fakültesi’nde ders vermeyi sürdürmektedir.

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ	1-4
1. SİYASET, İLETİŞİM VE SİYASAL İLETİŞİM	5-26
1.1. SİYASAL İLETİŞİM.....	9
1.2. AKADEMİK BİR ÇALIŞMA ALANI OLARAK SİYASAL İLETİŞİM.....	11
1.3. UYGULAMA ALANI OLARAK SİYASAL İLETİŞİM: SİYASAL KAMPANYA, SİYASAL REKLAM VE MEDYA.....	15
2. ETİK, MESLEK ETİĞİ, İLETİŞİM ETİĞİ	27- 38
2.1. ORTAK YAŞAMI BELİRLEYEN KURALLAR DİZGESİ OLARAK ETİK.....	32
2.2. PROFESYONEL İŞ YAPMA KURALLARI VE KODLARI OLARAK ETİK.....	33
2.3. İLETİŞİM VE MEDYA ETİĞİ.....	35
3. ETİK BİR SORUN OLARAK SİYASAL İLETİŞİM YA DA SİYASETİN VE İLETİŞİMİN VE DE SİYASAL İLETİŞİMİN PROFESYONELLEŞMESİ	39-54
4. SİYASAL DİL, SEMBOLİK ŞİDDET VE SİYASAL İLETİŞİM	55-88
4.1. DİL VE SEMBOLİK GÜÇ.....	59
4.2. ŞEREF VE HAYSİYET.....	73
5. SİYASAL İLETİŞİMDE ETİK İLKELER	89- 134
5.1. EŞİTLİK VE EŞİT SAYGI.....	94
5.2. AÇIKLIK, ŞEFFAFLIK VE POLİTİK MİSTİSİZM.....	100
5.3. ÖZGÜRLÜK ALANI OLARAK MAHREMİYET VE ÖZEL YAŞAMI KORUMA.....	108
5.4. BARİŞ DİLİ: KUTUPLAŞTIRICI VE KIŞKIRTICI SÖYLEMLERDEN UZAK DURMA.....	113
5.5. BİLGİ ALMA HAKKI, BİLGİYİ TAHRİF ETMEME VE SİYASAL İSTİSMARDAN UZAK DURMA.....	120
5.6. KAMU YARARI VE ADALET.....	125
5.7. ÇİFT YÖNLÜ İLETİŞİM, ETKİLEŞİM.....	129
6. VARGI	135-140
KAYNAKÇA	141-149

GİRİŞ

Siyasal iletişim hem bir akademik bilgi dalı, hem de siyasal aktörlerin faaliyetleri ile ilgili bir uygulama alanıdır. Bir bilgi dalı, hem de bir uygulama alanı olarak son dönemde giderek daha fazla öne çıkmakta ve bu alana olan ilgide ve bu alanda yapılan akademik çalışmalarda ciddi bir artış göze çarpmaktadır. Ancak bu alanda yapılan çalışmalarda bir kapsam ve yaklaşım sorunu bulunmaktadır. Bu çalışma alanında etkin olan yaklaşım siyasal iletişimi bir yandan siyasal söylem ve propaganda, öte yandan ise seçimler, seçim kampanya ve propagandaları, adayların ve partilerin iletilerinin etkili olması, siyasal tutum ve davranışlar, oy verme ve aday seçimine indirgemektedir. Dolayısıyla hem akademik çalışmalar, hem de uygulama alanında yapılan çalışmalar bu yönde yoğunlaşma eğilimi taşımaktadırlar. Siyasal iletişimin kapsamını seçim kampanyaları ve benzeri faaliyetler ile sınırlama eğilimine karşın siyasal iletişim: iletişimin siyasal boyutuna ilişkin tüm faaliyetleri kapsamaktadır. Siyasal iletişimin kapsamı her türlü siyasal ikna, müzakere, örgütlenme vb. etkinlikleri kapsayacak şekilde toplumsal iletişimin siyasal boyutu olarak genişletilebilir. Siyasal iletişim iktidar-güç mücadelesi doğrultusunda toplumsal yaşamın her anını kapsamakta olup, siyasal sistem, ekonomik yapı, kitle iletişimi, eğitim, cinsiyet vb. toplumsal, ekonomik ve kültürel olgular ile ilgili tüm eylemler siyasal iletişimin çalışma alanı içindedir. Ancak, siyasal iletişim alanında yapılan akademik çalışmalarda da bu kapsam sorunundan kaynaklanan bir yaklaşım sorunsalı

bulunmaktadır. Siyasal iletişim alanını seçim kampanyaları ve siyasal elitlerin toplumu ikna ve yönlendirme faaliyetleri olarak ele alan çalışmalar siyasal iletişimin kapsamını daraltmakta olduğu gibi, siyasal iletişim alanını bu türden bir toplumu ikna faaliyetine indirgemek hem kuramsal çalışmalarda, hem de pratik uygulamalarda etik dışı uygulamalara ve bu uygulamalara servis sağlayan bilgilerde de etik sorumluluğun göz ardı edilmesine yol açmaktadır. Siyasal iletişim alanında etik boyutun önemi üzerinde herkes hemfikir görünmekle birlikte hem bu alana yönelik bilgilerde, hem de uygulamalarda etik normlara uymak konusunda özen gösterildiğini söylemek mümkün değildir. Bu da siyasal iletişimin kapsam ve yaklaşım sorunundan bağımsız bir olgu değildir. Etik normlara özen gösterilmesini talep edenler bile siyasal iletişimi bir seçim kazanma faaliyeti ya da başka bir deyişle “milli iradenin sağlıklı bir biçimde tecelli etmesi” şeklinde ele almaktadırlar. Bu da siyasal iletişim etiği üzerinde yapılan vurguları geçersizleştirmektedir. Çünkü siyasal iletişimin kapsamını bu şekilde tarif etmenin bizzat kendisi bir etik sorun olarak öne çıkmaktadır.

Siyasal iletişim etiği bu alanda bilgi üretenlerin ve bu bilgilerden yola çıkarak siyasal iletişim adı altında uygulama yapanların mesleki etiğine uymaları olarak ele almak da siyasal iletişim etiğinin kapsamını daraltan bir yaklaşımdır. Siyasal iletişim etiğini bu alandaki profesyonellerin meslek etiği standartları olarak sınırlamak siyasal iletişimi toplumu ikna etme, yönlendirme ya da moda tabirle “algı yönetimi” alanına hapseder ve siyasal aktörler ve siyasal iletişim profesyonelleri dışında toplumun geri kalanını ise ikna edilecek olan pasif tüketiciler/müşteriler konumuna indirger. Siyaseti profesyonel bir faaliyet alanı olarak gören böylesi bir siyaset algısının katılımı ve çift yönlü iletişimi: etkileşimi dışladığı için bizzat kendisi bir etik problemidir. Bununla paralel bir biçimde siyasal iletişim etiği siyasal etikten ve iletişim etiğinden (sadece iletişim profesyonellerinin meslek etiği ilkeleri ile sınırlı olmayan) bağımsız olarak ele alınamaz. Siyasal etik ve kişilerarası iletişimden başlayarak iletişim etiği ve toplumsal boyutları göz ardı ederek yapılacak olan

ikna edicilerin ya da başka bir deyişle algı yöneticilerinin uyması gereken kurallar şeklinde yapılacak bir siyasal iletişim etiği tartışmasını anlamlı bir faaliyet türü olarak değerlendirmek mümkün değildir.

Bu çalışmayı genel kabul gören siyaset etiği ve siyasal iletişim etiği kuralları üzerinden yapmak daha anlamlı olabilirdi. Ancak Türkiye’de başvuracağımız ve referans alabileceğimiz bir siyasi etik ve siyasal iletişim etiği kuralları manzumesi henüz bulunmamaktadır. Siyasal Partiler Kanunu’nda da bu konu ile ilgili açık hükümler bulmak güçtür. Bu alanda bir siyasi etik yasası hazırlığı olduğu bilgisi “bu satırlar yazıldığı sırada” mevcuttur. Ancak onun da içeriği hakkında bilgi edinilememiştir. Siyasal iletişim akademik bir bilgi dalı olarak Halkla İlişkiler alanının altında örgütlendiği için bu konuda başvurulacak tek kaynak olan Halkla İlişkilerde Etik İlkeler manzumesi ve gazetecilik meslek ilkeleri de bu konuyu etraflica tartışabilmek için yeterli metinler değildir. Çünkü bu metinler halkla ilişkiler görevlilerinin ve gazetecilerin birer profesyonel olarak görevlerini yaparken uyması gereken kurallara odaklanan metinler olup, burada öne çıkan profesyonellik ve meslek ahlakıdır. Hiç kuşkusuz meslek etiği ilkeleri de önemlidir, ancak siyaset ve siyasal iletişim sadece profesyonelleri değil o toplumda yaşayan herkesi ilgilendirdiği için profesyonellik çerçevesinin ötesinde tartışılması gereken bir konudur. O yüzden konuyu hukuki boyutu da dahil olmak üzere daha geniş bağlamda tartışabileceğimiz bir metin henüz yoktur ve üzerinde tartışılacak bir siyaset ve siyasal iletişim etiği metni acil bir ihtiyaçtır. Ayrıca mesleki örgütlenmenin olmadığı ve hem halkla ilişkiler görevlilerinin, hem de siyasal iletişim profesyonellerinin işverenlerine göbekten bağ(ım)lı olmak zorunda kaldığı bir ortamda siyasal iletişim etiğini profesyonellik etiği anlamında tartışmak da çok anlamlı bir çaba olarak görünmüyor. Bu nedenle siyasal iletişim etiğini, profesyonelliğe indirgmeden tartışmak-ki bu zaten etik açıdan temel bir sorunsalı işaret etmektedir- ve bu tartışmayı herkese açık ve herkesi kapsayıcı bir tarzda yapılmak gerekir. Günümüzde siyaseti, meslek edinen siyasetçilerin yanı sıra, kimileri

gazeteci, yayıncı, akademisyen vb. mesleklere sahip olarak bilirse de, siyasetçilere hizmet eden siyasal iletişim profesyonellerinin de giderek çoğalması ile birlikte neredeyse bir siyaset ve siyasal iletişim sektörü oluşmaya başlamıştır. Bu çerçevede daha da ticarileşen bir zihniyet ile birlikte piyasadan üretilen çeşitli kavramlar siyasal hayata ilişkin bilinci oluşturmada öne çıkmaktadır. Buna karşın siyasal iletişim alanında yayımlanan politik tanırım, siyasal iletişim vb. kitaplarda “seçim kampanyası el kitabı” niteliğindeki bu çalışmaların politik bilinç yarattığı, demokrasiye katılımı öğrettiği türünden iddialara yer verilmektedir.¹ Oysa, tüm yurttaşların yaşamını ilgilendiren bir kapsayıcılığa sahip olan, siyaset ve siyasal iletişim ticari terimlere indirgenerek ele alınamaz. Bu bir yandan siyaseti ticarileştiren, öte yandan ise siyaseti siyasetçilere bırakmayı vaz eden seçkin bir yaklaşım olup, siyasetin asıl öznesi olan yurttaşları siyasetin alıcısı, müşterisi konumuna indirgeyerek onları siyasetin dışında bırakmaktadır. Siyaset ve siyasal iletişim herhangi bir meta gibi pazarlanabilecek ve satılabilecek bir ürün gibi değerlendirilemez ve demokratik bir ülkede egemenliğin asıl sahibi ve siyasetin yapıcısı olan yurttaşlar siyasetin alıcısı konumuna indirgenemezler. Siyaset, temyiz kudretine (akıl yürütme gücüne) sahip her erişkin yurttaşın birer siyasal özne olarak katılımına açık bir alan olup, bu alan her yurttaşın özgür bir biçimde siyasal süreçlere katılımı ile şekillenmelidir. Eğer siyaset sadece siyaset profesyonellerinin ve onların danışmanı/yardımcısı veya ücretli çalışanı olarak istihdam ettikleri siyasal iletişim profesyonellerinin faaliyetlerinden ibaret bir alan olmayıp bir toplumda herkesin kendilerini ve toplumu ilgilendiren konularda müzakereye eşit bir biçimde katılması esas olan bir etkinlik ise, siyasal iletişim etiğinin de bu çerçevede ve herkese açık bir biçimde müzakere edilmesi esas olmalıdır.

¹ Bkz. Sezer, 2015, Çretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

1.

SIYASET, İLETİŞİM VE SİYASAL İLETİŞİM

Siyaset kavramı "Arapça" kökenli bir sözcük olup "at eğitimi" anlamına gelmektedir. Yunanca kökenli politika sözcüğü ise kent devletlerine verilen isim olan "polis" kavramına dayalıdır ve devlete ya da kamuya ait işler anlamında kullanılmaktadır. Dolayısıyla siyaset kavramını "ülke, devlet, insan yönetimi" biçiminde tanımlamak mümkün olup, bu bağlamda siyaset/politika kavramı devlet yönetimine ilişkin faaliyetler anlamında kullanılmaktadır. Ancak çağdaş siyaset bilimi siyaseti/politikayı, daha geniş bir bağlamda, iktidar mücadelesi anlamında kullanılmaktadır. Bu çerçevede siyaset/politika yapmak, bağlı bulunduğu politik grup lehine toplumu ikna edebilmeye çalışmak olarak, siyasal çözüm kavramı ise silahsız, barışçı çözüm, ya da bir başka deyişle uzlaştırma, birleştirme, barıştırma yönündeki çabalar anlamında kullanılmaktadır. Siyasi ya da politik tavır deyince ise akla, durumu idare etme, stratejik (bireysel veya grupsal çıkara uygun) davranma gelmektedir. Siyaset ya da politika, kişiler, gruplar veya sınıflar arasındaki iktidar ilişkileri üzerinde etkili olabilecek her türlü eylem ve algılama kategorisi olarak tanımlanabilir. Dolayısıyla iktidar ilişkileri üzerinde etkili olduğu ölçüde gündelik yaşamda yer alan her tahayyül, her

kavram ve her bilginin siyasal/politik olduğu söylenebilir. Bu bağlamda en sıradan kelime bile bir “gerçekliği” belli algılama kategorileri üzerinden, çeşitli aktörlerin konumları doğrultusunda “inşa” ettiği veya “tespit” ettiği andan itibaren siyasaldır/politiktir. Dolayısıyla, siyaset/politika aynı zamanda dil ve bilgi üzerinde bir mücadele alanını işaret eder. Burada iki türden siyasal/politik mücadeleden söz edebiliriz. İlki, insanlar üzerinde tahakküm kurmak, kurulmuş olan tahakkümü korumak ve güçlendirmek için uygun yol ve yöntemleri bulmak anlamında insan yönetimi eksenli stratejik düşünme eksenli bir siyaset/politika anlayışı. Diğeri ise insanlar üzerindeki tahakkümün mekanizmalarına ulaşmak, tahakkümün kelimelerini, yöntemlerini deşifre ederek bu tahakkümü ortadan kaldırmayı amaçlayan eşitlikçi, özgürleşimci ilgiler çerçevesinde bir siyaset/politika anlayışı. Siyaseti/politikayı siyasal çözüm kavrayışından yola çıkarak uzlaştırma, birleştirme, barıştırma anlamında ele aldığımızda siyaset/politika kavramı ile iletişim kavramı arasında çok yakın bir ilişki olduğunu söyleyebiliriz. Siyaseti/politikayı barışçıl yol ve yöntemler ile bir toplumun farklı kesimlerinin bir arada yaşamak temelinde ortak bir zeminde uzlaştırılması olarak, iletişim kavramını ise anlaşma, uzlaşma, anlamları paylaşma ve ortak kılma süreci olarak ele alırsak bu ilişki çok daha net bir biçimde ortaya çıkmaktadır. Bugün, siyasal iletişim alanında çalışanlar tarafından çok geniş bir yelpazede iletişim olgusunun siyasetin/politikanın merkezine yerleşmiş olduğu ve iletişimin yönetilmesi ve sürdürülmesinin siyasetin/politikanın ayrılmaz bir parçası haline gelmiş olduğu öne sürülmektedir.² Bu yaklaşımların iletişimin siyasal süreçlerde giderek daha merkezi bir yere sahip olduğuna ilişkin argümanlarına karşın iletişimin siyasal/politik süreçlerin ayrılmaz bir parçası olduğu ve tarih boyunca iletişimsiz bir politikanın düşünülemez olduğunu söylemek gerekir. Siyasetin en temel aracı ise, kullandı-

² Bkz. Aziz, 2001; Öner, 2005; Tuncel, 2008; Arşivi - <https://rantey.org>

ğımız kavramlar, semboller ve dil olup, bunların aktarılması, paylaşılması ve bu anlamların ortak kılınması, insanlar arasındaki iletişim süreçlerinde gerçekleşmektedir. Bu bağlamsa İletişimi öncelikle bilgi ve deneyim paylaşımı olarak topluluk ya da toplum yaşamı içinde gerçekleştirilen tutum, yargı, düşünce, duygu bildirişimleri olarak ele aldığımızda geniş anlamı ile politikasız bir iletişimin ve iletişimsiz bir politikanın kendini var kılamayacağını söyleyebiliriz.³

Politika eşit haklara ve sorumluluklara sahip olan yurttaşlar arasında iletişime, kısıtlanmamış iletişime dayalı olmalı ve siyasal iletişim denildiğinde de anlaşılan bu olmalıdır. Demokratik ve katılımcı bir politika, Weber'in söylemiş olduğu gibi (2006), başkaları yerine karar verme, onlar üzerinde iktidar uygulama, yönetme ve olayların akışını denetleyebilme yetisinden çok daha farklı bir olguya işaret eder. Politika, tam da Arendt'in işaret ettiği gibi, birilerinin başka birilerine yaptığı bir şey değil, birlikte yapılan bir şeydir. Birilerinin (yöneticilerin, politikacıların) diğerlerine (yurttaşlara) yaptığı şey olarak ele alınan politika, demokrasi ve katılımı paranteze alabilen bir güç uygulaması ve tahakküm çabasını işaret eder. Burada birlikte ve iletişim: müzakere/diyalog yoluyla kamusal alanda gerçekleştirilen gerçek politik eylem ile ikna ve manipülasyona yönelik stratejik/araçsal faaliyet türlerini birbirinden ayırmak gerekir. Yöneten ve yönetilenler ayırımına dayalı olan ve insanların düşüncelerini ve eylemlerini, hatta iradelerini denetim altında tutabilmeye yönelik bir anlayış politikayı önceden belirlenmiş olan amaçları uygulama aracına, bir emir ve itaat hiyerarşisine dönüştürür. Bu politika karşıtı yönelim başkaları üzerinde üstünlük kurmayı amaçlayan, bir başka deyişle ayrıcalıklarını, üstün toplumsal konumunu sürdürmeye odaklanan ve bu nedenle in-

³ Bkz. Oskay, 2001: 9. Bu çerçevede Habermas'ın iletişimsel eylem kuramı çerçevesinde "konuşmak dünyayı değiştirmeye başlamaktır" dediğini anımsamakta yarar var.

sanların özgür iradelerini yok etmeye kadar yönelebilecek bir tahakküm ideale dönüşebilme potansiyeline sahiptir. Kamusal alan birbirini dinlemenin, karşılıklı konuşmanın ve ortak eylemin alanıdır ve de Sennett'in "Kamusal İnsanın Çöküşü" başlığıyla işaret ettiği kamusal alanın çöküşü bu çerçevede politik iletişimin ve politik eylemin de çöküşüne işaret etmektedir. Sennett, günümüzde aktif biçimde duygularını kamusal alanda sergileyebilen kişilerin özel ve üstün kişilikli olduklarını düşünmenin mantıklı hale geldiğini ve karşılıklı ilişki kurmaya çalışmayan bu kişilerin karşısına çıktıkları seyirciyi denetleme ve yönlendirme çabası içinde olduğuna ve bu çerçevede politik liderliğin de bir ayartma biçimi olduğuna işaret eder. Bu ayartma çabalarından etkilenererek giderek kendine güvenini kaybeden ve bir tanıktan çok izleyici haline gelen seyirciler, böylece aktif bir güç, bir kamu olma anlayışını da yitirirler.⁴ Buna karşın, politika ile ilgilenmenin ardındaki itici gücün kişinin komşusundan korkusu değil, ona yönelik sevgisi, yani dostluk duygusu olduğunu işaret eden Arendt'e göre ise, dünyada sürekli tehdit altında bulunsak da ancak bu türden dostluğa: birbirimize güç vermeye dayalı, diğerlerine karşı sorumlu ve onları kendimize benzetmeye çalışmayan, herkesin özgün kimliğini ve haklarını koruma esaslı çoğulcu bir politik ilgilenim ile insanlığımızı ve onurumuzu muhafaza etmeye yönelik eylemlerde bulunabiliriz. Burada, politik içerimlere de sahip olan dostluk kavramı, birbirleri arasındaki mesafeye ve ayrılıklara: farklılıklara saygı gösterme esasına dayalı olan ve de insanların ne olduklarına değil, neyi paylaştıklarına bağlı olan bir anlayışı işaret etmektedir.⁵

⁴ Bkz. Sennett, 2010: 326.

⁵ Bkz. Berktaş, 2012: 169. DE K11p Arsivi - <https://rantey.org>

1.1. SİYASAL İLETİŞİM

İletişimin siyasal/politik süreçlerde günümüzde giderek daha fazla önem kazandığını savunan yaklaşımlar, bir uygulama alanına gönderme yapmaktadırlar. Bu uygulama alanının adına da siyasal iletişim denilmektedir. Bu çerçevede siyasal/politik iletişim bir takım bilgi, fikir ve tutumları yaymak için oluşturulmuş bazı uzman kuruluşların uğraşları ve bir *uzmanlık bilgisi* olarak ele alınmakta ve uzmanlık alanı olarak siyasal iletişim hem bir uygulama alanını, hem de bilimsel bir çalışma alanını temsil etmektedir. Siyasal iletişim; bir uygulama alanı olmanın yanı sıra ve bununla paralel bir biçimde siyasal süreçlerle iletişim süreçleri arasındaki ilişkileri ele alan araştırmalardan oluşan, disiplinlerarası bir akademik alandır. İletişimin siyasal konular hakkındaki kamusal bilgiyi, inançları ve eylemi etkileyecek şekilde stratejik kullanımları, siyasal iletişim alanının gelişmesindeki temel sorunu oluşturmaktadır.⁶ Tokgöz'ün belirttiği gibi, her iki alanın birbiriyle bütünleşmekte olduğunu ve siyasetin bilimselleşmesi ile siyasal iletişimin bir kavram olarak ortaya çıkışının eşzamanlı bir süreç olması ise dikkatten uzak tutulmamalıdır.⁷ Siyasal iletişimi, “farklı aktörler tarafından dile getirilen ve medya tarafından aktarılan siyasal söylemlerin üretimi ve değişimine ilişkin akla gelebilecek her şey” olarak niteleyen Wolton, “kamuoyu araştırmalarını, kitle iletişim araçlarını, siyasal pazarlamayı ve siyasal reklamcılığı” siyasal iletişimin ögeleri arasında saymaktadır. Wolton, politikacıları, gazetecileri ve nabız yoklamaları aracılığıyla kamuoyunu, kamu önünde siyaset üzerine fikir belirtmeleri meşru olan üç aktör olarak nitelemektedir.⁸ Siyasal İletişim isimli çalışmasında genel olarak siyasal iletişim sürecini ve aktörlerini tanımlamaya yönelik Ay-

⁶ Bkz. Mutlu, 1995: 304.

⁷ Bkz. Tokgöz, 2008: 106-108.

⁸ Bkz. Wolton, 1990: 52-53. Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

sel Aziz ise, örgütlü siyasi/politik yapıların söylemlerinin kamuoyuna aktardığı mesajlar, siyasal söylemlerde kullanılan dil üzerine odaklanır ve bu dilin kamuoyunun dili ile örtüşmesi” gerektiğini belirtir.⁹ Siyasal iletişim, medya tarafından sunulan belirli yolları kullanarak, profesyonel siyasetçiler ve onların seçmenleri arasında bağ kurmayı hedefleyen uygulamalar kümesi olarak da tanımlanmaktadır.¹⁰

Siyasal iletişim kavramı ve uygulaması, İkinci Dünya Savaşı sonrası Amerika Birleşik Devletleri’nde doğup gelişmiş, 1960’lı yıllarda da Batı Avrupa ülkelerinde yaygın bir şekilde kullanılmaya başlanmıştır.¹¹ Literatürde daha çok seçmen ikna paradigması olarak tanımlanan siyasal iletişimin seçmen ikna stratejileri ya da seçim iletişimi olgularından çok daha geniş bir kapsama sahip olduğu açıktır. Siyasal iletişimin en genel ve kapsayıcı tanımı toplumdaki iletişimin siyasal boyutu olup, seçim süreçleri iletişimiyle sınırlı olmayan siyasal iletişim, bunun yanı sıra siyaseti meslek edinen siyasetçiler ve onların profesyonel destekçilerinin yapıp ettikleri ile de sınırlı olmayan, bunların tam aksine toplumsal yaşamın her anını kapsayan bir olgudur.¹² Buna karşın siyasal iletişim hep seçim süreçleri ile ilişkilendirilmiş bir disiplin görüntüsünden kurtulamamıştır. Oysa siyasal iletişim iktidar eksenli doğrultusunda devletin yapısı da dahil olmak üzere toplumsal yaşamın her anını kapsayan bir olgudur. Bu bağlamda iktidar olgusu sadece siyasal iktidarla sınırlı olmadığından ve toplum içinde her alanda (aile, okul, din ya da diğer toplumsal kurumlarda) sürekli olarak yapılan iktidar mücadelelerinin içindeki iletişimde siyasal iletişimin kapsamına dâhil olması gerekir. Daha geniş anlamıyla siyasal iletişim,

⁹ Bkz. Aziz, 2003: 5-6.

¹⁰ Bkz. Rituort, 2007.

¹¹ Bkz. Topuz, 1991: 7.

¹² Bkz. Ekinci, 2012: 20. PDF Kütüphanesi, 2003: 62/rantey.org

yurttaşların siyasal süreçlere katılımını içermektedir. Denilebilir ki bir toplumda çatışma ve iktidar mücadelesine sahne olan her türden iletişim siyasal iletişim olarak değerlendirilebilir. Öte yandan iletişimin ve özellikle herkesi ilgilendiren siyasal iletişimin bireysel değil toplumsal bir olgu olduğunu da hatırlatmak gerekir. İletişimin bireysel bir olgu olmadığı ve her türlü iletişimin ve tüm anlamların toplumsal-siyasal bir boyutu olduğu ve bunların toplumsal bağları dışında anlaşılamayacakları çağdaş iletişim kuramlarında önemle vurgulanmaktadır.¹³ İletişimin toplumsal boyutunun önemini vurgulayarak bireysel bir beceri meselesi olarak değil toplumsal-kültürel bir olgu olarak ele alan; eleştirel iletişim çalışmaları, “toplumsal kurallar”, “paylaşılan anlama”, “kamusal alan”, “toplumsal bellek”, “ideolojik söylem yapıları” gibi kavramlarla ilişkilendirerek açıklamaya çalışırken,¹⁴ bunun yanı sıra sembolik anlamlar üzerine de yoğunlaşmakta¹⁵ ve iletişim olgusu toplumsal/kültürel ilişkiler sisteminin bir parçası ve yeniden üretilmesindeki rolü bağlamında ele alınıp güç, dil, toplumsal işlev, kültür ve mekan kavramlarıyla ilişkilendirmektedir.¹⁶

1.2. AKADEMİK BİR ÇALIŞMA ALANI OLARAK SİYASAL İLETİŞİM

Siyasal iletişimin bir akademik çalışma alanı olarak gelişimiyle birlikte siyasal iletişim olgusunu tanımlamak üzerine de farklı yaklaşımlardan ve yönelimlerden söz etmek gerekir. Siyasal iletişim genel olarak siyasal süreç içinde iletişimin oynadığı rol şeklinde tanımlanmaktadır. Ancak, siyasal iletişim ta-

¹³ Bkz. Fiske, 2003: 226.

¹⁴ Bkz. Türkoğlu, 2004: 42-58

¹⁵ Bkz. Oskay, 2001: 24-26

¹⁶ Bkz. Zillioğlu, 2003: 120-121 Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

nımlarında kamuoyu olgusunu öne çıkaran yaklaşımlar siyasal iletişim sürecini medya dolayimli gerçekleşen ve kamuoyu oluşumu üzerinde etkili bir süreç olarak kavramsallaştırılmaktadır.¹⁷ Siyasal iletişim kavramı alandaki çeşitli ve farklı tartışmalara karşın, en yalın biçimi ile “belli ideolojik amaçlarını, topluma belli gruplara, kitlelere, ülkelere ya da bloklara kabul ettirmek ve gerektiğinde eyleme dönüştürmek, uygulamaya koymak üzere siyasal aktörler tarafından çeşitli iletişim tür ve tekniklerinin kullanılması ile yapılan iletişim olarak” tanımlanabilir.¹⁸ Siyasal iletişimi, “siyasal süreçlerle iletişim süreçleri arasındaki ilişkileri ele alan araştırmalardan oluşan disiplinlerarası bir akademik alan” olarak tanımlayan Mutlu,¹⁹ yurttaşla siyasal iletişim uygulamalarının etkileşiminin veya ilişkisinin de incelendiği kapsamlı bir akademik çalışma alanını işaret etmektedir. Siyasal iletişim bir yandan kapsamlı bir akademik çalışma alanını işaret ederken, öte yandan ise kampanya tasarımı ve uygulanması gibi sürecin teknik kısmına girecek çalışmaları kapsamaktadır.

Akademik siyasal iletişim çalışmalarının da kendi içinde farklı geleneklere sahip olduğunu vurgulamak gerekir. Peter Dahlgren (2009), siyasal iletişim çalışmalarında üç geleneğin olduğunu iddia etmektedir. İlki, resmi siyasal aktörleri, medya ve yurttaşlardan oluşan siyasal kurumsal sistem içerisindeki etkileşimi inceleyen gelenektir. Bu geleneğin yurttaş tanımı düz/çizgisel iletişim sürecinde siyasal örgütlenmeler ve eylemlere ilişkin bilgi sahibi olan, kanaat oluşturan ve oy verme kararı ile eyleyen yurttaş şeklindedir. Burada Dahlgren, bu geleneğin, yurttaşın siyasal katılımını son derece dar bir biçimde tanımladığını belirtir. Dahlgren’in eleştirisini izleyerek, anaakım siya-

¹⁷ Bkz. Wolton, 1991.

¹⁸ Bkz. Aziz, 2003: 3.

¹⁹ Bkz. Mutlu, 1995: 256. PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

sal iletişim çalışmalarının çoğunlukla seçim kampanyası süreci odaklı yurttaşın/seçmenin oy verme kararı üzerindeki çeşitli etkileri ele aldığını söyleyebiliriz. Ana akım siyasal iletişim araştırmaları siyasal iletişim kampanyalarının seçmenin oy verme davranışı üzerinde ne şekilde ve hangi aracı mekanizmalarla etkili olduğu ve kanaat önderi veya eşik bekçisi gibi dolayımlayıcı mekanizmaların varlığı vb. konuları ele alan öncü ve önemli araştırmalardır. Dahlgren'in işaret ettiği, siyasal iletişim çalışmalarındaki ikinci gelenek ise, Habermas'ın kamusal alan ve iletişimsel eylem temelli müzakereci demokrasi tartışmalarını izleyerek, yurttaşın siyasal katılımını sosyo-kültürel koşullar içerisine yerleştiren gelenektir. Dahlgren'in ayrımında siyasal iletişim çalışmalarının üçüncü geleneği ise kültürel çalışmalardan beslenir. Bu gelenek içerisinde, yurttaşın anlam yaratımı/inşası süreci, gündelik yaşamın somut yapıları içerisinde ele alınır. Dahlgren, aynı zamanda siyasal iletişimin bilimselleşmesini de ele almakta ve siyasetin bilimselleşmesi ile siyasal iletişimin bir kavram olarak ortaya çıkışının eşzamanlı bir süreç olmasına dikkat çekmektedir.²⁰

Siyasal iletişim çalışmaları içindeki yönelimlerden biri siyasal etkinliğe işlerlik ve güç kazandıran pratik-pragmatik ilgiler etrafında oluşan stratejik bir siyasal iletişim kavrayışını esas alırken, diğeri ise siyasal iletişim süreçlerinin içinde cereyan ettiği iktidar ve mücadele alanına dair eleştirel ve anlamaya dönük/anlama odaklı faaliyetleri içermektedir. Stratejik siyasal iletişim kavrayışında siyasal iletişim çalışmaları bu alanda faaliyet gösteren profesyonellerin mesleki ve teknik çalışma sahası olarak ele alınmaktadır. Eleştirel siyasal iletişim çalışmaları ise siyasal söylemlerin üretimi ve değişimine ilişkin tüm toplumsal ve kamusal faaliyetleri ele almaktadır. Siyasal iletişimin politik etkinliğe güç ve avantaj sağlamak olarak öne çıktığı birinci durumda, siyasal iletişim daha çok işlevselci; iş odaklı yönleriyle

²⁰ Bkz. Dahlgren, 2009, s. 106. PDF 106p Arsivi - <https://rantey.org>

ele alınmaktadır. Bu noktada söz konusu faaliyeti yürütenler açısından siyasal iletişimin işlevleri şunlardır:

- a. Siyasal mesajların iletilmesi
- b. Mesajların Etkinliğinin ve Kalıcılığının Artırılması
- c. Kamuoyu beklentilerinin ölçümlenebilmesi
- d. Geri besleme kanallarının tesisi
- e. Kanaat önderlerinin etkilenmesi
- f. Gündem oluşturabilme yeteneğinin artırılması
- g. Siyasal rakiplere karşı avantaj sağlanması ²¹

Bu işlevler, kamuoyu araştırmaları, kitle iletişim araçları, siyasal pazarlama ve siyasal reklamcılık gibi siyasal iletişim öğeleri kullanılarak gerçekleştirilmektedir.²² Bu çerçevede seçmenleri birer müşteri olarak görmekte olan siyasal pazarlama etkinlikleri de, doğal olarak, serbest pazar ekonomisi ilke ve kavramlarının geçerli olduğu bir şirket mantığına göre yürütülmektedir. Seçim kampanyaları, siyasal reklam, siyasal propaganda gibi gerçekte siyasal iletişimin ana temalarını oluşturan etkenler siyasal pazarlama olgusuna dahil edilmektedir.²³

Bu öğelerle birlikte işe koyulan/koşulan bir uzmanlık bilgisi olarak siyasal iletişim, kamuoyunun yeniden ve bilimsel olarak tanımlanmasını gerçekleştirmekte, bu da siyaset bilimi ile iletişim bilimleri arasında köprü kurmaktadır.²⁴ Siyaseti ve iletişimi profesyonelleştiren bu tür bir uzmanlık bilgisi, iletişimin yanı sıra siyaseti ve siyasal iletişimi de reklamcılık, pazarlama ve halkla ilişkiler gibi ticari ve ekonomik faaliyetlerin içinde araç-

²¹ Bkz. Şengül: 2010.

²² Bkz. Wolton, 1990

²³ Bkz. Ekinci, 2012: 18

²⁴ Bkz. Köker, 1998: 22, PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

sallaşmaktadır. Bu yönelimler, siyasal iletişim teorilerinin eleştirel ve anlayıcı potansiyelini geri plana itmekte; iletişim, burada siyasal erklerin pozisyon tahkimini ve vaziyet alışlarını güçlendirme çerçevesinde siyasal iktidar elde etme ve elde ettiği iktidarı tahkim etme çabası olarak siyaset ya da toplum mühendisliği faaliyetlerinin işlevsel bir aracına dönüşmektedir. Siyasal iletişimi bir uzmanlık bilgisi olarak daraltan ve böylece yurttaşları siyaset ve iletişim profesyonelleri karşısında pasif/edilgin bir konuma yerleştiren bir siyasal iletişim kavrayışına karşı siyasal iletişimi günlük hayatımızın hemen hemen her alanına nüfuz eden bir kavram olarak düşünmek, içinde yaşadığımız dünyayı anlamlandırmamız için önemli bir adımdır. Siyasal iletişim seçim süreçleri iletişimiyle sınırlı olmayan, aksine toplumsal yaşamın her anını kapsayan bir süreç olup, Binark'ın işaret ettiği gibi, iletişim alanının içinde olan ve sürekli iktidar mücadelesinin yapıldığı, aile, okul, kültür ya da diğer toplumsal kurumlardaki iletişimin yanı sıra çatışmaya, iktidar mücadelesine sahne olan her türden iletişimi kapsayan bir süreçtir.²⁵ Çağdaş eleştirel iletişim kuramları, siyasal olsun veya olmasın, her türlü iletişimin siyasal bir boyutu olduğunu ve bunların toplumsal bağlamları dışında anlaşılamayacaklarını işaret eder.²⁶

1.3. UYGULAMA ALANI OLARAK SİYASAL İLETİŞİM: SİYASAL KAMPANYA, SİYASAL REKLAM VE MEDYA

Siyasal iletişim akademik bir çalışma alanı olmanın yanı sıra siyasal iletişim alanında faaliyet gösteren profesyonellerin mesleki ve teknik çalışma sahası ve bu çerçevede siyasal söylemlerin üretimi ve değişimine ilişkin faaliyetleri içermektedir. Mesleki ve teknik bir uygulama alanı olarak siyasal iletişim olgu-

²⁵ Bkz. Binark, 1994: 185.

²⁶ Bkz. Fiske, 2003: 226. PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

sundan söz ettiğimizde, eşyanın tabiatı gereği, bu faaliyet türü politik aktörlere güç ve avantaj sağlamak olarak öne çıkmakta ve bu durumda siyasal iletişim işlevselci: işe yarar boyutları ile ele alınmaktadır. Bu çerçevede siyaseti meslek edinenler ve profesyonel yardımcılarının “siyasal etkinliği” siyasal iletişim olgusunu kendi etkinlikleri ile sınırlarken, siyasal iletişim alanındaki teorilerinin eleştirel ve anlayıcı potansiyeli de geri plana itilmekte ve siyasal iletişim siyasal çatışma, siyasal rekabet ve iktidar mücadelesi süreçlerinde bir mühendislik faaliyeti mantığına indirgenerek ele alınmaktadır.²⁷

Siyasal iletişimden bir süreç ve uygulama alanı olarak söz edildiğinde tarihsel gelişimiyle birlikte, siyasal kampanyalar, politik danışmanlık ve siyasal reklâm gibi çalışma alanları gündeme gelmektedir. Siyasal reklâmın öneminin fazlasıyla vurgulanmasında, ABD’de 1952 yılı seçim kampanyası önemli bir dönüm noktası olarak kabul edilmektedir.²⁸ Ancak, siyasal reklamcılık ve siyasal propaganda, iletişimin kendisi kadar uzun bir geçmişe sahiptir. Çok uzun yüzyıllardır siyaset adamları, kendi başarılarını vurgulamak, pekiştirmek için çeşitli yollar denemişlerdir. Hiç kuşkusuz, çağdaş kitle iletişim araçlarının gelişimi ile siyasal propaganda ve siyasal reklamcılığa verilen rol ve önem artış göstermiştir. Siyasal propaganda ve reklâmın profesyonelleşmesi ile birlikte bu alanda iş gören politik danışmanlık ve politik reklamcılık gibi yeni meslek grupları ortaya çıkmıştır.²⁹ Siyasal iletişimi bir uzmanlık bilgisi ve bu bilginin uygulama alanı olarak ele alan yaklaşım biçimi içinde medyaya merkezi bir rol biçilmektedir. Bu yaklaşım biçiminde siyasal iletişim, çoğunlukla siyasetçilerin, yani siyaset profesyonellerinin ve onlara yardımcı olan iletişim profesyonellerinin seçim

²⁷ Bkz. Ekinci, 2012: 201-202.

²⁸ Bkz. Tokgöz, 2010: 171.

²⁹ Bkz. Aziz, 2003: 74.

dönemlerinde yaptığı iletişim çalışmaları olarak dar kapsamlı bir şekilde algılanmaktadır. Hiç kuşkusuz, siyasal iletişim konusunu ele alırken siyasal aktörlerin geniş kitlelere ulaşmak için kullandıkları en önemli araç olan medya ve iletişim profesyonelleri göz ardı edilemez. Medya, siyasal iletişimin bir parçası, ancak profesyonel bir parçasıdır. Siyasal sistemin ve baskı gruplarının dışında, yazılı, işitsel ve görsel basından oluşan “medya”, siyasi düzenin bir diğer önemli aktörüdür. Uzmanlık bilgisine dayalı bir uygulama biçimi olarak profesyonel siyasal iletişim, medya üzerinden gerçekleştirilmekte olup; medya siyasal iletişimin etkin bir aracıdır. Dolayısıyla günümüzde medya, siyasi görüş ve bilginin dağıtımında oynadığı önemli rolden dolayı siyasal iletişimi konu alan birçok çalışmanın merkezinde yer almaktadır. Çağdaş demokrasilerde seçmen davranışı büyük önem taşıdığı için siyasal iletişim içinde siyaset profesyonellerinin söz ve eylemlerinin yanı sıra seçim kampanyaları ve seçim haberleri önemli bir yer işgal etmektedir. Seçim öncesi, seçim anı ve seçim sonrası haberleri, siyasal iletişimin vazgeçilmezleri arasında yer almaktadır.

Yaygın literatürde siyasal iletişim alanı, seçmen ikna paradigması olarak tanımlanmakta olduğunu biliyoruz.³⁰ "Seçmen ikna paradigması" olarak adlandırılan bu alandaki pratik görünüm, siyasal iletişim kavramının işaret ettiği süreç ve aktörlerin tümünü kapsamaktan uzak dar bir yaklaşım olmasına karşın siyasal iletişimin pratik dünyasını inceleme durumundaki akademisyenlerin ürünlerinin büyük ölçüde "seçim odaklı siyasal iletişim" konusunda yoğunlaşmaktadır. 1980 sonrası siyasal iletişim literatürü, bir hayli çeşitlenmesine karşın akademik bir çalışma alanı olarak siyasal iletişim de seçim iletişim egemenliğinde bir alan olmaktan kurtulamamıştır.³¹ Günümüzde özellikle, siyasi partiler tarafından seçim dönemlerinde gerçekleştiren

³⁰ Bkz. Nimmo ve Swanson, 1990: 8.

³¹ Bkz. Johnston, 1990: 330. Ünlü Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

siyasal iletişim, pazarlama iletişimindeki, kampanya yaklaşımıyla gerçekleştirilmekte olup, siyasal iletişimin en somut biçimde siyasal reklâm ve kampanyalar nedeniyle görünür olduğu süreç, seçim dönemleridir. Seçim dönemleri hem siyasal katılmayı hem de siyasi partileri görünür kılar. Bu dönem sonunda gerçekleşen seçimler ve seçmenlerin oy verme davranışı da siyasal katılımın en somut sonuçlarından birisidir. *Siyasal iletişim kampanyası* ise, özellikleri saptanmış bir hedef kitleye, başka bir deyişle seçmenlere yönelik olarak kitle iletişim araçları yoluyla belirli bir amaçla ve program dâhilinde, konusunda uzman kişiler tarafından hazırlanan mesajların, yine bir plan dâhilinde, belirli bir zaman aralığında, aktarıldığı/uygulanarak geribildirim takip edilip-ölçüldüğü, hedef kitlenin ikna olması için yürütülen, iletişim faaliyetleri olarak tarif edilmektedir.³² Bu bağlamda propaganda kavramını bir düşünceyi ya da bir inancı tek taraflı bir şekilde ve sistemli biçimde yaygınlaştırarak yandaş sağlamayı amaçlayan bir alan olarak tanımlar isek, bugün siyasal iletişim başlığı altında ele alınan faaliyetleri propaganda kavramından ayırmak son derece güçtür. Propaganda ve siyasal iletişim faaliyetlerinin birbirinden ayrıldığını söyleyenler, propaganda faaliyetlerinin verilen siyasal mesajların tartışmasız onaylanmasını ve bu onay sonucunda tutum ve davranış değişikliği hedeflenen bekleyen bir tek yönlü bir iletişim faaliyeti olduğundan yola çıkarak, propaganda ile siyasal iletişim arasında ayırım yapmakta ve siyasal iletişimi çift yönlü iletişimi esas alan bir halkla ilişkiler faaliyeti olarak tarif etmektedirler. Ancak seçmeni ve/veya tüketici-yurttaşları stratejik bir planlama ile belli hedefler doğrultusunda ikna edebilme faaliyeti olarak tanımlanan bir siyasal iletişim kavrayışı ile propagandanın mantığı arasında çok fazla bir farklılık yoktur. İletişim alanında, siyasal ikna da dahil olmak üzere, iknaya ilişkin çalışmaların bilimselliği kuşkulu olup, “serbest pazar iknacıları” sistemden

³² Bkz. Kalender, 2006; Özdemir, 2009; PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

beslenmekte ve sistemden yana, daha çok siyasal-yönetmel kurumların hizmetinde, iş görmektedirler.³³ Kitleleri iknaya dayalı bir iletişim türü olarak siyasal iletişim ise, önceleri propaganda olarak adlandırılırken, kitle iletişim araçları ve uygulamalarının giderek yaygınlık kazanmasıyla birlikte bugün büründüğü şekliyle siyasal reklamcılığa dönüşmüş olup, bu faaliyet türüne siyasal iletişim adı verilmektedir. Bu çerçevede propaganda faaliyetleri siyasal iletişim çalışmaları olarak aktarılmakta, propaganda yapmak üzere harekete geçen siyasal partiler ve politikacılar düşünce ve öğretilerini seçmen kitlesine benimsetmek ve yaymak üzere çalışmaktadırlar. Hatta çabaları öne sürdüğü düşünceleri benimsemeleri bile değil, düşüncelerini benimsemeseler dahi, değişik nedenlerle (istikrar, güven, beceri, deneyim vb.) kendilerini desteklemeleri, oy vermeleri, ya da hükümet iseler icraatlarına muhalefet etmeyip en azından sessiz kalarak kendilerinin yapıp ettiklerini, açık ya da örtük bir biçimde onaylamalarıdır. İnsanları/halkı politikaya, işin içine katmayı değil, etkileşimi değil etkilemeyi esas almakta olan bir siyasal iletişim anlayışı dünyanın bir çok bölgesinde, özellikle de kapitalist ülkelerde ve Türkiye’de de seçmeni politik katılıma teşvik etmekten tam tersine, seçmeni pasifize eden aygıtlara dönüşmüştür. Günümüzde siyasal iletişim araştırmaları ve uygulamalarının seçmenler ve siyasal rekabetin tarafları arasındaki ilişkiye odaklanması siyasal iletişimi piyasa mantığının toplumsal ve kültürel yaşam üzerindeki baskın etkisinin bir yansımasına dönüştürerek siyaseti piyasa mantığına uygun bir faaliyet alanı olarak ele almakta ve insanlara da öyle algılatmaya çalışmaktadır. Oysa siyasal pazarlama ve siyasal reklam mantığına dayalı bir ilişkide tek taraflı bir ilişki söz konusu olduğu için, siyasal iletişimden de öte gerçek anlamda bir iletişimden söz etmek de imkansızdır. Pazarlama ve reklamcılığın bir ürünü alıp pazarına uygun du-

³³ Anık, 2000, Arka Kapak Yazısı. Anık, 2000 yılında siyasal ikna biçimlerini “onursuz mecburiyet” olarak niteleyerek eleştirmek ve bunu savunulamaz bir konunun olarak bulmaktadır. - <https://rantey.org>

ruma getirmek, tüketiciye tanıtmak, rakipleriyle arasındaki farklılığı ortaya koymak ve en az masrafla, satıştan elde edilecek kazancı en yüksek düzeye getirmek için, yararlanılan tekniklerin tümü olarak tanımlanmakta olduğunu dikkate alırsak, siyasal pazarlamadan da bir lideri, bir siyasal partiyi, bir ülkenin siyasal yaşamına, geleneğine uygun olmasa bile, uygun gösterip seçmenlerin onayını ve desteğini alabilmek için gerekli tüm teknikleri kullanıp, en az masrafla iktidarı ele geçirmek anlamı ortaya çıkmaktadır. İşin diğer boyutunda ise siyasal iletişimin gerçek aktörleri olması gereken yurttaşların oy verme dışında tüm belirleyici, yönlendirici işlevlerinden soyutlanmış birer figürana/müşteriye dönüştürülmesi vardır.³⁴ Oysa siyasal iletişim ancak her yurttaşın katılımına açık bir özgür siyaseti hedef alan iki taraflı etkileşimsel bir sürecin adı olabilir.

1950’li yıllara kadar egemen olan propaganda tabanlı seçim stratejileri, hızlı bir değişimle siyasal iletişim mantığı içerisindeki siyasal kampanyalara dönüşmüş, adaylardan partiye, ideolojiden inanca geniş bir yelpazede değerlendirilen, seçim stratejileri ve taktikleriyle üretilen kampanyalarla şekillendirilmiştir. Bu çerçevede “siyasal iletişim” hem propaganda konusundaki deneyimlerden faydalanmakta, hem de reklamın tüketiciler nezdinde elde ettiği başarıları ve yöntemleri kullanmaktadır. Bir uzmanlık bilgisi ve uygulama alanı olarak siyasal iletişim yöntem ve yaklaşımları, siyaset profesyonellerinin uygulamalarının meşrulaştırılmasında bir araç olarak kullanılmaktadır. Sonuç olarak, siyasal iletişim sürecinin, siyasal kampanyaların ve reklamcılığın da günümüzde özellikle hem yeni iletişim teknolojilerinin gelişimi hem de medya endüstrisinin çağdaş küreselleşme ile birlikte güçlenmesi sonucunda siyasetin eğlence öğelerini sıklıkla kullanan ve medya demokrasisi olarak adlandırılan, siyasetin medyayı sömürgeleştirdiği yeni bir dönemden söz etmek mümkündür. Bu süreçler içinde ortaya çıkan *medya de-*

³⁴ Bkz. Ekinci: 2012, 19. Örneğin, PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

mokrasisi kavramı da, medyanın siyasal süreçte her şeyden önce kamuoyunu şekillendirmede ve siyasal karar alma sürecinde belirleyici rol edinme yollarına işaret etmektedir. Bu nedenle, medya demokrasisi ile ilgili çalışmalarda medyanın siyaseti sömürgeleştirmesinden söz edilir.³⁵ Ancak, buradan bakıldığında, medyanın siyaseti sömürgeleştirmesi kadar, reel siyasetin de medyayı bir araç olarak kullanmasından, hatta medyayı sömürgeleştirmesinden de söz etmek gerekir. Basının üzerinde devlet aygıtının baskısının doğrudan ve açık bir biçimde hissedilmediği ülkelerde medya demokrasisi kavramı hiç kuşkusuz ciddi bir önem taşımaktadır. Ancak, özellikle 2010'lı yıllarda Türkiye'de medya yapısında yaşanan dönüşümler ve üzerinde artan baskılar medya demokrasisi kavramını tartışmayı bile Türkiye için lüks kılacak bir düzeye ulaşmıştır. Bu çerçevede medyanın hali gazetecilik sınırlarını aştığı, liberal gazetecilik etik ilkelerine göre gazetecilik yapmanın bile giderek güçleştiği ve kimi medya mensuplarının birer siyasal iletişim profesyoneline dönüştü(rüldü)ğü bir süreç yaşanmaktadır. Daha önce yaşanmamış olan bu yeni durumu anlamak için gazetecilik pratiklerine değil, siyasal iletişim ve propaganda pratiklerine ve tekniklerine bakmak gerekmektedir. Bu durumu anlamlı bir biçimde analiz edebilmek ve anlamak için medya demokrasisi kavramı yeterli olmayıp, siyasal iletişimden yararlanarak yeni kavramsal açılımlar sağlamak gerekir. Günümüz dünyasında klasik kitle iletişim araçlarının yanı sıra sosyal medyanın araç ve ortamlarının özellikle eğlence amaçlı kullanımının çok yaygın olduğunu da, bu noktada, anımsamakta yarar vardır. Yeni medya tabir edilen bu iletişim biçiminde de, bunu getirdiği imkanlar ve sakıncalar ile birlikte, uyulması gereken etik ilkelerin tartışmaya açılması acil bir ihtiyaçtır. Siyaset ve medya arasında bu türden gelişmelerin egemen olduğu bu süreçlerle birlikte politik alanlarda Amerikan tarzı bir siyasal kampanyacılığın giderek ön plana çıktığı gö-

³⁵ Bkz. Keane, 1992. Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

rılmaktadır. Burada siyaset eğlence ve dramatik öğeleri bir arada kullanırken medyadan ve yeni medyadan azami ölçüde yararlanmaktadır. Kitle iletişim araçları ile siyasal sistem arasındaki bu sıkı ilişkiyi göz önüne aldığımızda, bir ülkedeki kitle iletişim araçlarının sistem dünyasından, yani ekonominin ve reel politik alanın hegemonyasından özgürleşmesi gereği de ortaya çıkmaktadır. Kitle iletişim araçlarının özgürleşmesi ile özgür bir toplum arasında doğrusal bir ilişki vardır.

Siyasal iletişimi seçim iletişimine indirgemenin siyasal iletişimin kapsamını fazlasıyla daraltan bir yaklaşım olduğunu herkes kabul etmektedir. Siyasal iletişim, “seçmen ikna stratejileri”, ya da “seçim iletişimi” olgularından çok daha geniş bir kavramdır. İlk olarak hükümetin, seçmen kitlesiyle arasında kurduğu iletişim anlamını çağrıştıran, daha sonra ise seçim kampanyaları sırasında daha yoğun olmak üzere iktidardaki profesyonel siyasetçiler ile muhalefetteki profesyonel siyasetçiler ve onların medyadaki destekçileri arasındaki söylem mübadelesi anlamını ve bunun yanı sıra kamuoyunun ilgi alanlarıyla siyasetçilerin davranışlarını incelemeyi içeren bir siyasal iletişim kavrayışı da siyasal iletişimin kapsamını daraltmaktadır. Siyasal iletişimi siyaset, iletişim ve siyasal iletişim profesyonellerinden oluşan siyasal aktörlerin, asıl siyasi aktör olan sıradan yurttaşları tüketici/müşteri-yurttaş olarak ele alarak siyasal mesajların pasif alıcıları konumuna indirgemesi ve bu tüketici-yurttaşları ikna edebilme faaliyetleri çerçevesinde ele alması siyasal iletişimin kapsamını daraltan ve onu demokratik olmaktan uzaklaştırarak teknik bir bilgiye indirgemektedir. Bu iletişimi toplumsal iletişimden uzaklaştıran ve hem politikanın/siyasetin, hem iletişimin, hem de siyasal iletişimin kapsamını fazlasıyla daraltan bir yönelemdir. Siyasal iletişimi, sonuç olarak, toplumdaki iletişimin siyasal boyutu olarak ele almak gerektiğini biliyoruz. Buradan yola çıktığımızda siyasal iletişimi sadece siyasetçiler ve iletişim profesyonellerinin yapıp ettikleri ile sınırlamak, bunların dışında kalan insanların siyasetin öznesi olarak değil de nesnesi olarak

görme, onları siyasetin kurucu unsuru olarak değil de siyasal mesajların pasif alımlayıcısı konumunda birer tüketici-yurttaş olarak görme eğilimine işaret eder. Bu yaklaşım, siyasal iletişimi, seçim süreçleri ve seçmen davranışları içine sıkıştırır. Siyasal iletişim sadece seçim dönemlerinde yapılan iletişim olmadığı gibi, sadece siyaset ve iletişim profesyonellerinin kodlamış olduğu iletilerin gönderilmesi ve bu iletilere karşı alınan geri bildirim ile de sınırlı değildir. Daha önce de vurguladığımız gibi, siyasal iletişim kavramı, birer siyasal özne olarak bütün yurttaşların söz ve eylemlerini içeren bir biçimde, her türden siyasal iletilerin aktarılması, paylaşılması ve ortak kılınma çabasını içeren süreçlerin tümünü işaret eder. Oysa kamuoyu araştırmaları ve seçim kampanyaları ile neredeyse artık bacasız bir sanayiye dönüşen her türlü yöntemle oy ve pasif destek avcılığına bürünen siyasal iletişim faaliyetleri iletişim sürecini dışladığı gibi politik olmanın tam tersine asıl egemenlik sahibi olması gereken halkı politika dışı bırakan anti-politik bir yönelime sahiptir. Bu çerçevede, hiç kuşkusuz, bir toplumun siyasal kültür düzeyi, siyasal iletişimin şekillenmesinde öncü bir rol oynamaktadır. Tokgöz'ün de vurguladığı gibi asıl belirleyici olan teknolojik gelişim ve bu gelişim sonucu yeni teknik araçların siyasal kampanya ve reklamlarda kullanılması ve ikna etme düzeylerinin yükseltilmesi değil, toplumların gelişmişlik düzeyleri, yapıları, örgütlenişleri ve o toplumdaki sosyo-ekonomik güç dengeleridir.³⁶ Kişinin siyasal bilincinin gelişmesi ve politikanın öznesi olabilmesinin ise düşünmenin yanı sıra politik eylemliliği de içeren halis bir tecrübe ile gelişebileceğini eklemek gerekir. Bu çerçevede Dellaloğlu'nun her ikisi de deneyim anlamına gelen Almanca Erfahrung ve Erlebnis kelimeleri arasında işaret ettiği fark önemlidir. Erfahrung öznesi olduğumuz, bilgiye ve eyleme dayalı bilinçli bir tecrübe anlamı taşıırken, Erlebnis başımıza gelen bir şey (öznesi olmadığımız) anlamında yaşantılamak, dene-

³⁶ Bkz. Tokgöz, 2008:56. PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

yimlemek (bilgiye dayalı, bilinçli ve eylemli olmasa da) anlamını taşıyor. Bizim toplumumuzda toplumun modernleşmenin öznesi olmadığını, Türk modernleşmesinin öznesinin devlet, yani asker ve sivil bürokrasi olduğunu işaret eden Dellaloğlu, modernitenin Türk toplumunun bildiği ve bilinçli bir biçimde talep ettiği bir şey değil, onun deneyimlemek zorunda kaldığı başına gelen bir şey olduğunu işaret etmiştir.³⁷

Siyaseti teknikleştiren ve siyasal partileri ve oluşumları, örgütlenmiş ikna faaliyetlerine indirgeyen bu yaklaşımlara karşılık siyasallaşma, siyasal katılım gibi kavramları ve yurttaşlık tartışmalarını merkeze oturtan yaklaşımlar ise siyasal toplumsallaşma ve siyasal kültürün gelişimine özel bir önem verir. Çünkü siyasal kültür, siyasal yaşamın yeniden üretilmesi olgusu ve sürecidir. Siyasal toplumsallaşmayı merkeze alan araştırmalarda, siyasal değer, inanç, tutum ve davranışların daha sonraki kuşaklara aktarılacak yaygınlaştırılması esas alınır. Bu yönden, siyasal toplumsallaşma araştırmalarında da siyasal iletişim olgusu önemli bir yer tutar.³⁸ Gelişkin bir siyasal kültüre sahip olan demokratik bir toplumda, yurttaşlar siyasetin asıl aktörleridir ve siyasal aktörler siyaset profesyonelleri ile sınırlı olarak görülmesi anlayışının aşılması, siyasal kültürün gelişkinliğinin önemli göstergelerinden biridir. Bir liberal masal olarak siyasal kültürün gelişkin olmasının ölçüsünü özgür, bağımsız ve güçlü kitle iletişim araçlarına bağlamakta yanılısama yaratıcı bir yaklaşımdır. Bir ülkede kitle iletişim araçlarının bağımsızlığı hiç kuşkusuz önemlidir; ancak sağlıklı bir siyasal iletişimin varlığı-

³⁷ Besim F. Dellaloğlu, Türkiye’de Modernizm ve Muhafazakarlık, 26 Şubat 2016, Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi. Türkiye’de 2000’li yıllarda da politikanın öznesi olmayan, hatta böylesi bir talebinin olduğu bile kuşkulu olan geniş halk kitleleri, politika eşrafının konumunu güçlendirirken, egemenlik haklarından bu feragatleri nedeniyle kendilerini de hem politika, hem de devlet karşısında güçsüzleştirmektedirler.

³⁸ Bkz. Tokgöz, 2008, s. 18. Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

nı siyasal partilerden oluşan bir siyaset kurumu ile birlikte kitle iletişim araçlarına bağlamak, sonuçta yurttaşları siyasetin dışında bırakan, onları pasifleştirici olan seçkinci yönelimleri işaret etmektedir. Sağlıklı bir siyasal iletişim ancak yurttaşların siyasete aktif özneler olarak katılımını esas alan demokratik çoğulcu bir siyasal kültürle ve bunun ortaya çıkardığı demokratik çoğulcu bir siyasal sistemle mümkün olabilir.

2.

ETİK, MESLEK ETİĞİ, İLETİŞİM ETİĞİ

Ahlak ve etik kavramları sıklıkla birbirinin yerine kullanılan iki kavramdır. Ancak, “ahlâk, ‘insanın iyi veya kötü olarak nitelendirilmesine yol açan manevi özellikleri, huyları ve bunların etkisiyle ortaya koyduğu iradeli davranışlar’ bütünü olarak tanımlanırken, etik ise bu davranışları ahlakilik koşulları içinde araştırır. Etik ya da ‘ahlâk felsefesi’, insan davranışlarını, yargılarını, davranış kurallarını ve ilkelerini ahlakilik temelinde araştıran, savunan ya da eleştiren bir felsefe dalıdır”³⁹ Başka bir deyişle etik, mevcut/egemen ahlakın ahlakını da soruşturan daha genel ve evrensel bir bakış açısına ve düşünme alanına işaret eden bir kavramdır. Farklı anlamlar içeren etik sözcüğü en genel anlamıyla ahlâk felsefesi: ahlak üzerine düşünüm olarak tanımlanabilir. Cevizci bu bağlamda etiği şöyle tanımlamaktadır: “felsefenin, ‘ödev’, ‘yükümlülük’, ‘sorumluluk’, ‘gereklik’, ‘erdem’, gibi kavramları analiz eden, ‘doğruluk’ ya da ‘yanlışlık’la ‘iyi’ ve ‘kötü’yle ilgili ahlaki yargıları ele alan, ‘ahlaki

³⁹ Bkz. İrvan, 2003: 81.

eylem'in doğasını soruşturan ve iyi bir yaşamın nasıl olması gerektiğini açıklamaya çalışan dalı.”⁴⁰

Etik duyarlılık dediğimiz şey “karşılık beklemeksizin öteki-ne karşı sorumluluk duygusu” anlamına gelir.⁴¹ Etik özerklik dediğimizde ise başkalarının muhtemel davranışlarına göre tutum alan bir bireyi değil, kendi ilkelerinden ödün vermeyen, sözlerinin ve davranışlarının öznesi kendisi olan ilkeli bir bireyi anlamak gerekir. Karşılıklı olarak insanların birbirlerinin özerkliklerini tanıması, başka bir deyişle her bireyin özerk var oluşunun kabulü toplum içinde zayıflara ya da toplum dışına itilenlere bir değer kazandırır. Ayrıca başkalarının özerkliğini tanımak kişinin kendi karakterini zayıflatan değil güçlendiren bir unsurdur.⁴² Buna göre özerklik, iki seçenekten birini seçme özgürlüğünden değil, daha çok düşünce ile oluşturulan, başka bir deyişle düşünceli ve sorumlu bir ilişki dediğimiz şeyden oluşur. Özerk eylem temelinde bir ben kimliğini inşa eden insanların ve inşa etmiş oldukları bu özerk ben kimliği insanların kendilerini belirlemesini ve kendini gerçekleştirmesini mümkün kılan şeydir.⁴³ Ahlak kavramı ise daha çok başkalarının muhtemel tutum alışına göre kendini ayarlayan ve zamanın/toplumun ruhuna uyum sağlamayı/ters düşmemeyi esas alarak bu ruhtan kendi çıkarları lehine yarar sağlamayı esas alır. Özerklik ile bağlantılı olan etik ise, başkalarının övgü ve beğenisini değil, kişinin kendi özerk ilkelerini esas alır. Ahlak ya da bir toplumun moral değerleri başka insanlar ile ilişkilerdeki uyum ve tutarlılık ile ilgilenirken, etik esas olarak kişinin içsel bütünlüğü, tutarlılığı ve kendine ve diğerlerine saygı ve diğerlerine karşı sorumluluğu ile ilgilenir. Ahlak, toplumun: başka insanların gözündeki say-

⁴⁰ Bkz. Cevizci, 2010: 121.

⁴¹ Bkz. Yüksel, 2013.

⁴² Bkz. Sennett, 2005: 262

⁴³ Bkz. Habermas, 1996: 505-519, Arsivi - <https://rantey.org>

gınlığımız ile ilgili iken, etik, insanlara karşı sorumluluk duygusudur. Onlara yararlı olma çabası, yararlı olamasa da zarar vermemeye azami dikkat ve özen göstermektir. Ahlak, bir kişinin, bir grubun, bir halkın, bir toplumsal sınıfın, bir ulusun, bir kültür çevresinin vb.nin belli bir tarihsel dönemde yaşamına giren ve eylemlerini yönlendiren inanç, değer, norm, buyruk, yasak ve tasarımlar topluluğu ve ağı olarak karşımıza çıkan; belli bir toplum içinde yaşayan insanların kendileriyle, birbirleriyle, kurumlarla ilişkilerini düzenleyen ilkeler, değerler, kurallar, töreler bütünüdür. Bu açıdan ahlaki ya da moral değerler toplumdan topluma, inançtan inanca farklılık gösterir. Bunlara iş ve meslek ahlakı gibi kategoriler de eklenebilir.⁴⁴ Bir başka deyişle ahlak, bir kültür çevresi içinde kabul görmüş, belirlenmiş ve tanımlanmış değerler manzumesi ve amaçlarla, bu değerlerin nasıl yaşantı haline geldiği, söz konusu amaçlara nasıl ulaşılacağını ortaya koyan kurallar öbeği veya bir insan topluluğunun belli türden inanç, emir, yasak, norm ve değerlere göre düzenlenmiş ve bu düzenlemeye bağlı olarak törelleşmiş ve gelenekselleşmiş yaşama biçimi olarak tanımlanabilir. Dolayısıyla ahlak kendini yaşanan pratiklerde gösteren ve kültürel ve tarihsel olarak yaşanan belli değerleri ve bu değerlere uygun pratikler kümesini işaret etmektedir.⁴⁵ Felsefenin insanlar arası ilişkilerde değer sorunlarını inceleyen bir dalı olarak tanımlanmakta olan etik ise, ahlaki yargıları analiz eden bir tür “ahlak yargıları mantığı” olarak karşımıza çıkmaktadır.⁴⁶ Denilebilir ki, etik, ahlaklar çokluğu içerisinde karşımıza hep çıkan bu kavramlar üzerine bir yeniden irdeleme, çözümleme, eleştirme ve bu kavramların anlamlarını yeniden belirleme, çeşitli ahlakları ve ahlak tiplerini gösterme, bunların özelliklerini, benzerlik ve farklılıklarını bir

⁴⁴ Bkz. Özlem, 2013: 21-22.

⁴⁵ Bkz. Cevizci, 2002: 1-5

⁴⁶ Bkz. Kuçuradi, 1988: 34. Ünlü, 1988: 34. PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

anlamda ortaya koyma girişimidir.⁴⁷ Bu çerçevede etik, büyük ölçüde insanların nasıl davranmaları gerektiği ile, ahlaki davranışın ölçüleriyle ilgili olup, etik ahlaki pratiklerin ve eylemin teorisi olarak ortaya çıkmaktadır.⁴⁸ Dolayısıyla etiğin ahlaki değerlerin ve pratiklerin değerlendirmesini yapması dolayısıyla kültürel-toplumsal ve tarihsel olan ahlakların üzerinde bir düşünsel çaba ve alanı işaret ettiğini söyleyebiliriz. Düşünsel bir etkinlik olarak etik toplumsal yaşamda, insan ilişkilerini ve bu ilişkilerin yansımalarını ele almakta ve yaptığı değerlendirme ve koyduğu ölçütler ile insan davranışlarının eleştirel bir değerlendirmesini yaparak ahlaki davranışların eleştiri sürecini geliştirmek ve davranışlara etik olarak bir yön vermek amacını da bünyesinde taşımaktadır.⁴⁹ Bu özelliklere sahip olması nedeniyle etik, evrensel nitelikte, ilkeler ve değerler içermek durumundadır. Özellikle de yarar, iyi, kötü, doğru ve yanlış gibi kavramları ele alırken, etik, aynı zamanda, bireysel ve grupsal davranış ilkelerinde neyin iyi ve kötü olduğunu belirleyen bir ilkeler, değerler ve standartlar sistemidir.⁵⁰ Dolayısıyla, etik meselelerde düşünürken insan olmanın ne olduğuna, adalete, vicdana, ve de insana yakışan yaşam biçim(ler)ine ilişkin tasavvurlarda bulunmadan yol almak pek mümkün değildir.⁵¹ Etik üzerinde düşünmek insan ve toplum ve de iyi hayat ve iyi toplum üzerinde düşünmeyi ön-gerektirdiği içinde politik bir düşünüm çabasıdır. Adorno'nun "vicdanın vicdan azabı" ⁵² dediği bu etik çaba tüm insanlık için birleştirici olabilecek temel ve evrensel ilkeler üzerinde düşünmeyi ve çaba göstermeyi işaret ederken, sadece

⁴⁷ Bkz. Özlem, 2002: 129.

⁴⁸ Bkz. Cevizci, 2002: 1-5.

⁴⁹ Bkz. Billington, 1997: 45.

⁵⁰ Bkz. Sam, 2015: 12.

⁵¹ Bkz. Poole, 1993: 190.

⁵² Bkz. Adorno, 2015: 180. PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

içinde bulunduğumuz toplumun ahlaki değerlerini ve perspektiflerini değil, öbür perspektiflerin de özerkliğini kabul ederek yola çıkar. Bu bağlamda etik, bir yandan kendi değer ve önemini kabul etmek, kendi kendine hesap veren (özerk) bir vicdana sahip olmak iken, öte yandan başkalarına karşı sorumlu ve başkalarının özerk varoluşuna ve bütünlüğüne, saygılı olmayı içerir. Bu çerçevede etiğin evrensel olanı, ahlakın/moral değerlerin ise yerel olanı işaret ettiğini söyleyebiliriz.

Vicdan, insanların eylemlerinin başkalarına karşı sorumluluk duygusu ve yükümlükleri temelinde etik ilkeler ile tutarlılık ya da tutarsızlığın yargılama yeri olarak ele alınabilir. Bu çerçevede vicdan, Özlem'in işaret ettiği gibi,⁵³ etik ilkeler ile eylemler arasında bir tutarsızlığın hissedilmesi halinde, bu tutarsızlığı insana çeşit acı olarak yaşatan bir üst duygunun: duyarlılığın adıdır. Bir içsel duygu ve düşünce olan vicdan, bir başka deyişle insanın düşünceleri ve eylemleri konusunda iyi ile kötüyü birbirinden ayırt eden muhakeme yeteneğinin adıdır. O bizim mükemmellik ve noksanlığımızın bir çeşit içsel duygusudur. Vicdanın önemi hiçbir kıyaslamadan yerine geçemeyeceği bir içsel alan olmasından kaynaklanır. Bu nedenle de vicdan, temyiz isteği olmayan bir mahkeme gibi işlev görmekte olduğundan vicdanın işlevinin yasaların zorlamasından bile üstün olduğu söylenebilir.⁵⁴ Hiç kuşkusuz, vicdan ölçütü, yasal ölçütlerin üzerinde yer alır ve vicdan sahibi olmak etik açıdan vazgeçilmez bir ölçüdür.

Bu çerçevede etik kavramının iki boyutuna vurgu yapmak gerekir. Bunlardan ilki, ortak yaşamı belirleyen kurallar dizgesi olarak toplum: bir arada yaşama etiği; ikincisi ise profesyonel iş yapma kuralları ve kodları olarak profesyonel etik ya da meslek etiği.

⁵³ Bkz. Özlem, 2013: 35.

⁵⁴ Bkz. Bertrand, 2005: 23-32. Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

2.1. ORTAK YAŞAMI BELİRLEYEN KURALLAR DİZGESİ OLARAK ETİK

Etik sözcüğünün tanımlanmasına yönelik en önemli sonuç, büyük oranda kavramın toplumsal boyutuna vurgu yapılması olarak ortaya çıkar. Bu toplumsallık vurgusu ve bir arada yaşama ilişkin uyulması gereken kurallar bütünü olarak etiğin kavranmasında saygı: karşılıklı saygı olgusunun özel bir yeri ve önemi vardır. Ortak yaşamda etik kurallara uygun davranmak demek bir yandan kendi ilgi ve çıkarlarını ve haklarını gözetirken öte yandan herkesin haklarına saygı göstermek, saygı göstererek davranmak olarak ifade edilebilir. Bireysel sorumluluk ile de yakından ilgili olan etik, kişilerin bir yandan kendi haklarını korurken, öte yandan hem yapıp ettiklerinin sorumluluğunu üstlenmesi hem de başkalarına karşı sorumluluklarının bilincinde olarak ve onların değerlerine saygı duyarak, bu çerçevede insanların haklarını gözeterek karşılıklı saygı çerçevesinde yaşamı sürdürme çabasıdır. Bir arada yaşamayı mümkün kılan yazılı ve yazılı olmayan kurallar bütünü olarak kavranabilecek olan etik kurallar insan hakları olgusundan bağımsız bir biçimde düşünülemez. İnsanın yaşam hakkı, insan onurunun haysiyetinin korunmasının yanı sıra insanın diğer canlılar ve doğa ile olan ilişkisinde de içselleştirilmiş bir karşısındakini gözetme anlayışıdır etik. Bu gözetme anlayışı bir yandan ötekinin varlığını kabul etmeye dayanırken, öte yandan bu varlığın bütünlüğüne saygı duymayı, ona zarar vermemeyi, incitmemeyi ve değersizleştirmeye çalışmamayı işaret eder. İnsan var oluşunun en başta gelen ve değişme niteliği olan başkalarıyla birlikte olmak ise, etiğin temelini de esas olarak “ötekine karşı sorumluluk” olması kaçınılmazdır. Bauman’a göre, sorumluluk etik davranışın temel taşıdır.⁵⁵ Etik, kişisel sorumluluğa, öteki için üstlenilen sorumluluğa dairdir. Dolayısıyla sorumluluk: kendine ve ötekine karşı sorumluluk duygusu etik açıdan temel bir kategoridir. Bu-

⁵⁵ Bkz. Bauman, 1997, s. 230-242; Arşivi - <https://rantey.org>

nun da ötesinde etik kuramı üzerine çalışan düşünürler arasında kişisel sorumluluğun etiğin tek merkezi kategorisi olduğu da öne sürülmekte olan bir düşüncedir.⁵⁶ İnsanları diğer insanlara doğru, onlarla iletişim ve işbirliği halinde olmaya götüren şey, diğerleri ya da başka bir deyişle ötekilerin varlığının bizim yaşamımızı sürdürmek ve bu yaşamı anlamlı kılmak için olmazsa olmaz bir gereklilik olduğunun kabul edilmesidir. Ancak her insanın diğer insanlara karşı sorumluluk çerçevesinde hareket etmesi halinde toplum/toplumsal yaşam kurulabilir ve sürdürülebilir. İşte insanlar sorumluluk denen şeyi bu çerçevede tanımaktadırlar ve sorumluluklarının gereği olarak etik değerleri oluşturmak ve yaşanır kılmak konusunda yükümlülük hissetmektedirler. Özlem'e göre de, insanı ahlak/etik varlığı kılan şey işte bu sorumluluk ve yükümlülük duygusudur.⁵⁷

2.2. PROFESYONEL İŞ YAPMA KURALLARI VE KODLARI OLARAK ETİK

Etik sözcüğü ikinci olarak toplum içinde bir arada yaşama kurallarının ötesinde bir mesleğin ya da faaliyetin icra edilmesinde uyulması gereken ilkeler ve kuralları da işaret etmektedir. Buna meslek etiği ya da profesyonel etik denir. Profesyonel anlamda iş yapmaya yönelik kural koyma ve belirleme, aslında bir tür uygulamalı etik konusudur. Cevizci'ye göre, uygulamalı etik, “özel ve kamusal yaşamda karşılaşılan problemlere, ahlaki bir bakış açısından hareketle, uygulanan felsefi değerlendirme, inceleme ve tartışma; ahlakın soyut ve spekülatif bir disiplin olmaktan çıkarılarak, bir ahlak sisteminin belirli bir alana, ahlaki kural ve ilkelerin de somut ahlaki problemlere uygulanma-

⁵⁶ Bkz. Heller, 2006: 476.

⁵⁷ Bkz. Özlem, 2013: 91-99. Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

sı"dır.⁵⁸ Uygulamalı etik öncelikle meslek etikleri bağlamında tartışılmaktadır ve iş yaşamı ve bunun yanı sıra bir toplumdaki her türden üretim ve dağıtım ilişkileri açısından bu tartışma temel önemdedir. Bu bağlamda, belirli meslek kollarına ya da sektörlerle atfedilen etik kurallarının belirlenmesi yaygın bir uygulama olup, bu etik kuralları belirleme işi demokratik ülkelerde genellikle meslek kuruluşlarına bırakılmaktadır. Bu kurallar genel etik kuralları ve insan haklarını dikkate alarak o meslek alanı içerisinde, o mesleğin uygulanmasında olması gereken kuralların, uygulanması gereken kuralların hukuksal bir düzenlemeye ve bununla beraber gelecek yaptırım gücüne ihtiyaç göstermeksizin gerçekleştirilmesine çalışılması anlamını taşımaktadır. Buna mesleğin haysiyetinin/onurunun korunması çabası da diyebiliriz.

Ancak etik ilkelerin egemen iş yapış biçimine uyumluluk çerçevesinde değerlendirilmesi, mülkiyet ve güç sahiplerinin gereksinimleri doğrultusunda meşrulaştırılması, bu yapıya uygun ilkelerin yaygınlaştırılması ve kabul görmesinin sağlanmaya çalışılması anlamına da gelmektedir. Bilimsel ve teknolojik gelişmeler, mesleki uzmanlaşma ve profesyonelleşme, aynı zamanda, piyasanın dinamiklerine uygun tutum ve davranış kalıpları geliştirme yan anlamını taşımaktadır. Bu süreçler içerisinde vicdan, adalet, yardımlaşma ve dayanışma gibi boyutlar meslek etiğinden önemli ölçüde dışlanmış ve bu etik değerler, verimliliğe engel olması nedeniyle, uzmanlaşan ve profesyonelleşen çalışanların karar verme süreçlerinden büyük ölçüde dışlanmış-tır. Meslek etiği- ki meslek ahlakı demek bu çerçevede daha uygun görünüyor- bunun yerine iş, verimlilik, karlılık ve işbölümüne dayalı standartlaşmalar aracılığıyla insani etik ilkelere giderek yabancılaştırılmıştır. Bu çerçevede etik parçalanarak meslek etiği piyasa için işlevsel ve yönetim lehine kontrol altına

⁵⁸ Bkz. Cevizci, 2006, s. 24. PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

alınan bir yapı kazanmıştır. Bürokrasi ve iş dünyası gibi iki büyük kurum yaratan modernlikte, her iki kurumda, sistemin rasyonelitesine dayalıdır. Bu nedenle meslek etiğinde, çoğu zaman, vicdanın sesinin dışarıya atılması gerektiği fısıldanmaktadır.

Medya ise, bu çerçevede, “yaptıklarını yapılması gerekenler şeklinde tanımlayabilme becerisinin de etkisiyle” mesleki etik ilkeler üzerindeki egemenliğini profesyonellik ideolojisine dayandırmaktadır. Bu bağlamda, Tellan’ın da işaret ettiği gibi, iletişim bilimcilere düşen görev etik sorunların çözümü için mesleki profesyonelleşmenin sorgulanmasını sağlayacak adımları atmak ve etiği, özellikle de iletişim etiğini medya ve medya profesyonelliği bağlamının ötesinde iletişim hakkı, bilgi edinme hakkı ve ifade özgürlüğü gibi temel etik unsurlar çerçevesinde tartışmaya açmaktır.⁵⁹

2.3. İLETİŞİM VE MEDYA ETİĞİ

İletişim etiği denildiğinde ilk akla gelen gazetecilik ve haber üretim sürecinde uygulanması gereken ilkeler ve kurallardır. Çeşitli kaynaklarda iletişim etiği, basın etiği, gazetecilik etiği, medya etiği gibi farklı isimlerle anılan meslek etiği, temelde diğer meslek etikleri gibi, mesleğin nasıl icra edileceğinden, iyi iletişimci, iyi gazeteci, iyi haberci, etik haber, doğru haber nedir ve alanın etik sorunları nelerdir gibi soruların yanıtlarını vermek üzere uzmanlaşmış bir alt alan olarak ele alınmaktadır. Bu türden bir kavrayışta “etik kodlar” diye tanımladığımız kurallar bütünü devreye girmektedir. Kodlar ya da bir başka deyişle davranış kodları bir tür disiplin mekanizması olarak işlemekte ve belirli durumlarla karşılaşıldığında nasıl hareket edilmesi gerektiğine yönelik olarak bu mesleği icra edenlere hazır reçeteler

⁵⁹ Tellan, 2013. Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

sunması beklenmektedir.⁶⁰ Hubb Evers de medya etiğine ilişkin şöyle bir tanımlama yapmaktadır: “Bu uygulamalı etik alanı, kitle iletişim araçlarının işleyişi, daha özeldir ise kitle iletişim araçları yoluyla yayılan enformasyonla ilgili ortaya çıkan sorunlu durumlar hakkında sistematik bir düşünce biçimi önerir”.⁶¹ Bu çerçevedeki tanımlar genel bir iletişim etiğinden daha çok medya etiğini işaret etmekte ve iletişim profesyonellerinin mesleklerini icra ederken uy(gula)maları gereken kodları, yani ilkel bütünü işaret etmektedir. Başka bir deyişle, medya etiği, bir meslek olarak gazeteciliğin, halkla ilişkilerin, yayıncılığın veya reklamcılığın; kısaca iletişimin uygulamasında o mesleği uygulayanların uymaları gereken kurallar bütünü anlamına gelmektedir. Medya etiğini esas alan çalışmalarda, diğer meslek dallarında olduğu gibi, etik değerlerin içselleştirilmesinin yasal uygulamalardan daha etkili olduğu, finansal ve politik baskılara karşı “meslek ilkelerinin sadece yükümlülükler ve yasaklar dizisi olarak algılanmaması, aksine, bunun gazeteciler (iletişim profesyonellerinin) üzerinde, mesleğin kalitesi ve standartlarının artırılmasını hedefleyen eğitici bir işlevi de olması gerekmektedir” olduğunu işaret etmektedirler.⁶² Kendi gerekliliğini kitleler nezdinde profesyonelleşme ve profesyonelleşmeden geçerek oluşan meslek etiği aracılığıyla kurgulayan medya, medya profesyonelliğinin ve bu profesyonelliği doğuran küresel kapitalist pazar yapısının bir uzantısı olduğunun kavranmasını da önemli ölçüde güçleştirmektedir.

İletişim etiği, medya etiği biçiminde ele alındığında, kişiler ya da gruplar arası iletişimde uyulması gereken temel kurallar bütünü işaret etmemekte, bunun yerine iletişimle ilgili mesleklerde çalışanların profesyonellik esaslı meslek etiğini, mes-

⁶⁰ Bkz. Belsey ve Chadwick, 1998: 23.

⁶¹ Bkz. Evers, 2010: 46.

⁶² Bkz. Çaplı, 2002: 92. PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

leklerini icra ederken gözetmeleri gereken etik ilkeleri anlatmaktadır. Bu çerçevede, haber ajanslarında, gazetelerde, radyo ve televizyon kuruluşlarında ya da internet ortamında habercilik işiyle uğraşanların yanında, söz konusu medyaların haber dışındaki içeriklerini oluşturanların ve kendileri medya olmasalar da ürünleri medyada yer alan reklamcılarının ve halkla ilişkiler uzmanlarının meslek etiğini kapsamaktadır”⁶³ Günümüzde yeni medya ortamlarının çoğalması, çeşitlenmesi, gelişmesi ve bu alanda eyleyen sayısının çok olması, yeni medya etiğini de hızla gündeme taşımış ve klasik medya ve iletişim etiği kavramlarına yeni medya etiği de eklenmiştir.⁶⁴

İletişimi meslek edinenlerin uyması gereken etik ilkeler konusunda genel bir anlayış birliğinden söz edebiliriz. Yasal ve teknik düzenlemelerin yanı sıra mahremiyet, entelektüel mülkiyet ve telif hakkı, marka, patent; özgür konuşma, enformasyon ve iletişim hakkı, bunların başında gelmektedir. Bunların yanı sıra, daha genel bir çerçevede, nefret söylemine, ırkçılığa ve mezhepçiliğe karşı savaş; pornografik, illegal, güvenilmez ya da zararlı materyallerden koruma gibi konular üzerinde de giderek daha çok yoğunlaşılmaktadır. Ancak, tüm bu ilkeleri iletişim etiği olarak değil iletişim meslek etiği olarak ele almak gerekir. İletişim etiği söz konusu olduğunda Uzun’un da işaret etmiş olduğu gibi, toplumsal diyalog, kültürel diyalog, toplumsal sorumluluk gibi kavramların ön planda yer alması gerekmektedir”.⁶⁵ Taş’ın Türkiye’deki özel yaşamın gizliliği üzerine tartışmalardan yola çıkarak vurguladığı gibi, Türkiye’de etik ilkeler üzerine yapılacak tüm tartışmaların muhafazakâr ahlâkçı bir ethos’a kapılmadan insan hakları temelli bir perspektif ile ya-

⁶³ Bkz. Uzun, 2009: 25-26.

⁶⁴ Bkz. Doğu, Özçetin, Bayraktutan, Binark, vd. 2014.

⁶⁵ Bkz. Uzun, 2009: 287-288. Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

pılması gerektiğini bize göstermektedir.⁶⁶ Ancak medyanın kendisinin de bir üretim, dağıtım, tüketim, mülkiyet ve denetim meselesi haline geldiği bir dünyada ve 2010'lı yıllarda yazılı ve görsel medyanın bir gazetecilik işinden daha çok bir siyasal iletişim profesyonelliğine doğru dönüşüm geçirdiği Türkiye'de, iletişim alanında etik duyarlılıklar ve sorumlulukların nasıl gelişebileceği sorusu ciddiyetini korumanın ötesinde, giderek ciddiyetini artırmakta olan yaşamsal önemde bir meseleye dönüşmüştür.

⁶⁶ Bkz. Taş, 2012, 249-250. F Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

3.

ETİK BİR SORUN OLARAK SİYASAL İLETİŞİM YA DA SİYASETİN VE İLETİŞİMİN VE DE SİYASAL İLETİŞİMİN PROFESYONELLEŞMESİ

Politikanın profesyonelleşmesinden endişe eden ilk düşünürün Rousseau olduğu söylenebilir. Ancak, siyasal alanda yönetim araçları üzerinde denetim kurmaya çalışan liderlerin mücadeleleri sonucu politik profesyonellerin ortaya çıktığını belirten Max Weber'in siyasetin profesyonelleşmesinden ilk söz eden yazar olduğu kabul edilmektedir. İktidar mücadeleleri içinde prenlere hizmet eden; ama kendileri ön plana çıkmak istemeyen politik profesyonel bir sınıfın ortaya çıkmış olduğunu vurgulayan Weber, politik profesyonellerin sadece bu alanda uzmanlaşmış olmalarına ve sonrasında ise siyasal partilere hizmet etmelerine işaret etmiştir. Weber, politikayı profesyonel bir uğraş olarak görmeyen geçici politikacılardan farklı olarak politikayı yan bir meslek olarak gören kişilere ise siyasal derneklerin başkanları ve parti temsilcilerini ve politik etkinlik olarak sadece parlamento oturumlarına katılan parlamenterleri örnek olarak

göstermiştir. Politika bu kişiler için yaşamsal bir önem taşımayan, maddi ve manevi bakımdan kişilere fazla getirisi olmayan, gerektiğinde yapılan bir faaliyettir. Ancak, Weber'e göre politikayı geçici veya yan bir uğraş olarak gören bu kişiler, zaman içerisinde yönetici kesim için yetersiz gelmeye başlamış ve politikayı yaşamlarının merkezi haline getiren kişilere olan ihtiyacın ortaya çıkmasıyla beraber, politikayı asıl meslekleri haline getiren, *politika için yaşayan ya da politika sayesinde yaşayan*, profesyonel politikacı türü ortaya çıkmıştır. Modern kitle partilerinin örgütlenme biçiminin ortaya çıkışını ve gelişimini, demokrasinin gelişimine, genel oy hakkının yaygınlaşmasına bağlayan Weber, bu değişim süreci ile birlikte profesyonel politikacıların giderek ön plana çıkarak siyasal partilerin yönetiminde etkin hale geldiklerini vurgular. Modern dünyanın karmaşık yapısının rasyonel bir örgütlenmeyi ve profesyonelleşmeyi gerekli kıldığı belirten Weber politikanın teknik ve bilimsel bir etkinlik alanı haline gelmesinin politikayı giderek teknokratik bir alan haline getireceğine dair endişelerini dile getirirken aynı zamanda politik alanda yaşanan değişimlerin bu alanda profesyonelleşmeyi beraberinde getirdiğini işaret etmiştir.⁶⁷

Modern siyasal partiler seçim kazanma çabası ve kitle yönetimi amacıyla daha önceki yapılarını hızla yenileyerek modern iletişim teknikleri kullanmaya başlamışlardır. Modern iletişim tekniklerinin kullanılmaya başlanması da bu iletişim tekniklerini uygulamaya yetenekli olan kişilere ihtiyacı ortaya çıkarmıştır. Özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren kitle iletişim araçlarındaki büyük gelişim, politika ve politika yapma içeriğinde büyük değişimlere neden olmuştur. Gelişen teknolojiyle beraber büyük seçmen kitlelerine kolay bir şekilde ulaşmaya başlayan siyasal partiler için medyanın politika üzerinde artan etkisine paralel bir şekilde kitle iletişimi ve medya konusunda uzman olan profesyoneller, seçmene ulaşabilmek için özellikle

⁶⁷ Bkz. Weber, 1996: 140-141.

de seçim kampanyalarının hazırlanması ve uygulanması sürecinde önemli görevler üstlenmişlerdir. Siyasal parti yapılarındaki değişim ve medyanın politika üzerindeki etkileriyle beraber liderlerin kişiliği ve gücü de, politik alanın biçimlenmesinde siyasal partilerden bağımsız bir güç haline gelmiştir. Politikanın kişiselleştiği bu noktada parti liderinin topluma sunulmasında başta imaj ve halkla ilişkiler uzmanları olmak üzere profesyonellerden yararlanılmaya başlanmıştır.⁶⁸ Özellikle 1950 sonrasında politika ve bilim arasında işbirliği artmış ve dünya toplumlarının yeniden inşası sürecinde bilimsel bilgiye sahip olan uzmanlar etkin roller üstlenmeye başlamışlardır. Bu uzmanlar sahip oldukları bilimsel bilgiyle siyasal egemenliği rasyonel hale getirirken bir yandan da politik alan üzerinde kendi egemenliklerini de güçlendirmeye başlamışlardır. Verdikleri kararlarla rasyonel bir politikanın uygulayıcısı olma iddiasındaki uzmanlar, tarafsızlık söylemiyle beraber “profesyonel” bakış açısıyla pazar ekonomisinin dayattığı koşullarda yetenekler piyasasının taleplerine göre hareket etmeye başlamışlardır. Bu uzmanlar, bilimselleşen politik alanın düzenlenmesindeki etkinleriyle “seçkin” ve “yeni” bir sınıfın temsilcisi olmuşlardır.⁶⁹ Politik alanı bilimselleşme ve teknikleşme anlamında rasyonelleşmesine katkıda bulunan bu uzmanların/teknisyenlerin esas meslekleri, reklam, halkla ilişkiler uzmanlığı, medya uzmanlığı, gazetecilik ve kamuoyu araştırmacılığıdır. Bu kişiler, parti için çalışmalarının yanında, iş bağlantıları ve ticari reklam gibi alanlarda da uzmanlıklarını kullanmakta ve gelirlerinin büyük bölümünü de bu alanlardan kazanmaktadırlar. Politika dışındaki başka alanlarda da yetenekli olmaları nedeniyle hayatlarını sürdürmeleri, yalnızca politikaya bağlı değildir. Daha doğrusu, iletişim, kamuoyu araştırması, teknoloji ve organizasyon gibi alanlardaki yeteneklerine pek çok alanda olduğu gibi politik alanda da ihti-

⁶⁸ Bkz. Şahan, 2013: 28-29.

⁶⁹ Bkz. Habermas, 1997: 247 ve 234.

yaç duyulmaktadır. Politik partiler için çalıştıklarında ise, politika konusundaki bilgilerinden daha çok uzmanı oldukları diğer alanlardaki bilgilerine ihtiyaç duyulmakta ve bu nedenle de politika, bu kişiler için ikincil bir alan olmaktadır.⁷⁰ Böylece profesyonel; parti ve liderine güvenle, sadakatle bağlı olan, partiye ve lidere duyduğu saygıyla çalışma motivasyonu sağlayan kişi olmaktan çıkmış; onun yerine yetenekler piyasasında verdiği hizmetin parasal olarak karşılığı verildiği takdirde bugün bir partiye, yarın ise bir başka partiye hizmet veren profesyonel gelmiştir.⁷¹ Bütün bu gelişmeler sonucunda politik alanda profesyonellik öne çıkmaya başlamış ve etik olanın önüne geçmeye başlamıştır.

Bu çerçevede, kitle iletişim araçlarının gelişimiyle beraber politikanın da giderek medyanın etkisi altına girmesi politik alanda profesyonellerin etkinliğini giderek artırırken, topluma ulaşmak için en etkili araç olarak medyanın görülmesi ile birlikte de politika giderek medyatikleşmeye başlamıştır. Medyanın artan etkisine paralel olarak politikacılarda artık birer medya girişimcisi haline gelirken, medyatikleşen bu politik yapı içerisinde yurttaşlar televizyon izleyicisine, siyasal etkinlikler ise birer izleneye dönüşmeye başlamıştır. Politikacıların topluma ulaşmasında önemli bir yatırım aracı haline gelen medya ile birlikte politika yüz yüze iletişimden kitle iletişimine doğru yönelmiştir. Böylece, medya, politikanın içeriğini ve politika yapma biçimlerini yeniden biçimlendirmeye başlamış ve seçim kampanyaları, medyanın yapısına göre tasarlanmaya başlanmıştır.⁷² Politikanın medyatikleşmesi ile birlikte de, doğal olarak, hem politika hem de medya ticarileşme mantığına daha fazla yaslanmaya başlamıştır. Medya giderek ticarileşirken politikanın biçim ve

⁷⁰ Bkz. Mancini, 2009: 283.

⁷¹ Bkz. Şahan, 2013: 47-48.

⁷² Bkz. Doğanay, 2003 : 33.

içeriği de giderek bu ticari dilin kalıplarına uymakta ve ticarileşen medyanın kodlarından yansıyan politika da giderek eğlence-lik hale gelmeye başlamıştır. Televizyon tartışmaları, talk show-lar, reklam filmleri, kamuoyu araştırmaları, profesyonelce hazırlanmış mitingler, bugün politika yapmanın dünyanın her yerinde ortak özellikleri haline gelmeye başlamıştır. Bu ortak özellikler “politikanın dilini reklamcılık, halka ilişkiler ve eğlence sektörünün diliyle birleştirmiştir.”⁷³ Sözün düşüşü ile birlikte söylemle değil görüntülerle oluşturulan bu yeni politik olayların hazırlanması ve planlı bir şekilde sahnelenmesinde politik profesyoneller/uzmanlar önemli görevler üstlenirken, bu gelişmeler politikayı, politik temsilin ve temsilcilerin kamusal tiyatrosuna dönüştürmüştür. İçeriğin değil gösteri amaçlı simgeselliklerin öne çıktığı, gösteri toplumuna dönüşüm diyebileceğimiz, bu gelişmelerle birlikte görünür olmanın sağladığı avantajlardan daha etkin bir şekilde faydalanabilmek için politikacıları perde arkasından yönlendiren ve aralarında halka ilişkiler uzmanı, metin yazarı, reklamcı vb. gibi profesyonellerin bulunduğu uzman grubu bulunmaktadır. Kitle iletişim araçlarıyla özellikle de televizyonla aynı anda milyonlarca kişiye ulaşan politikacının kitleleri etkileme konusundaki performansını artırabilmek için politikacının konuşma metninden, vücut diline kadar her şey bu uzman grubu tarafından profesyonel bir şekilde hazırlanmaktadır. Politikanın medyatikleşmesi ve gösterisel bir şova dönüşme süreci politik iletişim profesyonellerini önemli ve seçkin bir grup haline getirmiş ve bu süreç içerisinde tek karar verici, profesyonel politikacılar ve halk arasında aracılık görevini yapan bu politik iletişim profesyonelleri/uzmanlar olmamakla beraber, onların sağladığı bilgi ve danışmanlık seçim kampanyaları özelinde bütün politik süreçte belirleyici bir unsur haline gelmiştir. Böylelikle bir yandan profesyonel politikacıların varlığı ile birlikte politikanın profesyonel bir uğraş olarak

⁷³ Bkz. Mazzoleni ve Schulz, 2009: 260.

algılanması, öte yandan ise politik profesyonellere hizmet eden bir profesyonel/uzman grubunun varlığı, politikayı giderek seçkinlerin, partileri yöneten ve onları destekleyen politik iletişim profesyonellerinin sorunu haline getirmektedir.⁷⁴ Böylece politik alanda bilimsel veriler ve bunları kullanan profesyonellerin etkisi giderek artmış ve siyasal reklam uygulamaları ve kamuoyu araştırmalarıyla teknik uzmanlar politika/siyaset sahnesine çıkmıştır. Seçmen hareketliliğini etkilemenin ve seçmenin desteğini sağlamanın siyasal partilerin temel amacı haline gelmesi, bu alanda bilgi üretenlerin ve iletişim tekniklerini kullanmayı bilen politik profesyonellerin/uzmanların önemlerini artmıştır. Her seçim döneminde yeniden kazanılması gereken yurttaşlar için mesajların hazırlanması ve uygulamaya konarak bu mesajların alıcı kitlelere ulaştırılması profesyonel bir organizasyonu gerekli kılmaya başlamıştır. Tüketim sisteminin bir parçası olarak politikacıyı tüketecek bir ürün olarak gören ve her seçimde değişen tercihleri ile seçim kampanyasının merkezine yerleşen yurttaşların tercihleri, siyasal partiler için seçimleri kazanmanın en önemli ögesi haline gelirken, seçim kampanyalarının organizasyonlarının profesyoneller tarafından oluşturulması siyasal partiler için giderek bir zorunluluk haline gelmeye başlamıştır. Seçim kampanyası organizasyonlarının siyasal iletişim profesyonelleri tarafından oluşturulmaya başlanması ile birlikte politika da pazarlama uygulamalarının bir parçası haline gelerek pazarlama kuralları ve mantığına göre düzenlenmeye başlamıştır. Böylece bir pazarlama oyununa dönen politikada apolitik hale gelen yurttaşların desteğini almaya çalışan politikacılar kitle iletişim araçlarının gösteri sahnesini daha çok kullanmaya başlamış ve politikanın gösteriye dönüştüğü ortamda bu sahne düzenin ayarlanması, politikacının seçmenleri etkileyebilmesi için, politikacının imaj danışmanlarından medya plancılarına, konuşma yazarlarına kadar geniş profesyonel ilişkilerle çevril-

⁷⁴ Bkz. Mancini, 2009: 298.

mesini beraberinde getirmiştir.⁷⁵ Bu değişimler sonucunda politika üretmenin ve sunmanın önemli aktörlerinden biri haline gelmiş olan siyasal iletişim profesyonelleri tüketici/yurttaşların düşüncelerini ve tercihlerini etkilemek ve değiştirmekte artık politikacıları yönlendiren ve onları sahne önüne çıkaran kişiler olmaya başlamışlardır. Burada birer seçmen/tüketici olarak yurttaşlar, siyasal iletişim profesyonelleri tarafından, uzmanlık bilgisinin şekillendirdiği algı yönetimiyle yönlendirilmeye çalışılmaktadır. Politikayı “yönetim sanatı” olarak tanımlayan siyasal iletişim profesyonelleri/uzmanları kendilerini de bu yönetim sanatı içerisinde siyasetin hazırlanması ve sunulmasında görev alan işin arka planındaki aktörler olarak görmektedirler. Politik pazarlama tekniklerini hazırlayan ve sunan siyasal iletişim profesyonelleri/uzmanları, bu çerçevede, politikanın biçimlenmesindeki artan etkilerine paralel olarak kendi konumlarını da güçlendirmeye başlamışlardır. Sahip oldukları uzmanlık bilgisinin de etkisiyle beraber politikacıların topluma ulaşmasının vazgeçilmez ögesi haline gelen siyasal iletişim profesyonelleri/uzmanları bu süreç içerisinde özellikle politik alanda “ayrıcalıklı” konumları elde ederek, “seçkin” olarak tabir edilen bir sınıfın aktörü haline gelmeye başlamışlardır Politikanın yeni temsilcileri olan bu profesyoneller, eğitimleri, bilgiye sahip oluşları ve kariyerleriyle, kampanyalardaki etkinlikleri, stratejik rol ve işlevleriyle, lidere ve politik kadrolara olan yakınlıklarıyla, dolaşımı hızlı bir şekilde gerçekleştirerek sınıf atlayabilmeleriyle seçkin ve türdeş bir kesimi temsil etmektedirler.⁷⁶ Bourdieu, bu kesimin bir uzantısı olarak medyada boy gösteren uzmanları; bu düşünce uzmanlarını (düşünce profesyonellerini) ‘fast thinkers’ olarak adlandırmaktadır.⁷⁷ Bu pragmatik-hızlı düşünürlerin, bir başka deyişle düşünce profesyonellerinin politik kamusal alanın

⁷⁵ Bkz. Yıldız, 2012: 121 ve 129.

⁷⁶ Bkz. Şahan, 2013 : 75 ve 15.

⁷⁷ Bkz. Bourdieu, 1997: 40.

biçimlendirilmesinde ve krizlerin savuşturulmasında birer düşünür olarak değil, ama bağlı bulundukları kurumlarına/partilerine ve liderlerine hizmet eden birer profesyonel olarak etkin hale ge(tiril)mesinden söz edebiliriz.

Burada bir yandan politikanın medyatikleşmesinden bahsedilebilir iken, öte yandan ise medyanın da politik aktörler tarafından etkin bir biçimde kullanıldığı karşılıklı bir ilişki biçimi söz konusudur. Habermas, medyanın etkisi altındaki siyasal partilerin halkın iradesini yansıtan kurumlar olmaktan çıkarak, “kararsız” deposunun desteğini almaya çalışan modern propaganda tekniklerinin biçimlendirdiği kurumlar haline geldiğini belirtirken, aynı zamanda bu etkin çaba sonucunda medyatize edilen bireylerin politik alanda önemli kararlara katılamadığı ve hatta katılma yeteneğinden bile yoksun bırakıldığını vurgulamaktadır.⁷⁸ Kamusal alan çalışmasında burjuva kamusal alanının 18. Yüzyılda doğduğunu, ancak 19. yüzyılda temsili kamulara dönüşmeye başladığını söyleyen Habermas, bu çerçevede politikanın da bilimselleşmesi ile birlikte halkın yönetimden dışlandığını ve demokratik iradenin geri plana atıldığı teknokratik bir yönetimin ön plana çıkarıldığını değinir. Burjuva kamusal alanının yapılarının değişmesi ile birlikte politik işlevleri de değişime uğramıştır.⁷⁹ Habermas’a göre (1984) politikayla bilim arasındaki bu yakın işbirliği sürecinde geniş halk kitlelerine pasif katılımcılar rolü uygun görülmüş bu durumda geniş kitlelerin politikasızlaştırılmasına, politik kamusal alanın çökmesine ve kamusal tartışmalarda yanlış bilince sahip bir halk kitlesinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Medya, güçlendirme ve akılcılık aktörlüğünden uzaklaşarak, kamuoyunun kenara itilmesine yardımcı olan ilave bir araç haline gelmiştir. Siyasal kamunun, grupların, partilerin güdümüne girmesi ile birlikte kitle sadece rıza alma aracına dönüştürülürken, eleştirel aleniyet ise bütü-

⁷⁸ Bkz. Habermas, 1997: 357 ve 364.

⁷⁹ Bkz. Tokgöz, 2008:151.

nüyle arka plana itilmiştir.⁸⁰ 19. yüzyılın sonlarına doğru kamu-
sal ve özel alanın kaynaşmaya, sınırlarının muğlâklaşmaya baş-
ladığını ve özellikle 19. yüzyılın sonlarına doğru, burjuva eko-
nomisinin yerini liberal ekonomiye bırakması, kartelleşmelerin
ve tekelleşmelerin ortaya çıkması ve kapitalist bir topluma doğ-
ru ilerleyişin toplumsal yapıda önemli değişikliklere neden ol-
duğunu belirten Habermas’a göre, 19. yüzyılda kitle iletişim
araçlarının gelişmesiyle, basın sektörü ticarileşmeye, kartellerin
ve tekellerin basın üzerinde etkisi de artmaya başlamıştır. Ka-
musal alanda özel şahısların akıl yürütme aracı olan basının bil-
ginin ticari döngüsünü sağlayan bir mekanizma konumuna yük-
sel(til)diği bu süreçte, halkla ilişkiler kavramı da gelişt(iril)miş
ve kamuoyu üzerinde ‘rıza mühendisliği’ olarak kendisini gös-
termeye başlamıştır. Aynı şekilde reklam olgusunun zirveye
ulaşması da yine kamuoyu üzerinde pasifleştirici etkiler yarat-
mıştır. Diğer bir söyleyişle Habermas’a göre, gelişen kitle ilet-
işim araçları ve bunların ekseninde dönen reklam, ilan, halkla
ilişkiler etkinlikleri, eleştirel kamuoyu kavramını arka plana ite-
rek, bu kamuoyunu egemen güçlerin –hem sermaye hem de ik-
tidar- faaliyet alanlarına dönüştürmüştür. Fikir üreten politik
kamuoyu, akıl yürüten politik öznelere, sadece fikir tüketici-
lerine dönüşmesiyle birlikte etkisizleşmeye başlamıştır.⁸¹ Bu sü-
reç içinde politik kamuya katılan bütün herkesin bilgi düzeyinin
eşit olmamasından dolayı oy tercihlerini şekillendirecek aracı
mekanizmalar ortaya çıkmıştır ki, bunun başında en etkin araç
olarak medya gelmektedir. Kamusal alanda ortak akıl oluşturma-
ya yönelik tartışmalar, kitle iletişim sistemlerinin gelişmesi-
yle dönüşüme uğramış, hatta kamusal alan tasfiye edilerek, med-
ya aracılığıyla temsili kamulara dönüştürülmüştür. Oysa kamu-
sal alan esas olarak politik iletişimin doğrudan gerçekleştiği ve

⁸⁰ Bkz. Habermas, 1997: 304.

⁸¹ Bkz. Dursun, 2016: 13-14.

politik olayların oluştuğu, anlam kazandığı ve alenen tartışıldığı kamusal akıl yürütme alanının adıdır.

“Medya politikayı bir gösteri olarak tanımlayarak, sindirimi kolay düşünceler önermiş ve kamuyu edilgen tüketiciler haline getirmiştir”⁸² Baudrillard da (1991) haber medyasının bilgilendirme ve bilinçlendirme yapmak yerine, “toplumsal olanı” giderek daha nötralize edip, klasik toplumsal kurumlarla birlikte, haberin içeriğine karşı duyarsız kalan ve tepki göstermeyen bir kitle yarattığını iddia etmiştir. Medya sisteminin toplumsal bilgilendirme fonksiyonunun artmasıyla beraber politikaya yaklaşımlarda ve politika yapma biçimlerinde önemli değişimler meydana gelmiş ve medyanın biçimlendirdiği politik davranış ve fikirler ile birlikte medyanın politika üzerindeki etkisi yeni bir politika yapma biçiminin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu yeni politika yapma biçimi, siyasal aktörlerin eğlence kültürünün normlarına eğilmelerini, politikanın medya ve pazarlama teknikleriyle bir arada yürütülmesini içermektedir. Politik aktörler, medya ve eğlence kültürünün kodlarıyla seçmene ulaşmaya ve onun ilgisini canlı tutmaya çalışmaktadır. Bu dönemde medya söylemlerinin kurallarıyla sömürgeleştirilen politika da giderek eğlencelik, içi boş ve konusuz/içeriksiz bir hale ge(tiri)lerek popüler kültürün bir biçimi haline gelmiştir.”⁸³ Politika artık gerçeklerin ve bu gerçeklerin gündeme getirilerek kamusal alanda özgürce tartışılmasının bir tarafa itildiği, kurgusal imajların oluşturduğu ve bu imajların tüketimi üzerinden işlediği yarı sportif yarı eğlendirici, performansa dayalı, bir özel eğlence programına dönüşmüş” ve bu bağlamda “politika gösterisel bir şova dönüşerek, gösteri mekanizmalarının egemenliği altına girmeye başlamıştır”.⁸⁴ Gerçekliğin sona erdiği yerde, medya-

⁸² Bkz. Curran, 1992: 141.

⁸³ Bkz. Meyer, 2002 : 111.

⁸⁴ Bkz. Baudrillard, 1991: 37 ve 23.

nın oluşturduğu gerçeklikler ortaya çıkmaktadır. Medyanın etkisiyle bir şova dönüşen politika, yurttaşların hak ve itibarını küçümseyen, politikayı ve politikacıları pazarlama oyununa dönüştürerek politik süreçlere zarar veren bir etkinlik haline gelmektedir.⁸⁵ Politika alanındaki bu profesyonelleşme politik katılımı ve sivil değerleri artırmanın tam tersine yurttaşların seyirlik bir oyun haline getirilen politik alandan uzaklaşmalarına, bu alana katılmak yerine izlemeyi tercih etmelerine yol açmaktadır. Yurttaşlar bu politik süreç içerisinde karar alma mekanizmalarında yer almayan birer pasif tüketici/yurttaş dönüştürülürken katılımları oy verme davranışı ve dolayısıyla seçim süreci ile sınırlandırılmaktadır. Politika uzmanlık bilgisiyle şekillenen bir etkinlik haline gelirken sıradan yurttaş, bu sürecin içerisinde sadece seçim dönemlerinde hatırlanan ve önüne koyulan seçeneklerden seçim yapması istenen pasif katılımcılar haline gelmektedir. Bu süreçte siyasal iletişim profesyonelleri/uzmanları, politikayı “gösterisel” bir şov haline hale getirirken, demokrasiyi de seçim kampanyalarıyla sınırlandıran bir kavram haline getirmenin aracısı olmuşlardır. Politikacı ve danışman/uzmanların biçimlendirdiği bu politika yapma biçiminde yurttaş sadece izleyici rolü biçilirken, ona ulaşan bilgilerin de uzmanlık denetimiyle yurttaş ulaşmakta olduğunun altını çizmek gerekir. Bu denetim sonucu dolaşıma sokulan bilgilerin *kamu yararı* niteliği de hep bir soru işareti olarak kalmaktadır.

Siyasal iletişim araştırmaları ve uygulamaları seçmenler ve profesyonel siyasal rekabetin tarafları arasındaki ilişkiye odaklanmaktadırlar. Uzmanlık bilgisine dayalı böylesi bir siyasal iletişim anlayışı siyaseti ve iktidar süreçlerini piyasa mantığına uygun bir faaliyet alanı olarak algılanmakta olduğundan öne çıkan bilgi ve faaliyet türüne siyaset pazarı ya da siyaset piyasası da diyebiliriz. Bu çerçevede, politik iletişim alanına gittikçe daha fazla müdahale eden teknisyenler (anketçiler, araştırmacılar,

⁸⁵ Bkz. Sartori, 1997.

medya uzmanları, politik danışmanlar, vb.) tarafından bir yandan politika bilimselleşirken, öte yandan da bilim politikleşmekte, daha doğrusu, bilimsel bilgiler politik hedeflere ulaşmak için araç haline getirilerek kullanılmaktadır. Politikanın bilimselleşmesi ve medyanın politika üzerindeki artan etkisine paralel olarak politika ve onun özgül görünümü olan kampanyalar da teknikleşmiş, bilimselleşmiş ve uzmanlaşmıştır. Profesyonel politikacıların aldıkları kararları meşrulaştırma talebine cevap veren ve ekonomik alandan edindikleri deneyimleri ve yöntemleri alarak bunları politik alana aktaran ve politikanın bir uzmanlık bilgisine dönüşmesine katkı sunan siyasal iletişim uzmanları bu yeni politik sürecin “mühendisleri” olmuş ve farklı alanlardan gelen uzmanlıkları ile politikanın profesyonelleşmesinin zeminini hazırlamışlardır. Hizmet sektöründe edindikleri deneyimleri politik alana, politik aktörlerin kullanımına sunmaya başlayan “kültürel sermaye”ye sahip bu uzmanlar sahip oldukları uzmanlık bilgisi ile politikanın uygulama alanındaki etkileri sonucu liderlere ve siyasal parti yönetime yakınlıklarıyla çok az kişinin elde ettiği imkânları elde edebilen kişiler olarak, politik bir aktör olarak da hızlı bir şekilde politik alanda yükselmektedirler. Siyasal iletişim profesyonellerinin politik alandaki yükselişlerinin en büyük etkenlerinden biri de politika dışında elde ettikleri bilgi ve tecrübeleri siyasetçilere ve/veya siyasal partilere aktarırken liderle, parti yöneticileri ile kurdukları yakınlıklar olup, alandaki uzmanlık bilgisi kişisel yakınlıkların kurulmasının da en önemli etkenlerinden biri haline gelmiştir. Daha önce vurguladığımız gibi, yeni politika yapma biçiminin üretimi ve sunulmasında etkileri siyasal iletişim profesyonellerini “seçkin” bir grubun temsilcisi haline gelirken, politik süreçlerde uzmanlık bilgileri ve bu süreçlerde üstlendikleri roller ile birlikte kariyer edinerek seçkin ve türdeş bir kesimin doğal bir üyesi haline gelmişlerdir. Siyaset pazarının ihtiyaçları çerçevesinde pazar mekanizmalarının mantığıyla hareket eden siyasal iletişim profesyonelleri politik alanı bir pazar gibi algılayarak bu pazarın biçimlendirilme çabasına katkıda bulunmaya

çalışmaktadırlar. Bu pazar ve pazarlama mantığının kaçınılmaz bir sonucu olarak hem bilim hem de meslek haysiyetlerini yitirerek politikacılar için ve onlarla birlikte çalışan siyasal iletişim profesyonelleri/uzmanları zaman içerisinde şeref (unvan, makam vb.) ve kişisel çıkar beklentileri ve hesapları ile birlikte bilimsel etikten ve meslek etiğinden tamamen uzaklaşarak profesyonel politikacıların hedeflerine ulaşmaları için bilgiyi tahrif etmek dahil olmak üzere her türlü yöntemi meşru görmeye başlamışlardır. Politikacıların topluma ulaşmasına aracılık eden ve yurttaşların görüş ve düşüncelerini politikacıya ulaştırarak **kamu yararı** çerçevesinde hareket etmesi beklenen bu profesyonellerin/uzmanların önemli bir parçası haline geldikleri yeni politik alanda sıradan yurttaşların daha da pasifize edilmesinin önünü açmış oldukları açıktır. Kamu yararı zaman içerisinde geride bırakılarak yerini “öz çıkar” ilişkisine bırakmıştır.⁸⁶

Bu durum, Habermas’ın (1996) işaret ettiği gibi, yaşam dünyasının, bir başka deyişle toplumsal ve kültürel yaşamın, sistem dünyası (ekonomi ve siyaset / aslında toplam olarak günümüz kapitalist sisteminin) tarafından sömürgeleştirilmesinin açık bir göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır.⁸⁷ Bu haliyle stratejik eylemin ve araçsal aklın egemenliği altında kalmakta; rasyonelliği, iletişimsel akıl ve yaşam dünyası ile buluşturmak yerine, siyasal pragmatik hedeflere giden yoldaki araçsallığa indirgemektedir. Daha önce belirttiğim gibi, siyasal iletişim araştırma ve uygulamalarının siyaseti profesyonel bir meslek olarak ele alarak seçmenler ve siyasal rekabetin tarafları arasındaki ilişkiye odaklanması siyasal iletişim alanında sistem dünyasının (piyasa mantığı ve yönetsel mantığın) egemenliğini getirmektedir. Bu durum, Habermas’ın belirttiği, yaşam dünyasının sistem tarafından sömürgeleştirilmesinin siyasal iletişim çalışmalarına yansımaları olarak karşımıza çıkmaktadır. Siyasal iletişim yaşam

⁸⁶ Bkz. Şahan, 2013: 195 ve 196.

⁸⁷ Bkz. Yıldırım, 2012: 209-210.

dünyası ve onun iletişimsel eylem eliyle güçlendirilmesi yerine, sistem dünyasının (ekonomik ve politik alan) talepleri doğrultusunda bilgi ve uygulamaları hedeflemektedir. “Günümüzde yapılan kamuoyu araştırmaları, siyasi pazarlama faaliyetleri, kitle iletişim araçlarının siyasal kullanımı, siyasal imaj ve söylem geliştirme faaliyetleri; bir yandan siyasal iletişimi mesleki bir çalışma sahasının sınırları içinde görmekte; diğer yandan bu faaliyetleri tümüyle stratejik ve araçsal kullanımlarını öne çıkaran faydacı bir mantığa dayandırmaktadır”⁸⁸ İnsanların yaşam dünyalarının, sistemin baskısına bağımlı kılınmasının gündelik yaşamın iletişimsel altyapısını bozmaya başladığını dile getiren Habermas’ın sistem ve yaşam dünyası kavramıyla ilgili yapılan çalışmaların ağırlıklı olarak üzerinde durduğu nokta, politik ve ekonomik sistemlerin yaşam dünyası üzerindeki sömürücü etkileri olup, bu durum insanların hak ve özgürlüklerinin daralmasına ve içinde yaşadıkları toplumda anlamsızlıkların giderek daha fazla yükselmesine yol açmaktadır. Habermas’a göre, yaşam dünyasında iletişimsel eylemde bulunma hakkına doğal olarak sahip olan herkes, sistemin dayatmaları karşısında sınırlamalara maruz kalır. Sistem dünyasının dayatmalarına maruz kalmak, sonuç olarak, kendisini yapısal bir şiddet olarak gösterir ve en nihayetinde bu yapısal şiddet, kendisini insanların ve grupların toplumsal yaşama katılma biçimi de olan iletişim kanallarının sistemler tarafından sınırlandırılması olarak açığa vurur ki, bu insanların politik katılımını da asgari düzeyde tutma girişimidir. Sistem dünyasının ekonomik ve politik güç elde etme gibi kendi ilkelerini yaşam dünyasında da egemen kılmaya çalışarak yaşam dünyasını sömürgeleştirmesi modern toplumun en temel sorunu olup, sosyal dünyanın sistem yapılarının hücumundan nasıl kurtarılacağı önemlidir. Habermas’a göre, bunun yolu; insanlar için kısıtlanmamış özgür iletişim ve eylemler için

⁸⁸ Bkz. Ekinci, 2012: 209-210.

geniş alanların çoğaltılmasında aranmalıdır⁸⁹ ve yaşam dünyasının sistem tarafından sömürgeleşmesinin yarattığı meşruiyet krizi, ancak yaşam dünyasının iletişimsel eylem ile güçlendirilmesiyle aşılabılır bir durumdur. Stratejik eylemin ve araçsal aklın egemen olduğu sistem karşısında iletişimsel eylemin vücut bulduğu yaşam dünyası arasındaki çelişki de etik bir olgu olarak iletişimsel eylemi öne çıkaran Habermas, yaşam alanlarımızın sistem tarafından sömürgeleştirilmesine karşı mücadele etmek için sistem dünyasının stratejik iletişimine karşı yaşam dünyasının iletişimsel eylemi ile karşılık verilmesi gerektiğini öne sürmektedir. Burada politika ve politik iletişim açısından temel etik sorunsal politik iradenin biçimlenmesinde hangi koşulların rol oynadığı ve bunun yanı sıra bu iradeyi biçimlendirmek için yapılan faaliyetlerin bizzat kendisidir.

⁸⁹ Bkz. Habermas, 1996: 622.

4.

SIYASAL DİL, SEMBOLİK ŞİDDET VE SIYASAL İLETİŞİM

Siyasal iletişim bir pazarlama olgusunun ve seçim kazanmanın ötesinde toplumsal bir olgu olarak ele alınmalıdır. Çünkü politika toplumsallaştığı ölçüde anlamlı bir kurum olup, ticarileşerek toplumsallığını yitirdiği ölçüde anlamını yitirmektedir. Bunun yanı sıra, siyasal iletişim ile ilgili yapılacak olan çalışmalar, sosyo-linguistik analizleri de kapsamak durumunda olup, bu analizler yapılırken politik üslup, retorik ve politik etik konuları ayrıca ele alınmalıdır. Bütün bu analizler yapılırken bunları oluşturan politik kültürün gömülü olduğu yaşam dünyalarının söylemsel kuruluşuna ve bunların verili politik/siyasal söylemle olan ilişkisine de özellikle dikkat edilmelidir. İnsanların yaşam dünyalarına aktarılan ve bu alanda paylaşılan bilgiler, iletişimin ve dolayısıyla politik/siyasal iletişimin de gerçekleştiği dili kuran asli öğelerdir. Konu, politika ve iletişim olduğunda, yapılacak bir dil ve iletişim analizi, bu politik dili kuran toplumsal ve ekonomik arka planı dikkate alınmalıdır. Siyasal iletişimi, profesyonel bakışın dışına çıkabilen böyle bir politik iletişim kavrayışı, yaşam dünyalarımızın dili ile bağlantı kurabilir ve toplumun tamamının yaşama ve dahi politikaya/siyasete aracısız bir biçimde katılımını esas alan özgürlükçü ve eşitlikçi bir

toplumda barış içinde bir arada yaşamasını sağlamaya dönük bir toplumsal yönelişe katkı sunabilir.⁹⁰

Siyasal iletişimle ilgili etik bir analiz siyasal iletişimde kullanılan dil ile beraber sembolik güç ve sembolik şiddet kavramlarını da içermek durumundadır. Sembolik sermayenin bireyin kendisi ile alakalı olan görünüş, şeref, prestij, duruş ve konuşma gibi özellikleri olduğunu söyleyen Bourdieu, ancak insanların bahsettikleri zaman ve paraya hayırseverlik yüklemelerinin bir sonucu olarak üst sınıfın üyelerine ahlaki nitelikler atfedildiğinde onların sembolik sermayeye sahip olabileceklerini belirtir. Sembolik sermaye bireylerin sosyal alanda konumlarını pekiştirme, statülerini yükseltme, kendilerini üstün kılma çabasından başka bir şey değildir. Yani sembolik sermaye, para gibi doğrudan somut bir değer taşımayan ve daha çok toplumsal alandaki pozisyonla, bireysel başarımla, bireysel çabayla ilgili bir durumdur. Ancak sembolik sermaye de, diğer sermaye türleri gibi, dönüşebilirlik özelliğine sahip olduğu için en nihayetinde paraya çevrilebilir bir niteliğe sahiptir ve dolayısıyla bireye para kazanma yollarını da açabilir.⁹¹ Sembolik sermaye sahibi olarak elde edilen sembolik güç, modern yönetimlerin/iktidarların en etkin tahakküm kurma araçlarından birisidir. Sembolik iktidar/güç; sembolik biçimlerin üretimi ve yayılımı sayesinde olayların gelişimine müdahale etme, başkalarının tutum ve davranışlarına etki edebilme ve olaylar yaratabilme kapasitesine gönderme yapan bir kavramlaştırmadır. Bourdieu, bilgi ve söylem üretiminin temelinde iktidar uygulayanların gazeteciler, yazarlar, sanatçılar, yönetmenler, akademisyenler gibi “sembolik seçkin” denilen grubun olduğunu söyler. Bourdieu’nun kültürel ve sembolik sermayeye ve güce sahip olan “sembolik seçkinler” olarak tanımladığı bu akademisyenler, yazarlar, sanatçılar, yönetmenler, gazeteciler, sahip oldukları yaşam standartlarını

⁹⁰ Bkz. Yıldırım, 2012.

⁹¹ Bkz. Palabıyık, 2011: 135.

kaybetmemek ve konumlarını tehlikeye atmamak için gücün ve iktidarın hizmetinde statükonun devamı için işbirliği yapan kişilerdir. Sembolik seçkinlerle iktidar seçkinleri, haber içerikleri ve yapılarında söylemin üretim ve denetimini elinde bulunduranlar olarak söylem seçkinlerine dönüşürler.⁹² Söylem üretiminde haberin tematik yapısını oluşturan sembolik seçkinler, haber kaynağı olarak da daha çok askeri, ekonomik ve siyasi seçkinleri kullanarak toplumsal iktidarın sürdürülmesine hizmet ederler.

Bu söylemlerin pasif alıcısı konumunda olan söylem düşkünleri olarak adlandırılan sıradan insanlar ise, medyada ancak mağdur ya da fail olduğunda yer alabilmekte olan kişilerdir. Medya tarafından gücü/iktidarı elinde bulunduranların başarılı, iyi, dürüst, yardımsever, çalışkan benzeri olumlu ifadelerle temsil edilmelerine karşılık halkı oluşturan çoğunluğun ise ancak zavallı, acınacak, yardıma muhtaç konumda ya da canı, suçlu olarak fail konumunda temsil edilmeleri toplumsal bellekte yöneten/yönetilen ya da seçkinler/ sıradan halk ayrımcılığının nasıl kurulduğunu bize göstermektedir.⁹³ İşte Pierre Bourdieu'nun sembolik sermayeyi tarif ediş biçimi tam da burada yerine oturmaktadır. Yöneten/egemen kesime hayırseverlik, çalışkanlık, girişimcilik vb. iyi nitelikler yükleyerek üst sınıfın üyelerinin sahip oldukları güce ve sermayeye etik bir temel kazandırarak konumlarını haklılaştırmak ve böylece onların statülerini/konumlarını pekiştirerek üstünlüklerini meşru kılmak. Bu alanda çalışan akademisyenlerin ve siyasal iletişim profesyonellerinin de içine dahil olduğu sembolik seçkinler kesimi, böylece, sınıflı toplumlarda mevcut üretim ilişkilerinin yeniden üretilmesine toplumsal yapının korunmasına hizmet etmekte ve önemli katkılarda bulunmaktadır.

⁹² Bkz. Rigel, 2000: 192.

⁹³ Bkz. Mora, 2008: 15.

Bu sembolik seçkinler sık sık medyada boy gösteren ve düşüncelerine başvuru alan kişilerdir. Medyada görünmenin bir bedeli olduğunu belirten Bourdieu'ya göre, televizyonda görünerek insanların zihinlerinde yer etmeyi isteyenlerin, kendisine konunun dayatılmasını, zaman sınırlamasını, yönlendirilmeyi peşinen kabul etmektedirler. Davetli konuşmacılar üzerinde olduğu kadar, uygulanmasına katkıda bulunan gazeteciler üzerinde de etkisini gösteren bu sansür, bir yandan yöneticilerin denetimi, öte yandan ise medyada görünmek için talepte bulunanların çokluğunun yarattığı rekabet duygusu nedeniyle sahip olduğunu kaybetme endişesi, politik konformizme zemin hazırlamaktadır. Birer "fast thinker" (hızlı ve pragmatik düşünür) olarak her konuda söz söyleme ayrıcalığına sahip olan bu seçkinler, bu ayrıcalıklarını ve konumlarını muhafaza edebilmek için, kendilerinden hiçbir şey istenmeden de, bilinçli ya da bilinçsiz bir biçimde oto-sansür uygulayarak mevcut sistemle neredeyse bütünüyle uyumlu hale gelmektedirler. Politik ve toplumsal konularda düşüncelerine başvuru alan bu hızlı ve pragmatik düşünürler eleştirel fikirler yerine herkesçe kabul edilmiş, sıradan, üzerinde toplumsal uzlaşma sağlanmış düşünceleri öne sürmektedirler. Bu hızlı düşünürlerin özgün olamadıkları gibi özgür de olmadıklarının altını çizmek gerekir. Söyleyeceklerinin genel çerçevesi daha ağızlarından çıkmadan çizilmekte, ne kadar, ne hakkında, hangi sınırlar içinde konuşacaklarının belirlenmekte ve kendileri de bu beklentilere uygun davranmaktadırlar.⁹⁴

Bourdieu, öte yandan, sembolik gücün suç ortaklarını, bu gücü uygulayanlar ve uygulanmasına yardım ve yataklık edenler kadar, sembolik gücün üzerinde uygulandığı kişiler olarak göstermektedir. Çünkü sembolik güç, sadece kabul edilmesi şartıyla uygulanabilir ve yeri geldiğinde reddedilebilir bir güçtür. Bu nedenle Bourdieu, sembolik gücün kendisini göstermesinde ve toplumda etkin bir biçimde işlemesinde bu güce maruz

⁹⁴ Bkz. Bourdieu, 2000: 20 ve 33-34.

kalanları da sorumlu tutmaktadır. Sembolik güç, inançların üretildiği ve yeniden üretildiği yapılar içerisinde, gücü uygulayanlar ve güce itaat edenler arasındaki belirlenmiş bir ilişki doğrultusunda tanımlanabilir. “Sosyal düzeni sürdürmek veya yıkmak gibi bir güç üstlenebilen kelimelerin ve sloganların gücü, kelimelerin ve bu kelimeleri söyleyenlerin meşruluğu içerisindeki inançtan kaynaklanır. Kelime tek başına bu inancı yaratamaz.”

⁹⁵ Bourdieu, bu bağlamda sembolik gücün, sembolik sermayeyle bağlantı kurduğuna dikkat çeker. Eğitim sertifikaları, eğitim temsilcileri, benzeri eğitim dereceleri Bourdieu’ya göre sembolik sermaye ifade eden, asalet unvanlarıdır. Bourdieu’ya göre sembolik sermaye, bireyi, sosyal uzamda bir pozisyona konumlandırmak amacıyla gereken ölçüde tanınmış kişilere bağışlanmış bir itibardır/kredidir. İşte siyasal iletişim profesyonelleri ve uzmanları bu kültürel ve sembolik sermayeye sahip kişiler olup, bu sermayelerini, tam da sembolik güç tanımında olduğu gibi, tahakküm kurma aracı olarak hizmete koşturmaktadırlar.

4.1. DİL VE SEMBOLİK GÜÇ

Bourdieu için, sembolik gücün kendisini en fazla hissettirdiği alanlardan birisi dil olup, dil, tarihsel süreç içerisinde yapılandırılmıştır ve aynı zamanda insanları da yapılandırmaktadır. Diğer bir söylemle toplumsalın tarihi, dil içerisinde kayıtlıdır. Bu nedenle her dilsel alışveriş aynı zamanda içerisinde açık ya da üstü örtük bir şekilde iktidar ilişkileri barındırmaktadır. Bu bağlamda Bourdieu, dilsel piyasada tahakkümün en yüksek oranda bulunduğu alanın, politika alanı olduğunu da belirtir. En hegemonik söylemler, politika alanı içerisine konumlanırlar. Dilsel şiddet, en yüksek derecede bu alanda kendisini ortaya koyar.⁹⁶ Politika esas itibarıyla kelimelerin ve söylemlerin işi-

⁹⁵ Bkz. Bourdieu, 1991: 170.

⁹⁶ Bkz. Bourdieu ve Wacquant, 2010: 141.

dir. Bu yüzden Bourdieu, gerçekliğe bilimsel olarak nüfuz etmenin, neredeyse her zaman kelimelere karşı girilen mücadele ile başlaması gerektiğini işaret eder.⁹⁷ Sözcükler ve ifadelerin değeri ise farklı sahalardaki dilsel pazarlar içinde belirlenmektedir. Dil, Bourdieu için, sadece bir iletişim aracı değil bir iktidar aracıdır. Dolayısıyla dil vasıtasıyla gerçekleştirilen iletişim ilişkileri aynı zamanda sembolik iktidar ilişkileridir. Sözcüklerin seçimi, ifade ediliş tarzları, genel anlamda dilin kullanımı, dilbilimsel piyasalar üzerinden yürütülen bir iktidar savaşımına işaret etmektedir.⁹⁸ Bourdieu için kelimeler, ortak kanının, yani tahakkümün ve sembolik şiddetin kelimeleridir. Tanımlar, kavramlar, bir anlamda siyasetin “başka yollarla devamıdır” ; sembolik şiddetin bizatihi kendisidir; siyasal mücadelenin alanıdır. Sembolik şiddetin temelinde, korku psikolojisinin yattığını dile getiren Bourdieu, bu korkunun sebebini, göz korkutan söylemlere ve gözü korkan bireyler veya şartlar arasındaki ilişkilere gömülü olduğunu işaret eder. Sembolik şiddetin kaynağı, bu şiddeti uygulayan ve bu şiddete maruz kalan bireylerden her birisinin, sosyal uzamda kaplamış olduğu alanın sosyal üretim koşulları arasındaki ilişki ile temellenmiştir.⁹⁹ Bourdieu’nün sembolik şiddet kavramı, en temel olarak eşitsiz ilişkilerde, insanlar arasındaki dengesiz güç uygulamalarında görülebilmektedir. Sembolik şiddet, insanlara dayatmalar yoluyla sunulmamaktadır. İnsanlar, kendi rızalarıyla ve egemen gücün meşru uygulamalarıyla veya yürürlüğe koyduğu yasal yaptırımlarla sembolik şiddetin etkisine girmektedirler. Sembolik şiddet, egemen güçlerin uygulamalarının, insan pratiğine/davranışına dönüştürülmesine neden olan etkin bir güçtür. Egemen gücün, bireyleri, birçok yönden denetlemesi ve kendi davranış kalıpları, istekleri ve uygulamaları doğrultusunda örgütlenme çabasının, sembolik

⁹⁷ Bkz. Bourdieu, 2013: 98-99.

⁹⁸ Bkz. Bourdieu, 1991 : 37-39.

⁹⁹ Bkz. Bourdieu, 1991: 51.

şiddet şeklinde kavramsallaştırılan olgunun kendisi olduğuna işaret eden Bourdieu, bu şiddet türünün kendisini tanınamaz bir hale getirerek veya eyleyenlerce yanlış fark ettirilerek var olan güç ilişkilerini de karartma özelliğine sahip olduğunu belirtir. Bu noktada politik olanı “kişiler gruplar veya sınıflar arasındaki iktidar ilişkileri üzerinde etkili olabilecek her türlü eylem ve algılama kategorisi” olarak tanımlayan Bourdieu’yu izlersek, egemenin iktidarını her şeyden önce egemenin algılama kategorilerini, kavramlarını, kelimelerini bize benimsetmeye çalışan siyasal iletişim uzmanlarının üzerimizde sembolik şiddet uyguladıkları sonucu kendiliğinden ortaya çıkmaktadır.¹⁰⁰

Günümüzde siyasal partiler, liderler ve örgütlü yapıları ve bu yapılara destek olan siyaset ya da siyasal iletişim profesyonelleri ile birlikte kurumsallaşan ilişkileri anlatan *siyaset kurumu*,¹⁰¹ prensip olarak halka ait olması gereken, bölünemez ve devredilemez bir hak olan egemenlik ilişkilerini dönüştürerek demokratik bir politik içeriğe sahip temsil kurumlarını da birer vekalet kurumundan vesayet kurumlarına dönüştürmektedirler. Liberal demokrasinin gelişimi sürecinde ortaya çıkan bu gelişmeler, yani temsil mekanizması ve partilerin dönüşümü ile ortaya çıkan bu gelişmeler aynı zamanda liberal demokrasinin temsil mekanizmalarının ve hatta temsil mekanizmalarının ve temsili demokrasinin bizzat kendisinin sorgulanmasını gerektirmektedir. Bu yüzden demokratik usuller üzerinde düşünmek, yeniden ve yeniden düşünmek ve hatta yeni baştan düşünmenin büyük önem taşıdığını da vurgulamak gerekir.¹⁰² Temsil sistemleri ve temsile dayalı demokrasiler türdeş değildir ve dünyada uygulanan demokratik usuller geniş bir çeşitlilik arz etmektedir. Liberal demokrasi de tek ve alternatifsiz demokrasi türü değildir.

¹⁰⁰ Bkz. Bourdieu, 2013: 18-19.

¹⁰¹ Siyaset kelimesi bu türden bir anlayışın baskın olduğu durumları işaret etmek gerektiğinde politika terimine tercih edilmiştir.

¹⁰² Bkz. Doğanay: 2003

1990'lı yıllarda sadece ideolojilerin değil tarihin de sonunun geldiği gibi görkemli ve kışkırtıcı söylemler eşliğinde bütün dünyada liberal demokrasinin rakipsizliği iddia edilse bile, daha sonra bu iddia sahipleri bile iddialarından vazgeçmişlerdir.¹⁰³ Bu meyanda çoğulculuğa dayalı parlamenter sistemler ve çoğunlukçu rejimler başta olmak üzere değişik temsil sistemleri aracılığıyla demokratik işleyişin sağlandığı farklı temsil sistemleri vardır ve bu konuda arayışlar sürmektedir. Bunlardan parlamenter demokrasiyi öne alan geniş bir tabana dayalı uzlaşma, yani çoğulculuk esasına dayalı politik sistemlerin çoğunlukçu sistemlerden daha demokratik olduğu ve çoğulcu demokrasilerin yaşandığı ülkelerin yaşam kalitesinin yüksek olduğu görülmektedir. Çoğulculuğa karşı parlamenter sistemin temsil mekanizmalarındaki kimi tikanıklara karşın, karar alıcı ve yönlendirici sayısını azaltarak oligarşiye ve totaliter eğilimlere neden olan başkanlık, yarı-başkanlık vb. sistemler, temsil sistemini daraltarak demokrasi görünümünü altında politikanın ayrıcalıklı seçkinlerin yönetimine dönüşmesinin yolunu açmaktadır. Politikacıların yetkilerini sınırlamak değil artırmak suretiyle politikanın bir tür vesayet kurumuna dönüştürülmesi politikayı toplumsallıktan uzaklaştırdığı için toplumsal: sosyal bir demokrasi ile uyumlu olmadığı gibi, bu yetki artırımı temel hak ve özgürlükler aleyhinde eğilimlere neden olduğu için özünde liberal bir demokrasi ile bile uyumlu değildir. Bu bağlamda toplumların sahip olduğu politik kültüre bağlı olarak demokrasisi gelişkin bir nitelik taşıyan ülkeler olduğu gibi, dünyanın değişik ülkelelerinde, seçimlerin ve temsil sistemlerinin varlığına karşın, sözde demokrasilerin de varlığı yadsınamaz bir olgu olarak kendini göstermektedir. Ülkelerin demokrasi tecrübeleri konusunda yapılan çalışmalarda 1990'lı yıllarla birlikte özellikle Latin Amerika ve kimi Asya ülkelerinde temsili demokrasiye değil, delegatif demokrasi diye adlandırılan yeni tür bir demokrasiye doğ-

¹⁰³ Bkz. Fukuyama, 2011.

ru yol alındığı da işaret edilmektedir. Delegatif demokrasiler, çoğu zaman demokratik yöntemlerle seçimlere gitmesine rağmen, sivil toplum ve halkın tercihlerini yansıtabilecek demokratik kurumlardan yoksun olup, bu ülkelerdeki Başkanlık seçimlerini kazanan adayın bir sonraki seçime kadar ülkeyi dilediği şekilde yönetmesi olarak tanımlanmaktadır. Bir diğer model ise “illiberal demokrasi” diye adlandırılan liberal olmayan bir demokrasi çeşidini işaret etmektedir. Dünya üzerindeki mevcut demokrasilerin büyük bir çoğunluğunu liberal olmayan demokrasiler olarak adlandıran Zakaria’ya göre, bu demokrasiler özgür kurumlardan ve liberal anayasalardan yoksundur. Bu demokrasi çeşidiyle yönetilen ülkelerde, sistem büyük oranda sadece düzenli yapılan seçimlere dayanır ve bu ülkeler iktidarın gücünü sınırlandıran demokratik denetim mekanizmalarından yoksundur. Bu bağlamda, illiberal (liberal olmayan) demokrasilerin en tipik özelliği hukuk devletinin zayıflığı ve güçler ayrılığı ilkesinin ilke olarak var görünmekle birlikte fiilen uygulanmamasıdır.¹⁰⁴

Bu çerçevede, hizmet verdikleri kişiler ve kurumlara odaklanmaları sebebiyle o ülkedeki demokrasinin niteliği ile alakadar olmayan siyasal iletişim profesyonelleri siyaseti ve siyasal liderlileri gizemlileştirmeye ve böylece halk üzerindeki güçlerini artırmaya katkıda bulunmakta ve yaptıkları işleri de birer kutsal haleyebüründürerek yapmakta ve tüm bunları yaparken demokrasi ve halk adına hareket etme iddialarından hiç vazgeçmemektedirler. Ancak, sorun sadece siyasal iletişim profesyonelleri ve siyasetçiler ile sınırlanmayacak ölçüde tarihsel kökenleri olan bir toplumsal-kültürel bir problem, bir başka deyişle temel bir politik kültür problemidir. Siyasal reklamcılık ve siyasal pazarlama mantığına dayalı siyasal iletişim, politikanın etik ilkelerden uzaklaşmasının nedeni değil, politikanın profesyonelleşmesinin, yani bir meslek haline gelmesinin bir sonucu-

¹⁰⁴ Bkz. Zakaria, 2014.

dur. Bunun sonucu olarak da, çağdaş teknolojinin imkanlarından ve akademik bilgiden yararlanan siyasal iletişim bir bilgi ve meslek dalı olarak örgütlenmeye ve etkinlik alanını genişletmeye başlamıştır. Politikanın ve demokrasinin ne olduğu ya da ne olması gerektiğine ilişkin sorun, aynı zamanda, liberal demokrasi anlayışının egemen olmasıyla öne çıkan bir perspektif, yani siyasete bakış ve algılayış sorunu olup, siyasal iletişim alanı, hem akademik bir bilgi dalı, hem de bir meslek dalı olarak, ancak bu gelişmelerin vardığı en son halka olarak ele alınabilir. Sorun, siyasal iletişimin politikayı “yozlaştırması” sorunundan ibaret olmayan bir politika/siyaset perspektifi ve politik kültür sorunudur.

Demokratik bir ülkede egemenlik hakkı, ilke olarak, o ülkenin yurttaşlarına ait olup, kural koyma hakkı olarak tanımlanabilecek bu hak bölünemez ve devredilemez bir haktır. Demokrasilerde millet/ulus’un hakiki egemen olduğu ve bu egemenliğini, yöneticiler başta olmak üzere, hiçbir kişiye veya gruba bırakamayacağı, egemenlik hakkını hiç kimseyle paylaşamayacağı, yani Rousseau’dan beri bildiğimiz halkın egemenliği kavramı demokratik bir toplum için yaşamsal önemdedir. Ancak, günümüz Türkiye’sine baktığımızda siyasal liderlik kurumunun tam bir yetki gaspı ile birlikte kural koyma, ölçü belirleme, yani egemenlik hakkını da talep ederek, asker ve sivil bürokrasinin vesayetinden kurtardığını iddia ettiği politikayı başka bir tür vesayet kurumuna (lider vesayeti) dönüştürme çabası içinde olduğunu görüyoruz. Burada Rousseau’nun temsil edilemez dediği genel iradenin, temsil mekanizmaları aracılığıyla kullanımını öne çıkaran temsili demokrasi ve kurumlarının politik alanı yurttaşların katılımından uzaklaştırmasının ötesinde yeni bir olgu ile karşı karşıya olduğumuzdan söz edilebilir. Pierre Bourdieu *Seçilmiş Metinler* başlıklı derlemede yer alan “Vekâlet ve Siyasal Fetişizm” başlıklı makalesine şu soruyla başlamaktadır: Vekalet vermenin salahiyetini (yetkisini) devrederek birini bir işle vazifeyle görevlendirmek anlamına geldiği doğru olsa da

vekilin, kendisine salahiyeti (yetki) veren üzerinde nasıl olup da iktidara sahip olabildiğini kendimize sormamız gerekir.¹⁰⁵ Vekâlet için görevlendirenlerin yetkilerini aşarak vasiliğe soyunduklarını işaret eden Bourdieu, bundan sadece vesayet arzusuna sahip olanları değil vekil tayin edenleri de sorumlu tutmaktadır. Vekil tayin edenlerin, vekâlet eylemlerinin çoğunda vekillerine açık çek vermeleri ölçüsünde kendilerini ona teslim ettiklerini işaret eden Bourdieu, insanların özellikle kültürel açıdan toplumsal yaşama katılmaktan ne kadar yoksun, mahrum bırakılmışlarsa, politik bir söz hakkı alabilmek için de kendilerini vekillerine teslim etmeye o kadar meyilli (eğilimli) olduklarını öne sürmektedir. Bu yetki gaspını, siyasetle bir meslek olarak uğraşan kişilerin, siyasetin gizemlileştirilmesi sonucunda elde ettikleri ve bu gaspın gizlenmesi ile birlikte konumunun içerdiği avantajları, kişinin zimmetine geçirmesi sonucu doğurması, Bourdieu'ya göre, sembolik iktidarın tanımıdır.¹⁰⁶ Bu sembolik iktidar, ancak, iktidar uygulanan kişilerin, yanılsama yaratılarak bu iktidar ilişkilerini yanlış tanınması ile gerçekleşebilir. Siyasetçiler veya siyasi liderler kendilerine bu yetkiyi tanıtmak için kendi ürününün ihtiyacını yaratmak zorundadır. Bunun için de güçlüğü, kendisini bunu çözebilecek tek kişi olacağı bir güçlüğü (kriz ve gerilimi) yaratması gerekir. Vekil böylece vasiye, hatta karizmatik/kutsal bir kişiye dönüşür. Burada uygulanan strateji ise fedakârlık stratejisidir Böylelikle karizmatik lider kendi şahsi iradesini kutsal bir iradeymiş gibi ortaya koyarken, şahsi iradesini halk, kamuoyu, millet ya da milli irade olarak lanse etmeye çalışır ve kendi adına yapmış olduğu konuşmaları, millet/halk adına yapılan konuşmalar olarak sunmaya başlar. Söylemi

¹⁰⁵ Bkz. Bourdieu, 2013: 231-251.

¹⁰⁶ Gasp, bir başkasına ya da başkalarına ait olana zorla el koyma ve sonrasında güç kullanarak elde tutarak ondan istifade etme (yararlanma) işi olup, bir yandan da istismarı (sömürü) işaret eder. Yetki gaspı ise aldığınız yetkiyi aşarak, aslında başkasına (örneğin halka/millete) ait bir yetkiyi zorla el koyarak kendi yararınıza kullanmaktır.

“halk adına” ya da “milli irade” adına olduğu içinde o irade adına karar alan ve emirler veren bir kişi haline dönüşür ve kendi şahsi çıkarını kamunun çıkarı olarak göstermeye başlar. Kendisi ise kamu çıkarı için şahsi çıkarlarından fedakârlıkta bulunan kişidir. Bu sahtekârlık, kendisine verilen vekaleti gasp eden kişinin halkını bilinçli olarak kandıran bir hesapçı olmasından ötürü değil, kendini bütün iyi niyetiyle olduğundan başka biri, bir kur-tarıcı sanan biri olmasından ötürü muvaffak (başarılı) olmaktadır.¹⁰⁷

İşte böylece aslen vekil olan/olması gereken kişiler belli bir siyasal iktidarı ellerinde toplayarak, müvekkilleri (vekili oldukları kişiler) üzerinde iktidar/vesayet sahibi olurlar. Bunda vekaletini aldıkları kişilerin kolektif çıkarlara karşı (b)ilgisizlikleri en büyük rolü oynamaktadır. İktidar sahiplerinin rüyası, kendilerine koşulsuz inanan ve güven duyarak yetkilerini (egemenlik hakkını) sorgusuz-sualsiz devreden müminlerin/mürşitlerin veya taraftarların, bir başka deyişle yandaşlarının varlığıdır. Bu “becerikli” insanlar (vekiller-siyasetçiler) kendilerine sorun çıkarabilecek tek durumun, yani kendilerine vekalet verenlerle yüzleşme durumunun idaresinin (manipülasyonunun) profesyonellerine dönmüşlerdir. Kamuoyu araştırma şirketleri, uzmanlar ve siyasal iletişim profesyonellerinin desteği tam da bu noktada devreye girmektedir. Kendilerinden aldıkları vekâlet yetkisini dönüştürerek onların adına seçmenlerin vasisi rolüne soyunanlar, yurttaşları idare etmek ve destekçilerini manipüle etmek, oy almak ve kendilerini alkışlatmak için araştırma sonuçlarından elde edilen veriler sonucunda siyasal iletişim profesyonelleri tarafından oluşturulan stratejiler ile hareket ederler. Yurttaşlarla yüzleşme anlarını kotararak güçlerini/egemenliklerini korumaya ve tahkim etmeye yönelik bu manipülasyon oyunlarına da siyasal iletişim adı verilmektedir. Böylece asıl derdi mevki-leri, makamları kapmak ve böylece şeref ve güç sahibi olmak

¹⁰⁷ Bkz. Bourdieu, 2013: 239-245.

isteyen bu insanlar, kendilerini bu mevkilere layık gördükleri için çıkarlarını düşünmelerinden dolayı kendilerini hiç de suçlu hissetmedikleri gibi, makamları kendileri için değil de parti veya dava için işgal ettiklerini söyleyecekler ve aynı şekilde bu makamları muhafaza etmek için yaptıkları mücadeleyi de kutsal bir haleye büründürmeye çalışacaklardır.

Politik yaşamımızda çok sık kullanılan vesayet kavramı, korunmaya muhtaç kişilerin korunması ile ilgili yöntemi, vasi ise vesayet altındaki kişilerin bütün menfaatlerini korumak ve onu temsil etmekle yükümlü kişi ya da kurumu işaret eder. Vesayeti gerektiren hallerin başında doğal olarak çocuklar gelmekte olup, koruma ve bakımı için kendisine sürekli yardım gereken, kısaca kendini yönetebilme; başka bir deyişle temyiz kudretine: kendisi için neyin doğru, neyin yanlış olduğunu ayırt etme kabiliyetine sahip olmayan kişiler için vesayet kurumuna ihtiyaç duyulur. Bu çerçevede karizmatik politik liderlik/önderlik tam bir vesayet kurumu olarak işlemektedir. Vesayetin temsili demokrasi-lerde öne çıkması kitlelerin oy verme dışında politikadan bütünüyle dışlanması işaret eder. Bütün toplumun vesayetini üstlenmek gibi ağır bir sorumluluğun altına giren lider/önder/baba ya da bir politik kadro/parti ise, üstün gücü ile doğru ile yanlış ayırt etmekten aciz çocuksu toplumun esenliği ve geleceği için de gerektiğinde hukuku askıya alabilmeyi: yasal ve meşru bir dayanağı olmayan uygulamaları, baskıları ve yetkisi sınırlandırılmamış ve denetlenemeyen iktidar biçimlerini savunabilmektedir.

Burada Türkiye’de yönetimlerin sıklıkla kullandığı takdir, tedbir ve istikrar kelimelerine özellikle dikkat çekmek gerekir. “idarenin takdir yetkisi”ne başvurulması ve bu takdir yetkisinin muhafazası yönetimler için büyük önem taşımakta olup, ege-men sınıflar ve kesimler idarenin takdir yetkisini hep muhafaza etmişlerdir. Takdir aynı zamanda övgü anlamına gelir ve aynı zamanda hiyerarşik bir ilişki biçimini işaret eden takdir etmek/edebilmek, aynı zamanda bir vesayet kurumunun varlığına

da işaret eder. Bu bağlamda, idarenin takdir yetkisini keyfi uygulamaları meşrulaştırmak için kullanan idareciler/yöneticiler halkın takdir, teftiş (denetleme) ve hatta tenkit (eleştirme) yetkisini ise kısıtlamaya çalışarak demokratik bir ülkenin vazgeçilmez unsuru olan demokratik denetim mekanizmalarını devre dışı bırakmaktadırlar. Öte yandan idarenin kamu düzenini sağlamak için lazım gelen her türlü tedbiri alacağı da Türkiye’de sık sık tekrarlanan sözlerdendir. Şeref düzeninin devamlılığı (devletin veya ailenin bekası) açısından tehlikelere, tehditlere karşı birtakım tedbirler (önlemler) almak icap etmektedir. Bu meyanda, “özgürlükleri koruma paketi adı” verilen yasalar ile de insanların söz söyleme ve eylem özgürlükleri de kısıtlanabilir. Arapça tedbir kelimesi dübürden gelmektedir ve bir arkayı kollama hamlesini/çabasını işaret eder. Bu korku/rahatsızlık türü devlet yöneticilerinde, devlette/makam/şeref sahibi insanlarda görülen en yaygın psikosomatik rahatsızlık türüdür. İstikrar/devamlılık ise kurulu düzenin bozulmadan sürdürülmesini işaret eder ve kurulu düzenden yana olanların en temel dayanaklarından biridir. Tercümesi şudur: Bu kurulu düzen ve bu düzene olan güven bozulur ise, sizin için daha kötü olacaktır ve bu bozulma nedeniyle bugün elde ettiklerinizi de kaybetme riski ile karşı karşıya kalacaksınız. Hem örtük bir tehdit, hem de topluma/insanlara güvensizlik ve hem de mevcut iktidarın ehven-i şer (diğer seçeneklerden daha iyi) olduğunun kabul edilmesi talebidir. İstikrar söylemleri bir tür felaket tellallığı, risk bezirgânlığıdır

İçinde sürüklendikleri hayatlarının akışını denetleyemeyen ve kendi akıllarına güvenip bilmeye cüret etmedikleri için de bağımsız birer erişkin olamayan bireyler, yaşanan hayatı kontrol eden büyük güç odaklarına karşı sürekli bir çaresizlik yaşamaktadır. Bu çocuksu çaresizliğin getirdiği tepki ise özgürleşme arzusu değil, denetlenme/vesayet (bu güçler tarafından korunma/kollanma) arzusu olmakta, vesayet arzusu otoriter ve karizmatik düzen ve lider özlemlerinin güçlenmesi sonucunu doğur-

maktadır. Bu sonuç, kendi kaderine hükmedebileceğine ve yaşanan hayatı değiştirebileceğine inancı olmayan ya da kalmayan kitlelerin liderlik/önderlik gibi ruhani/mistik fikirlerle flörtüne yol açmaktadır. Bu arada sadece moda düşünceleri izleyen ve siyasetin bu şeref yarışı olduğuna iman eden eğitimli kifayetsiz muhterisler ise, az zamanda büyük işler başarmayı vaat eden liderlik öğretilerine ve strateji oyunlarına yoğun ilgi göstermektedirler. Oysa ülkelerin kalkınmasını, toplumun gelişmişlik düzeyine değil de, o ülkede az sayıda üstün niteliklere sahip insanın bulunmasına ve onların yöneticilik yapmasına bağlayan liderlik öğretileri, lider vasfına sahip bireylerin üstün akılları ile bizi yönetmesi gerektiği düşüncesini öne çıkaran ve toplumsal eşitsizlikleri ve otoriter yönetimleri meşrulaştıran bir yönelimdir. Yaşadığımız sorunlar, güçlü bir liderin veya güçlü siyasetçilerin müdahalesi ile çözülebilecek sorunlar değil, tam aksine, güçlü bir lidere ve güçlü siyasetçilere bel bağlamanın yaratmış olduğu sorunlardır. Bir mit, bir mistik güç olarak liderlik ve kişisel karizma, akıl yolu ile müzakere edilen bir şey olmadığı için de, ortak aklın askıya alınmasını beraberinde getirmektedir. Oysa bizim daha iyi bir topluma ulaşabilmek için, az akla değil, çok akla, yani müzakere ve diyalog ile geliştirilecek bir ortak akla ve geniş katılımı alınacak kararlara ihtiyacımız vardır. Mevcut egemen siyasal iletişim anlayışın aksine, siyasal iletişimin kendisi, bir başka deyişle politik olanın iletişimi, esas olarak eşit haklara sahip yurttaşların etkin katılımı ile gerçekleştirilecek bu müzakere ve diyalogu işaret etmektedir. Toplumun ihtiyacı liderlerin ve siyasetçilerin güçlerini artırmak ve onların vasiliğine bel bağlamak değil, profesyonel siyasetçilere ve siyasal kurumlara karşı toplumun gücünü artıran güçlü bir politik kültürü öne çıkarmak ve demokrasiyi kurumsallaştırabilmektir.

Bu çerçevede politik olanı, politikayı örgütlü siyasal yapılar, seçim ve oya indirgeyerek politikanın alanını daraltarak onu bu coğrafyada algılandığı ve kabul edildiği biçimiyle “siyaset”e dönüştüren yaklaşımlara karşı, politikayı Bourdieu’nun tanım-

ladığı şekilde “kişiler, gruplar veya sınıflar arasındaki iktidar ilişkileri üzerinde etkili olabilecek her türlü eylem ve algılama kategorisi” olarak ele almak politikayı ve politik/siyasal iletişimi sıkıştırıldığı alandan uzaklaştırmak için önemli bir başlangıç noktasıdır. Siyasal iletişimin, oy verme davranışından ve yönetimde etkin olan siyasal aktörlerin, adayların ve onlara hizmet edenlerin söylem ve eylemlerinden ibaret olmadığını ve politikanın toplumsallaştığı ölçüde anlam kazanacağını vurgulamıştık. Ancak, siyaset ya da politika adı altında sembolik şiddet uygulayanlar ve bu sembolik şiddete maruz kalanlar arasındaki ilişki biçimleri sabit kaldıkça sahici bir politikadan ve dahi politik/siyasal bir iletişimden değil, sınırları çizilmiş bir oyun sahası olarak siyasal alanda oynanan bir oyun olarak bir siyasal iletişim biçiminden söz edebiliriz. Kuralları baştan belli olan ve oyunu kuralına göre oynamanın (rule of the game) esas olduğu ve kendisine siyasal iletişim adı da verilen bu oyun politik kamusal alanın asıl öznesi olması gereken yurttaşların katılımına kapatılmasını işaret etmektedir. Bourdieu’nun işaret ettiği bu çerçevede, siyasal iletişimin bir piyasa/pazarlama fenomeni haline gelmesi ile birlikte, bu alanda yer alan profesyonel politikacılar ve siyasal iletişim profesyonellerinin asıl işi sembolik güç: dil/söylem ve bundan yola çıkarak uyguladıkları sembolik şiddet aracılığıyla bilgi ve becerilerini tahakküm yapılarının kurulmasında ve korunmasında hizmete koşturmasıdır. Bu zümrenin kullandığı dil, egemen dildir ve egemen dili yaygınlaştırarak sembolik gücü tahkim etme çabası kurulu düzeni muhafaza edici bir söylemi öne çıkarır. Bu oyun politik katılımın artırılmasının ve toplumun güçlendirilmesinin tam tersine, toplum karşısında yönetsel kurumları güçlendirmeye yaradığı için de gerçek anlamı ile politika karşıtı yönelimleri işaret eder. Muhafazakâr ya da başka bir deyişle düzen koruma aklına hizmete den bu söylemler her zaman sağduyunun dilini konuşur. Sözü edilen bu sağduyu, basit ve açık bir dille konuşurken, sosyal dünya üzerine basitleştirilmiş ve basitleştirici söylemler üretir. Bu söylemler, Bourdieu’nun işaret ettiği gibi, kaçınılmaz bir biçimde bu

dünya üzerine tehlikeli manipölasyonlara silah temin etmektedir.¹⁰⁸ Dolayısıyla, siyasal iletişim olgusunu profesyonel siyasetçiler ve onların destekçileri olan siyasal iletişim profesyonellerinin manipölasyonlara silah temin eden söylem ve eylemleri ile sınırlamak ve bunu da siyasetin bilimselleşmesi saymak politik açıdan rasyonel bir yaklaşım biçimi değildir. Siyasal iletişim de etik olgusu sadece bu işi profesyonel olarak meslek edinen kişilerin ve bu alanda çalışan akademisyenlerin meslek etiği ile de sınırlı tutulamaz. Burada, daha önce belirttiğimiz gibi, siyasetin bilimselleşmesi ve rasyonelleşmesinden daha çok profesyonelleşmesi ve öte yandan bilimin olumsuz anlamda siyasallaşması: yani siyaset kurumu denilen örgütlü siyasal yapıların ve profesyonel siyasetçilerin hizmetine koşulması söz konusudur ki, böyle bir anlayışın bilimsellik iddiasını taşıması mümkün değildir. Bilimsel bir anlayış egemenlik mekanizmalarını tahkim edilmesine, bu doğrultuda inşa edilen bir “hakikat” algısına ve güç ilişkilerini karartma, görünmez kılmaya dayalı bir anlayışın tam tersine, bu güç ilişkilerini, tahakkümün dayandığı mekanizmaları ve dolayısıyla insanlar üzerinde uygulanan sembolik şiddeti deşifre edecek bir anlayış ile bilimselliğini koruyabilir.

Dolayısıyla siyasal iletişimde etik sorunlar var demek, konuyu oldukça hafifleştiren ve kapsamını profesyonellik olgusu ile daraltan bir girişimdir. Oyunu kuralına göre oynayarak iktidarı, hatta egemenliği ele geçirmeye dayalı mevcut siyaset yapma biçimine dayalı bir siyasal iletişim anlayışı, rekabet anlayışı ve sembolik şiddeti işaret eden algı yönetimi gibi unsurları ile birlikte, bizzat kendisi üzerinde durulması gereken etik bir sorun olarak önümüzde durmaktadır. Güç elde etme rekabetini kutsayan (yarışmacı etik), mülkiyete ve güce dokunmamaya dayalı olan, hak odaklı değil güç odaklı olma, hizmete değil egemenliğe talep olan bir dil, aşağılama, nefret söylemi ve şiddete yatkın bir dil kullanma, lider fetişizmi ve benzeri birçok

¹⁰⁸ Bkz. Bourdieu, 2013: 96.

nedenle, bunlarla arasına mesafe koymak bir yana, tüm bunları alabildiğince cömert bir biçimde kullanan bir siyasal iletişimin kendisi sorunun asıl kaynağıdır. Siyasal iletişimde etik sorunları tartışmak, siyaseti bir profesyonel uğraşa indirgeyen ve esas olarak düzen koruma aklına hizmet eden bir anlayış ile gerçekleştirilemez. Bugün egemen olan siyasal güç/iktidar anlayışı halktan aldığı yetkiyi gasp etmesine karşın elde ettiği güce saygı talep etmektedir. Bu gücüne saygı bekleme, güce saygı talebidir. Oysa “güç hak doğurmaz” demiştir J. J. Rousseau. Bir toplumda saygıdeğer olan güç değil haktır, insanların hukuku yani haklarıdır. Dolayısıyla gücü, iktidar anlamında güç sahibi olmayı yüceltmeye abanan her türlü söylem özgürlük ve eşitlik açısından sorunludur. Saygıdeğer olabilecek şey kudrettir, dermandır. Yani başkalarının derdine derman olabilme kapasitesi, niyeti ve çabasıdır ve siyasetin bu çerçevede yeniden tanımlanması gerekmektedir.

Gücü ikiye ayırabiliriz. İktidar gücü başkadır (power, effect, make, do), kudret, derman olma gücü başkadır (can, able to, capacity). İktidar bir başkası/başkaları üzerinde kullanılan/kullanılabilecek olan gücü, tahakküm gücünü ifade eder. Derman ise nöbetçi eczanedir. Başkalarının derdine şifa bulma, ecza olma, hayatı sürdürme, başkalarına yardımcı olma, zorlama ve baskı olmaksızın kendi iradesiyle ve arzusuyla /isteğiyle onlara hizmet edebilme (servis verebilme) kudreti: kapasitesi/yeterliliğidir. Güç – İktidar – Power, insanlar üzerinde tahakküm kurma ve üstünlüğünü kabul ettirme aracı olarak işlemektedir. Kudret ise bir şeyi yapabilme, onarabilme ve derman olabilmeyi işaret eder. İktidar/erk eril bir kavramdır. Bu yüzden diyebiliriz ki, erkeklerin iktidarı, kadınların ise kudreti vardır. Erkekler muktedir olma, kadınlar ise yapma, onarma ve ecza olma peşindedirler. Zeka ve bilgi kudrettir; ama adaletin emrine tahsis edilmemişse eğer tek başına yeterli değildir. Kudret bir şeyi yapabilme, iyi yapabilme gücüne işaret eder. Bir insanın, insani ve mesleki potansiyelini (capacity) anlatmak için de kullanabilir.

Derman sözcüğünden hareket edersek derman bir derde derman olabilme, onarabilme, merhem (ecza) olabilme gücüdür. Türkiye toplumunda yöneticiler ve yönetilenler arasındaki güç aralığı (power distance)¹⁰⁹ fazlasıyla açık olup, siyasal gücü ele geçirenler topluma hizmet etme, onun dertlerine derman olma: sorunlarını çözme ve taleplerini yerine getirmeye çalışmaktan öte toplumu biçimlendirme çabalarından ve toplumun vasiliğine soyunmaktan vazgeçmemektedirler. Bu demokrasi ve politika karşıtı olan, seçkin ve tahakkümcü bir anlayıştır.

4.2. ŞEREF VE HAYSIYET

İnsan haysiyetinin dokunulmazlığı ilkesi insan hakları metinlerinde ve çağdaş anayasaların başlangıç ilkelerinde yer alan önemli bir ilke olup, haysiyet (onur) ve haysiyete saygı hem etik, hem de ondan bağımsız olmayan politik tartışmalar açısından üzerinde önemle durulması gereken bir konudur. Bu çerçevede siyasal iletişim etiği konusunda yapılacak bir tartışma da haysiyet ve onun karşıtı olarak ele alacağımız şeref kavramından bağımsız bir biçimde ele almak mümkün görünmemektedir. Ayrıca daha önce sözünü ettiğimiz politikayı/siyaseti kavramsallaştırma ve uygulama konusunda politik/siyasal anlayış farklarını daha iyi anlamak ve çözümleyebilmek için de şeref ve haysiyet kavramları birer ölçüt olarak önemli bir kavramsal açılım sağlamaktadır.

Bu çerçevede yola şeref ve haysiyet kavramlarıyla çıktığımızda iki tür siyaset biçimi olduğundan söz edebiliriz. Başka bir deyişle siyaset yapma, siyasal söylem ve eylemlerde bulunmanın kabaca iki amacı vardır. Bunlardan ilki şeref (güç) peşinde olma, gücü ele geçirmeye ve artırma uğraşısını, bir başka deyişle iktidar elde etme çabasını işaret eder. Şerefin temelini oluşturan toplumsal sıradüzenler (hiyerarşiler)dir. Şeref kavra-

¹⁰⁹ Bkz. Hofstede, 2001.

mı “içkin olarak eşitsizliklerle bağıntılı” bir kavram olup, “bir insanın bu anlamda şeref taşıması için, herkesin aynı şerefi taşımıyor olması” gerekir. Herkese ait bir şeref yoktur ya da başka bir deyişle herkesin şerefi yoktur. Şeref bir ödüldür ve ödül herkese verilirse ödül olma özelliğini yitirir. İçkin olarak bir öncelikler sorunu olan şeref, eşitlikçi olmayan bir yapı ile doğrudan ilgilidir. Şeref kazanmaya dayalı hiyerarşik bir toplum düzen koruma ve kurulu düzenden kendini kollama aklına tabidir ve bu yüzden sıradan insanlara yukarıdan bakan dışlama ve aşağılama pratikleri yolu ile işler.¹¹⁰ Şeref arayışı bir ün, prestij; yani itibar (saygınlık) arayışıdır. Şeref etiği insanların öne çıkma arzusuyla bağlantılı olarak eşitlikçi olmanın tam tersi bir yönelim olup, sıradan insanları aşağılamakta hiç tereddüt etmeyen¹¹¹ şeref etiği yeterince cesaret göstermediği için şeref ödüllerini ve bunun getirdiği ayrıcalıklı konumları kazanamayanları, tanınmayan-sıradan kişiler olarak kalmaya mahkum kişiler olarak aşağılarken, şeref sahibi olanları ise yücelterek ayrıcalıklı konumlarını meşrulaştırır. Ancak, sıradanlıktan nefret üzerine kurulu sıra dışı olma gayretkeşliği çoğu zaman esas olarak sıradüzene dahil olma ve böylece sıraya-hizaya girme gayreti ile de yakından ilgilidir. Burada yüksek bir kariyere sahip olma çabası, başka bir deyişle herkesin imrendiği biri olma çabası vardır. Şeref talepkardır, gösterişi, ihtişamı sever ve ödüllendirilmeyi talep eder. Mevkiler, makamlar ve bu mevkileri kapmak isteyen insanlar vardır. En tepedeki, en “kapalı”, en “seçilmiş” grupların kapılarını sadece özel kişilere açarak sıradan insanlara kapatmaları “sosyetik” itibar birikiminin yasasıdır.¹¹² Şerefe önem vermek demek, eşitsizliğin gerçekliğine inanmak toplumdaki üstünlerin gerçekten üstün olduğuna inanmak ya da buna inanmasa bile menfaatleri gereği buna inanılmasını sağlamaya ça-

¹¹⁰ Bkz. Solanas, 2002: 52.

¹¹¹ Bkz. Taylor, 1996 69.

¹¹² Bkz. Bourdieu, 2014: 196-197.

lışmaktır. Çünkü, şerefi savunanların en büyük korkusu şerefe dayalı üstünlüğün bir kurmacadan ibaret olduğunun anlaşılmasıdır. Bu nedenle, güce sahip olamayanları aşağılayacak bir tarz da kişisel ya da sınıfsal güç üstünlüğünü ruhsal bir üstünlük olarak yansıtmak gayretine girerler. Hiyerarşik yapı dilde başlar ve şeref arayışı önce dilde yansımaları bulur. Kötü ve çirkin olguları basit/bayağı/adi, gösterişsiz, sıradan ve güçsüz ile bitleştirilir iken, iyi ve güzel ise cesur, kibar, gösterişli ve güçlü ile bitleştirilir. Güç sahibi olan gösterişli ve kavgacı (amaçlarına ulaşmak için şiddet uygulamayı göze alan) insanlar haydut bile olsalar değerli kılınır iken, sıradan insanlar ızdırap çeken aşağılık şeref yoksunları olarak gösterilerek değersizleştirilir. Şerefe dayalı hiyerarşinin bir kurmaca/oyun olduğu fikrinin haysiyetli “alt” sınıflarda yayılması halinde kurdukları düzenin bozulacağından, haklı olarak, endişe eden şeref sahibi insanlar, öteden beri, hiyerarşilerin çökmesinin, yani şeref sahibi olmayan kişilerinde kendileri ile eşit söz hakkına sahip olmasının, toplumsal hayatı tehlikeye sokacağı düşüncesini herkese benimsetmeye çalışır.¹¹³ Toplumsal “şeref kodları” vardır ve şeref, kişinin toplumsal statüsü ve kimliğiyle ilgili bir kavramdır.¹¹⁴ Herkesin diğerlerinin ona atfettikleri saygınlıkla tanımlanan bir statüsü ve ona dayalı bir şerefi vardır. Bu anlamda şeref kişilere toplumun atfettiği saygınlık derecesi olarak hiyerarşik bir değer ölçüsüdür. İnsana şeref kattığı kabul edilen unvanlar, mevkiler, hatta para; kısaca güç/iktidar sahibi olmaktır. Weber’e göre, kişi ve gruplara statü/saygınlık, başka bir deyişle şeref kazandıran etmenler, sosyete, unvan soyluluğu, kişisel başarı, seçkin bir mezhep üyeliği, seçkin bir kulübe üyelik, nerede oturduğu, ne giydiği, soyu, miras kalmış zenginliği gibi ekonomik, kültürel, sosyal ve simgesel sermayeye sahip olmaktır. ‘Statü’ kavramı denilince insanların ve belli toplumsal grupların şeref kazanma koşullarını anla-

¹¹³ Bkz. Ranciere, 2014 108.

¹¹⁴ Bkz. Bourdieu, 1984.

malıyız diyen Weber, bunun ekonomik zenginlik kadar yaşam tarzları arasındaki farklar, dolayısıyla öğrenim farkları tarafından da belirlendiğini öne sürer.¹¹⁵ Statü gruplarının ölçütünün ayrıcalıklara/şerefe sahip olmak çabası olduğunu, şan, şeref arayışının da politikanın: insanlar ve toplumlar arasındaki mücadelenin itici güçlerinden biri olduğunu öne süren Weber, bu mücadele içinde burjuvazinin ticari imtiyaz haklarını ve çıkarlarını, yönetici eşrafın yönetsel güçlerini kaybetmekten (mülksüzlerin güçlenmesinden) korktuklarını söyler.¹¹⁶ Weber'e göre kitlelerin, yani sıradan insanların hayatlarını kaybetmekten başka bir korkuları olamaz. Bir savaş sonucunda galip gelen tarafta yer alan politikacı ve bürokratların güç ve iktidarı artırmanın yanı sıra saygınlık, şan, şeref ve makam beklentileri, burjuvazinin ise kar, rant ve imtiyaz beklentileri vardır. Ancak Weber'in anlayışına göre savaşa bizzat asker olarak katılan işçi ve köylülerin bir savaştan tek beklentisinin şehitlik beklentisi olabileceği görülmektedir.¹¹⁷ Bir toplumda ayrıcalıklı konumlara erişme anlamı taşıyan statü ve şeref ölçülerinin her çağa ve topluma uygun değişimler gösterdiği gibi, farklı sınıfların beklentilerinin de birbiriyle örtüşmediği görülmektedir.

Arendt'in, politik erk ile gücü ayırıştırmasını da bu noktada, şeref kazanma arzusu olarak politika çerçevesinde, ele alabiliriz. Politikayı insanın insana güç vermesi olarak ele alan ve gerçek anlamda politikanın yeni bir dünya yaratacak olan, insanların birlikte yaşama ortak bir dünyayı paylaşma ve bu dünya uğruna birlikte eylemde bulunma deneyimi olduğuna işaret eden Arendt, burada çok açık bir biçimde yurttaşların politik katılım biçimi ile güce yönelik katılım biçimi arasında bir ayırım oldu-

¹¹⁵ Bkz. Weber, 1996: 265-266, 257.

¹¹⁶ Bkz. Weber, 1987: 167.

¹¹⁷ Bkz. Gümüş, 2010.

ğunu bize göstermektedir.¹¹⁸ Arendt'e göre erk, sadece eyleme yetisine değil, birlikte eyleme yetisine tekabül eden bir kavram olup, erk sahibi olarak iktidara gelmiş olmak, o insanın diğer insanlar tarafından kendi adlarına hareket etmesi için yetkilendirildiği (vekil kılındığı) anlamını taşımaktadır. Habermas'ın vurgusuyla, erkin en temel özelliği, başkalarının iradesinin araçsallaştırılmasını değil, anlaşmaya yönelik bir irade ile ortak bir iradenin oluşturulmasıdır. Arendt'ten yola çıkarak meşru erk'in yalnızca kısıtlanmamış iletişim yoluyla ortak kanılar oluşturanlar arasında doğduğunu işaret eden Habermas, Arendt'in psişik kısıtlamalar, ikna ve manipülasyon yolu ile erkin değil gücün arttığını vurguladığını belirtir.¹¹⁹

İşte Arendt'in özünde siyaset dışı bulduğu ve araçsal eylemle bir tuttuğu stratejik eyleme dayalı olan bu güç arayışı kısıtlanmamış iletişime dayalı ortak iradeyle oluşturulmuş politik bir katılım biçimini değil, stratejik güç kullanımını içermekte olan bir güç arayışıdır. Bu arayış politik olmayan bir güç/şeref arayışıdır. Başka bir deyişle, bu güç, meşruiyetini iletişimle birlikte oluşan ortak iradede alan bir güç değil, sermaye türlerine sahip olmaktan (ekonomik, kültürel, simgesel) alan bir güç olup, özde politika dışı bir yönelimleri işaret etmektedir. Demokratik seçim ve denetim mekanizmalarının da geçerli olmadığı bu yönetim biçiminde psişik kısıtlamalar, ikna ve manipülasyon ile işleyen bir güç kullanımı biçimi vardır. Bu çerçeve içerisinde, siyasal iletişim jargonunda demokrasi ve katılım kavramlarının biktırıcı bir sıklıkla kullanılmasına karşın, bu çaba iletişimsel ve demokratik bir dayanağı olmayan, özünde politika dışı bir gücü yurttaşların gözünde meşrulaştırma çabasıdır. Ayrıcalık kazanmaya, mesafeye ve dışlamaya dayalı hiyerarşik bir şeref arayışının yerine sahici bir politika imkanı ortadan kalktığında bunun yeri siyaseti meslek edinenler tarafından hızla doldurulmakta-

¹¹⁸ Bkz. Berktaş, 2012: 38.

¹¹⁹ Bkz. Arendt, 1970 ve Habermas, 1995.

dır. Böylece güç arayışı, günümüz toplumlarında olduğu gibi, içerisinde ucu totalitarizme kadar uzanabilen eğilimleri beslemekte ve kitle iletişim araçlarının, medya profesyonellerinin ve akademinin desteğiyle ortaya konulan organize hareketler gerçek politikanın yerini almaktadır. Politik propaganda, tahakküm ve sembolik şiddet politikadan doğan boşluğu doldurmaktadır ki, bugünlerde buna siyasal iletişim adı da verilmektedir.¹²⁰ Şeref kavramının karşısında bugün evrenselci ve eşitlikçi bir anlamda kullanılan modern haysiyet kavramı vardır.

Weber'in de söylediği gibi, "tek başına 'para' da güç de satın alabilir, ama toplumsal onur sağlamaz"¹²¹ Herkesin şerefi yoktur, ama herkesin haysiyeti vardır. Temel insan hakları ile ilgili olan aydınlanmacı eşitlik ideali ile ilgili bir kavram olan haysiyet, hiçbir statü ve güce gönderme yapmaksızın insan olma haysiyetini/insan onurunu ve insan bütünlüğünün dokunulmazlığını işaret eder. Şeref sıralamaya dahil olmakla, toplumda işgal edilen yer veya mevki (statü) ile ilgili bir kavram iken, haysiyet ise bir yandan eşit olarak herkesin sahip olması gereken bir özelliğe, öte yandan toplumsal koşullara göre uyarlanmayı kabul etmeyen temel bir insan hakkına işaret eder. Şeref sıralamaya, toplumdaki yerine bakarak insanlar arasında ayrımcılık yapar iken, haysiyet eşitlikçidir. Şeref toplum tarafından verilen dışsal bir statü ile değişken toplumsal ilişkilere dayalı bir vasfa sahipken, haysiyet ise sahip olunan kalıcı bir erdemdir. Haysiyet sahibi insan bilgiçliğe prim vermek yerine, kendini gerçekleştirmek, düşünceleri ve yaşamı arasında bir birlik, tutarlılık olması gerektiğini düşünerek çelişkileri en aza indirgeyerek kendi içsel bütünlüğünü sağlamak isteyen bilgelik özelliklerine sahiptir.¹²² Haysiyet, şerefin aksine, vazgeçilemez ve

¹²⁰ Bkz. Arendt, 1970: 44, Habermas, 1995: 258 ve 264-266 .

¹²¹ Bkz. Weber, 1996:265 ve Gümüş, 2010.

¹²² Bkz. Cioran, 2007.

devredilemez bir niteliktir. İnsanın kurucu bir unsuru olan haysiyet bölünemez, paylaşılamaz, devredilemez bir insan hakkıdır. İnsan olmanın ihlal edilemez, çiğnenemez sınırlarını işaret eden insanlık onuru/ haysiyeti kavramı da bu çerçevede anlamlıdır. Bu çerçevede şeref belli bir topluma özgü kültüre ve dolayısıyla o toplumun *ahlaki normlarına* bağlı iken, haysiyetin ölçüsü insanlıktır. Haysiyet bu çerçevede bizi insanlık ailesine bağlar ve haysiyet söz konusu olduğunda evrensel etik kodlar; insanlık ölçüleri geçerlidir. Kişi sadece insan olduğu için, insana yakışmayan, insan onurunu çiğneyen muamelelere maruz bırakılmaz. Dolayısıyla haysiyet kavramı, eşitlikçi ve özgürlükçü bir özelliğe sahip olması nedeniyle, modernite öncesi toplumların kişileri ünvanları ile anan şeref kavramının yerine ikame edilmeye çalışılmıştır. Ancak şeref düzeni, şerefe dayalı toplumsal düzenler sona erdirilememiştir. Bu çerçevede, sıradan insanlara politik özne olma hakkını da getiren şereften haysiyete geçiş, demokratik yurttaşlık ideali ile tüm hakların ön-dayanağı olan eşitlik ilkesi ile doğrudan ilgilidir. Çünkü toplumsal hiyerarşi zayıfı güçsüzden ayırarak eşit vatandaşlık haklarını yok etme tehlikesi taşır. Schnapper'ın belirttiği gibi, toplumsal yaşamda bütün insanların eşit derecede onurlu/haysiyetli olmalarının politik alanda karşılığı yurttaşlık ilkesidir- ve bu eşit haysiyet sahibi olmak hem ahlaki hem politik bakımdan toplu(m) yaşamın(en) en önemli, hatta Schnapper'e göre tek meşru ilkesidir.¹²³ Buradaki esas "statü eşitliğine dayanan temel" (equal status basis) üstünde kurulmuş ilişkilerdir. Şeref ahlakidir, ahlaka uygundur, ama etik değildir. Şerefin ölçüsü, başkalarıyla kendisini kıyaslayarak onlara üstünlük kurmaya çalışma çabasıdır. Toplumsal değerlere bağlıdır ve bu nedenle şeref aslında özgür de değildir; başkalarının ölçülerine uymaya çalışır, başkalarına göre yaşar. Haysiyet ise etik bir duruştur. Mukayese kabul etmez, kimse ile yarışmaya girmez, kendi öznelliğini, benzersiz-

¹²³ Bkz. Schnapper, 2005: 17 ve 112.

liğini esas alır. Tam da bu nedenle sık sık toplumun ahlaki kodları ile çatışabilir.

Dolayısıyla sahici anlamda politikanın yönü bir haysiyet mücadelesini, yani hak arama çabalarını işaret eder. Şeref peşinde olanlar genel olarak o toplumda genel geçer olan ahlaki kodlara ve normlara dayalı hareket ederek bir yerlere gelmeye ve bir şeyler (makam, mevki, ekonomik güç vb.) elde etmeye çalışırken, haysiyet mücadelesi ile hak arama peşinde olanlar ise daha çok evrensel etik kodlar üzerinden arayışlarını sürdürürler. Dolayısıyla bir tarafta görev, makam, unvan ve toplum içinde yükselme beklentisi: kariyer peşinde olanlar vardır; diğer yanda ise haklarını elde etmeye veya çiğnetmemeye çalışanlar. Şerefe dayalı siyaset biçimi bir yetki/otorite arayışını ve bununla birlikte gücü (erki) ele geçirme ve belli bir merkezde toplama çabasını işaret ederken, haysiyet/hak mücadelesi verenler ise eşitlik peşindedirler ve gücün belli bir merkezde toplanmasından ziyade, gücün adil bir biçimde dağıtılmasından yanadırlar. Dolayısıyla şeref peşinde olanlar insanların haklarını ve mahremiyeti ihlal etmeye, insanların yaşam biçimlerine müdahale etmeye yatkındırlar. Haysiyet/hak peşinde olmak ise başkalarının haklarına ve mahremiyetine saygı esasına dayalıdır. Haksızlığı kabullenmeyişi ve haksızlığa direnmek, adaleti sağlamak için mücadele etmek haysiyetli ve iffetli bir tavidir. Şeref ve haysiyet kavramlarını esas alarak sorulacak etik soru şudur: Mütecavizler sarayının saray adabını, erkanını iyi bilen (saray ahlakını, ahlaki kodlarını) sadık hizmetkarlarından biri olup ve kulluktan en iyi sicili alıp kendimize bu dünyada bir yer bulmaya, yer edinmeye çalışmak mı; yoksa dünya malını, mülkünü, şerefini umursamadan, hayatı ve dünyayı paylaştığımız ötekilere karşı derin bir sorumluluk duygusu ile hareket ederek masumlar kıraathanesinin sıradan ve lakin haysiyetli (onurlu) müdavimlerinden biri olmak mı? İktidar mücadelesi komutan olmaya çalışmayı, insanlara komuta etmek, emir direktif vermek peşinde olmayı işaret eder. Bu aynı zamanda başkalarının (yö-

neticilerin) aklına bel bağlamayı, onların da hepimizin yararı için kararlar alabilme hakkını ifade eder. Oysa ki tam da siyasal iletişim açısından düşündüğümüzde, bir toplumun az akla (bir ya da birkaç kişinin aklına) değil çok akla (anlamları paylaşacak ve diyalog ve müzakere ile mutabakata varacak bir ortak akla) ihtiyacı vardır. Komutan/lider/mürşit olmaya çalışmak ya da kendilerine komuta edecek, yol gösterecek, vasilik yapacak insanlar aramak ve/veya bulmak yeni bir şeref düzeni, şeref düzeninin suret-i haktan görünen bir başka kılıkta yeniden inşası anlamına gelir.

Haysiyet kavramı aydınlanmanın ideallerini işaret eder. Ya da tam tersinden söylersek aydınlanma idealleri, yani liberte (özgürlük), equalite (eşitlik) ve fraternite (kardeşlik) haysiyetin temel postullarıdır. Taylor'un işaret ettiği gibi şereften haysiyete geçişle, tüm vatandaşların eşit haysiyette olduğunu vurgulayan bir evrenselcilik politikası ile birlikte ortaya çıkmıştır. Eşitlik, karşılıklılık ve amaç birliği gibi niteliklerle belirlenmiş olan bir girişim olan haysiyet çağına geçiş, aynı zamanda saygınlıkta eşitliği mümkün kılmak için herkesin ilkesel olarak eşit saygınlıkta kabul edilmesini, herkesin eşit derecede onurlu muamele görmesini amaçlayan tamamlanamamış bir girişimdir.¹²⁴ Şeref kavramı makama, unvana, payeye vb. şeylere saygıyı esas alırken ezilenlere/tutunamayanlara karşı saygısızdır. İnsana, insan olduğu için saygı göstermek esas değildir. Kişiselden ulusal ve kültürel farklılıklara dek uzanan hiyerarşik bir düzen kurma ve bu hiyerarşide önde olma çabası ile ilişkilidir bu. Haysiyet ise insanlar arasında ayırım gözetmez; herkese eşit saygıyı, saygı eşitliğini esas alır. İnsanlar arasında ayrıcalıkların sona erdirilmesine yönelik esaslı bir girişim olan bu geçiş, eşitsizlikten-eşitliğe, bağımlılıktan-bağımsızlığa doğru bugüne dek atılmış en ciddi adımların başında gelir. Bu girişim demokrasinin temel ilkesi olan siyasal olarak seçkinlerin egemenliğine dayalı bir

¹²⁴ Bkz. Taylor, 1996: 58.

yönetim ve toplum biçiminden, eşit yurttaşlar olarak halkın ortak iradesine dayalı bir egemenlik anlayışını öne çıkarır.

Aydınlanma ve modernite, Habermas'ın işaret ettiğince,¹²⁵ tamamlanamamış bir proje olarak kalmış, dolayısıyla insanlara eşit saygı esasına dayalı bir haysiyet rejimine geçilememiştir. Aydınlanma geleneğinin sıradan insanlara karşı tepeden bakan aşağılayıcı eğilimleri de bir haysiyet rejimine geçişin önünde engel olmuş, haysiyet rejimine geçiş olgunlaşma sürecini tamamlayamadan ortadan kaldırılmıştır. Aydınlanma geleneği de bu çerçevede yeni egemen sınıf olan kentsoylular (burjuvazi) tarafından evcilleştirilmiştir. Politika da bu çerçevede haysiyet mücadelesinden kazancını hiyerarşiden temin eden/bürokrasiden geçinenlerin hırsla dahil olduğu iktidar şehveti ile şeref kapma yarışına dönmüştür. Kısa bir özgürleşimci soluk olan erken aydınlanma döneminden sonra kapitalist düzen kurma ve bu düzeni koruyarak sürdürme aklı insanların haysiyetlerine saldırarak şerefe dayalı sınıflı bir sıra düzeni yeniden inşa etmeye girişmiştir. 19. Yüzyılda bir yandan temsili demokrasi ile demokratikleşme uygulamaları başlarken, bu temsil ile birlikte geniş halk kitleleri, ustaca, politik yaşamın dışında bırakılmaya başlanmıştır. Bu çerçevede toplumsal, ekonomik, kültürel, eğitimsel ve simgesel eşitsizlikleri meşrulaştıran söylemler, egemen dünya görüşü olmaya başlamış, çıkarları gereği eşitsizliğe dayalı düşünceleri bilinçli bir biçimde yeğleyen entelektüel/kültürel sermaye sahipleri de bu kapitalist modernitenin yanında bilinçli bir şekilde saf tutarak, bu sürece aktif bir destek vermişlerdir. Dolayısıyla, haysiyet rejimi düşüncede kalmış, insanlar arasında eşit saygı esasına dayalı bir haysiyet rejimi kurulamamıştır. Şereften haysiyete geçiş iletişimsel olarak ise, monologdan diyaloga, retorikten müzakereye, bilgelikten bilime ve herkesin eşit akla sahip kabul eden erişkin bireyler olarak görmeye geçişi getirmiştir. Şereften haysiyete geçiş Kant'ın

¹²⁵ Bkz. Habermas, 1990: 31-44.

(1970) “insanın kendi suçu ile düşmüş olduğu bir ergin olmama durumundan kurtulması durumu” olarak tarif ettiği aydınlanma idealini, başka bir deyişle insanın kendi aklını başkalarının kılavuzluğuna başvurmaksızın kullanabilmesini öngörmektedir. Kendi aklını kullanmasına izin verilmeyen insanlar, böylece şeref sahibi insanların vasiliğine terk edilir ya da bizzat kendileri bu vasiliğe bel bağlarlar. Haysiyet sahibi bağımsız ve özgür bireylerin oluşturduğu eşitlikçi bir toplum modeli ise, bu toplumu oluşturan yetişkinlerin, yani bağımsız ve rasyonel muhakeme yapma kabiliyetine sahip bireylerin varlığına dayalıdır. Bu çerçevede, haysiyete geçiş, sadece yasalar önünde eşitliği değil, “konuşan varlıkların eşitliği ilkesini” de esas alır.¹²⁶

İnsanların eşitsizliğine dayalı hiyerarşik bir yapılanmayı işareten şeref kavramı ile tahakküm, insanların eşitliğine dayalı haysiyet kavramı ile de özgürleşim arasında çok yakın bir ilişki vardır. Temelde, bir tarafın diğer tarafa istediğini yaptırması olarak tanımlanan iktidar olgusu, siyasal iktidar söz konusu olduğunda herkesi kapsayıcı bir içeriğe sahiptir. Bir sosyal sınıfın bir başka sosyal sınıfa, bir sosyal tabakanın diğerine ya da devletin topluma tahakkümü çerçevesinde anlam kazanan çok boyutlu bir kavram olan iktidar kavramı çerçevesinde¹²⁷ iktidar, özellikle de siyasal iktidar peşinde olmanın insanlar üzerinde tahakküm kurma çabasından bağımsız bir biçimde ele alınması imkansızla yakın derecede güçtür. Bu bağlamda kendi gücünün tesisi ya da güçlenmesi için diğer insanları araçsallaştıran bir iletişim anlayışı da tahakküm kurma ve sürdürme çabasını içerir ve bunun ihtiyaç duyduğu düzenleme, denetleme ve kontrol mekanizmalarını yürürlüğe sokar. Bu çerçevede egemenlerin iletişim kurma biçimleri kendilerini en soylu, en zarif iletişim biçimi olarak kabul ettirerek hiyerarşik toplumsal yapıyı: şeref düzenini, yani ekonomik ve toplumsal eşitsizliği meşrulaştırır.

¹²⁶ Bkz. Ranciere, 2014: 44.

¹²⁷ Bkz. Akal, 1994: 14.

Burada şerefe dayalı ana damar iletişim anlayışı bütünüyle stratejik bir iletişim anlayışına dayalıdır. Buna karşın insan haysiyetine dayalı özgürleşimci, eşitlikçi ve adil bir iletişim anlayışı vardır. Siyasal iletişim dahil olmak üzere sorulması gereken soru kurulu (statik) ve statüden: kurulu şeref düzeninden yana bir “beceri” olarak iletişim anlayışı mı, yoksa, yaşamı, toplumu kurucu bir etkinlik türü olan bir iletişim anlayışı mı sorusu olup, bu temel önemdeki soru aynı zamanda iletişimin haysiyetine (onuruna) dair bir sorudur. İletişimi kurucu bir etkinlik olmaktan çıkarıp kurulu düzenin basit bir aracı/aleti durumuna indirgemek: hedefe ulaşmak için stratejik bir araca dönüştürmek, iletişimi onursuzlaştırmaktır.

Şeref ve haysiyet kavramlarından yola çıktığımızda, şeref kavramının ahlak ile haysiyetin ise etik ile ilgili bir kavram olduğunu görüyoruz. Daha önce vurguladığımız gibi, ahlak başka insanlar ile ilişkilerdeki uyum ve tutarlılık ile ilgilenirken, etik esas olarak kişinin içsel tutarlılığı ve kendine saygı ve ötekilerine saygısı ile ilgilenir. Ahlak, başka insanların gözündeki saygınlığımız ile ilgili iken, etik, insanlara karşı sorumluluk duygusudur. Onlara yararlı olma çabası, yararlı olamasa da zarar vermemeye azami dikkat ve özen göstermektir. İyiliği ve kötülüğü (ahlaki-etik), güzel ve çirkini (estetik) şeref kodları ile tanımlamak suretiyle temel ölçüleri belirleyerek şerefli den: güçlüden yana hiyerarşik bir toplumsal yapı inşa edile gelmektedir. Hiyerarşik bir düzen eşitsizliklerin haklılaştırmasına dayalı olduğu gibi, aynı zamanda bu hiyerarşik yapı insanlar arasındaki iletişimi de tahrif edici bir niteliğe sahiptir. Eşitlikçi, yani herkesin söz hakkı eşitliğine dayalı bir iletişim ise en adil iletişim olduğu gibi, aynı zamanda en sağlıklı ve sahici iletişim eşitler/eşit özneler arasında mümkündür. Politik açıdan egemenlik hakkı da eşitlikçi iletişimle doğrudan bağlantılıdır. Egemenlik, yani ölçü belirleme hakkı, tam da bu nedenle devredilemez bir haktır. Birlikte yaşamının esası olan birey ve grup haklarının ölçülerini belirleme hakkı kayıtsız, şartsız halka aittir ve bu hiçbir kişiye

ya da zümreye devredilemez. Bu nedenle, güç kullanımını esas alan ve toplumsal eşitsizlikleri meşrulaştıran bir şeref düzeninin devamından yana her türlü politik/siyasal söylem etik açıdan sorunludur. Bu çerçevede eşitlikçi ve özgürlükçü bir demokratik politikanın, politik söylem ve eylemleri bütün yurttaşların eşit katılımına ve eşit söz hakkına dayalı bir haysiyet mücadelesi ile doğrudan ilişkilidir. Bu anlamda hem siyasetin hem de siyasal iletişimin, denge kurma siyasetlerinden haysiyete dayalı politikaya doğru bir onur yürüyüşüne ihtiyacı olduğu görülmektedir. Bu çerçevede iletişimin, siyasetin ve siyasal iletişimin ihtiyacı olan onur yürüyüşü, vurguladığımız gibi, kurulu düzenin bir aracı olarak, kısaca bir araç/nesne olarak mı iletişim, yoksa zaten kendinde bir amaç olan ve yaşamı kurucu temel bir unsur olarak mı iletişim sorusu ile, başka bir deyişle özne-nesne ilişkisi olarak mı, öznelarası iletişim mi sorusu ile anlam kazanmaktadır. Bunun da ötesinde iletişimin ve dolayısıyla siyasal iletişimin kendisinin bir nesne/araç olup olmaması da önemli olup, insanlar arasındaki iletişim onurunu kazanmak için bir nesne/araç olmayı reddetmelidir. Anlamları paylaşarak ve ortak kılarak birlikte yaşamımızın altyapısını oluşturan ve işleten en değerli varlıklarımızdan biri olan iletişimin anlamını tahrif eden, böylece diğer hak ihlallerinin de önünü açan şerefe ve dolayısıyla tahakküme dayalı iletişim anlayışlarına karşı eşitliğe ve özgürleşime dayalı olan ve görevlere değil haklara öncelik veren bir dil ile karşı çıkmak gerektiği çok açıktır. Böylesi bir insani iletişimin kurucu unsurlarının başında da, eşit saygı gelmektedir. Bu meyanda iletişimin onur: haysiyet yürüyüşüne eşlik edecek kavramlar eskimeyen: eskitilemez temel ilkelerin ve temel insan haklarının yanı sıra en başta saygı olmak üzere diyalog, empati ve iletişimsel eylem kavramları olup, iletişimsel eylem kuramı da, bir etik tasarım olarak, bu açıdan büyük önem taşımaktadır. Sözünü ettiğimiz bu erdemler içinde saygının en başta gelen erdem olması, diğer erdemlerin de kurucu/olmazsa olmaz unsurunun insan haysiyetine saygı olmasıdır.

Asimetrik ilişkileri işaret eden bir şeref ve şeref düzeni arayışını değil, insanın özerkliğini ve başkalarına bağımlı olmayışını esas alan bir haysiyet/onur mücadelesinden ve hak arayışı olarak eşitlikçi/simetrik ilişkileri esas alan bir politika anlayışından yola çıktığımızda bu onur yürüyüşünün en genel/temel ilkeleri ise tamamlanmamış birer proje olarak kalan özgürlük, eşitlik, kardeşlik idealleri/ilkeleri ve bunlara ek olarak adalet ilkesidir. Dolayısıyla siyasal iletişim etiği de etik bir duruş olan haysiyet olgusuna ve onun bütün yurttaşlara eşit saygı esası ile doğrudan ilişkilidir. Erdemli siyaset haysiyete dayalı siyasetle eş anlamlıdır. Çünkü, şeref değil erdem/haysiyet peşinde koşanların özelliği, Spinoza'nın işaret ettiği gibi, kendileri için istedikleri iyi'yi başkaları için de istemeleridir. Kendileri için istedikleri ve sevdikleri iyi'yi başkalarının da sevdiklerini gördüklerinde, onu, daha kararlı bir şekilde sevecek ve isteyecek olan haysiyetli insanlar, başkalarının da iyiyi ve güzeli sevebilmesi için çaba sarf edeceklerdir. Bu sayede herkesin, aynı derecede birbirleri için en iyi olanı istemeleri nedeniyle kendilerini geliştirmeleri, bu yönde çaba göstermeleri, birbirlerinden faydalanmaları ve daha fazla sevinçleri yaşamaları söz konusudur.¹²⁸ Buna karşın şeref peşinde koşmak temelli bir siyaset, daha önce belirtmiş olduğumuz gibi, kendisi için istediğini bir başkası için istemeye dayan(a)maz. Çünkü bir ayrıcalık ölçütü olan şerefe sahip olmak, başkalarının o şereften yoksun olmasını/kılınmasını ön-gerektirir ve kendi değerini ancak başkalarından farklı ve üstün olmak üzerine kurabilmekle ortaya koyabilir.

Politika sadece siyaseti kendine meslek edinmiş, Weber'in deyişiyle, politika için veya politika sayesinde yaşayan profesyonel siyasetçilerin ve bu siyasetçilerin yardımcı, destekçi ve hizmetçilerinin işi değil, tüm yurttaşların aktif katılımına dayalı bir olgu ise, o zaman siyasal iletişim etiğinin de herkesin ve her kesimin eyledikleri ile birlikte mevcut politikaları da, poli-

¹²⁸ Bkz. Spinoza, 2004: 222-225.

tik/siyasal kurumları da tartışmaya açacak daha geniş ve genel ilkeler düzeyinde tartışılması gerekir. Buraya kadar gelişimini özetlemiş olduğumuz siyasal iletişim adına yürütülen faaliyetlerin biçimi ve içeriği ve mevcut siyasal kurumlardan oluşan siyaset kurumunun kendisini ciddi bir eleştiri ve analize tabi tutmadan ve siyasal eylemi etkin siyasal aktörlerin söylemlerinden ibaret gören anlayışı terk etmeden sağlıklı bir siyasal iletişim, siyaset etiği ve siyasal iletişim etiği tartışması yapılması mümkün değildir. Siyasal iletişim tartışması, giderek bir tür işletişime dönüşen siyasal mekanizmaları deşifre ederek, bunu dönüştürmeye dayalı politik bir çaba ile birlikte sağlıklı bir zemine kavuşabilir.

Siyasal iletişim etiği profesyonel bir meslek etiği olmanın ötesinde bir yanında demokratik, özgürlükçü, eşitlikçi ve katılımcı bir politik anlayışa dayalı bir politik etik/siyaset etiği ile sadece iletişim profesyonellerinin, başka bir deyişle medya mensuplarının iş yapma kurallarına işaret eden bir iletişim: medya/halkla ilişkiler etiği olmanın yerine, bunun ötesinde toplumda söz hakkına sahip her bireyi kapsayan geniş kapsamlı bir iletişim etiğinin sentezine dayalı olarak oluşturulmak durumundadır. Siyasal iletişim etiği, sözünü ettiğimiz çerçevede, siyaset etiğinden de, iletişim etiğinden de bağımsız olarak düşünülemez.

5.

SIYASAL İLETİŞİMDE ETİK İLKELER

Etik, insanı neyin insan yaptığına ilişkin temel bir soru ile ilişkili ise bu sorunun cevabı insan haysiyeti (onuru) kavramı ile yakından ilişkilidir. Politika/siyaset ve siyasal iletişim açısından konuya baktığımızda ise haysiyetli (onurlu) ve herkesin onuruna/haklarına saygılı bir politika ve politik/siyasal iletişim anlayışı da politika ve siyasal iletişim etiği açısından kurucu bir öneme sahiptir. Siyasal iletişim etiğini profesyonel meslek etiğinden daha geniş bir çerçevede ele almaya çalışan bu çalışma, bundan sonra oluşturmaya çalıştığı siyasal iletişimde etik ilkeleri ile siyasal iletişimde etik tartışmasına katkıda bulunmaya çalışma çabasıdır. Bu çaba çerçevesinde, dünyada ve Türkiye’de günümüzde yaşanan gelişmelerin getirdiği deneyimlerin ışığında, bir başlangıç noktası olarak, siyasal iletişimde etik ilkeler başlığı altında 7 (Yedi) temel ilke önerilmektedir. Siyasi etik ile siyasal iletişim etiği birbirinden ayırt edilemeyeceği ve her ikisinin de sadece seçim faaliyetleri ve medya ile sınırlanamayacağı gibi, devlet etiği ya da yönetim etiği de, yöneticilerin ya da siyasetçilerin (siyaseti meslek edinenlerin) uyması gereken kuralları ile sınırlandırılmaz. Siyasi etik ve siyasal iletişim etiğinin, politik haklar çerçevesinde politikaya katılma hakkı bulunan her yurttaş kapsayıcı ve her bir yurttaş eşit ölçüde sorumluluk yükleyici bir tarzda ve genişlikte ele alınması gerekir.

Genelde siyasette ve iletişimde, özelde ise siyasal iletişimde etiğin önemi, politikayı gücü/iktidarı ele geçirmek için bir mücadele olarak gören demokrasi, eşitlik ve özgürlük, başka bir deyişle insan ve yaşam karşısı “siyasal” anlayışların; tasfiye edilerek, özgür insan ve yaşamdan yana olan ve insanların haklarını ve özgürlüklerini teminat altına alan daha iyi-gelişkin bir toplumun inşa edilebilmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Etik ölçütler ve bunlar üzerinde düşünüm insanların politik/siyasal davranışlar konusunda aydınlanmasının ve kendisini ve başkalarını eleştirel olarak yargılayabilmesinin yolunu açar ve o zamana kadar sorgulamadan izlediği ve genel kabul gören politik eylem ve söylemleri etik açısından değerlendirme becerisine kavuşturur.¹²⁹ Politika ve etiği birbirinden ayrı şeyler olarak düşünmemiş olan Aristoteles için politika, en önemli olan ve en başta gelen şey olup, politika hem yaşamının (birlikte) bilimi, hem de yaşamın amacı, erdemi ve onurudur. Bu nedenle ona göre, politika konusunda güzel ve adil şeyleri bilmek ve dinlemek isteyenler, etik olarak iyi bir eğitimden geçmelidirler. Çünkü politikanın amacı da, tıpkı etik gibi, en iyiyi aramaktır. İyi hayat ve iyi toplum arayışı demek olan politika, bu nedenle, yurttaşları da nitelikli ve iyi insanlar kılmaya dolayısıyla da insanların iyi eylemde bulunmasına çaba harcar.¹³⁰ Dolayısıyla güç, iktidar elde etme ve çıkar mücadelesi anlamında bir siyasetten, başka bir siyaset ya da bir başka politika daha vardır. Bu anlamda yönetsel dilden ve güdülemeden bağımsız kamusal bir alanı işaret ettiği için tercih ettiğimiz politika kavramı etikten ayrı tutulamaz. İyi bir toplumsal hayata erişmek, birlikte yaşamak etikten bağımsız mümkün kılınamayacağına göre, etiğin bir toplumda gücünün artması o toplumun ruhunun da olgunlaşması anlamını taşır. Politika, “bir toplumsal birliktelik tarzını korumaya ya da değiştirmeye yönelik bir eylemler dizisi” ola-

¹²⁹ Bkz. Pieper, 1999: 101-102.

¹³⁰ Bkz. Aristoteles, 2005: 12-22.

rak anlaşıldığında, açık bir şekilde etikle ilişkili bir alana girmek kaçınılmazdır.¹³¹ Dolayısıyla ancak politika ve etik birbirini tamamladığında, politik alanda ve siyasal iletişimde etik ilkelere özen gösterildiğinde bir toplumda hak ve adaletin tesis edilmesi yönünde mesafe alınabilir. Etik politika bağlamında birer politik özne olan birey yurttaşlar, iyi olduklarını düşündükleri bir şeyi korumak, kötü olduklarını düşündükleri bir şeyi de iyiye doğru değiştirmek isteyeceklerdir. Ancak bu her yurttaşın, politik süreçlerin birer seyircisi olarak değil, olan bitenden sorumlu birer birey olarak politik tartışmalara ve süreçlere birer politik özne olarak katılımı ile mümkün olabilir. Yurttaşların aktif politik özneler olarak politikaya katılımı ve birbirleriyle açık iletişimi ile birlikte karanlıklar aydınlatılabilir ve haksızlıklar ortadan kaldırılabilir. Politika zaferin getireceği şerefe kavuşmak için değil, ancak insanların haklarını ve emeğini de içeren haysiyetini (onurunu) savunmak için yapıldığında ortak iyiyi yakalamak için bir şansa sahip olabiliriz.

Bu nedenle siyasal iletişim bağlamında güç ve ayrıcalık elde etmek için, önceden belirlenen hedefleri gerçekleştirmek için yapılan stratejik eylem temelli bir anlayışın yerine iletişimsel eylem temelli bir politik anlayışa geçmek elzemdir. Çünkü iletişimsel eylem, tek tek öznelerin eylemleri temelinde değil, öznelerarası bir iletişim temelinde, uzlaşılı yönelimli bir eylemlilik ve akılcılık, ama ortak akıl temelinde bir akılcılık, temelinde yeni bir toplumsallaşma tarzını işaret etmektedir. Bu ise toplumsal ilke ve normların önceden belirli olmasını değil, kamusal ve sınırlanmamış/kısıtlanmamış iletişim süreçlerinde ortaya konulan argümanlar üzerinde uzlaşmaya dayalı, iletişime dayalı bir toplumsal örgütlenme ve consensus (uzlaşılı) ilkesine karşılık gelir. Bu çerçevede her biri birer politik özne olan yurttaşlar arasında tahakkümden uzak, kısıtlanmamış bir iletişim, demokratik ve

¹³¹ Bkz. Köker, 1993: 338.

özgürlükçü, gerçek anlamda bir politikanın temelidir.¹³² İnsanların politik iradelerine siyaseti meslek edinenler tarafından ambargo konulmadığı ve özerk birer birey olarak iradelerini özgürce kullanabildikleri ve birbirleri ile kısıtlanmamış bir iletişim aracılığıyla ortak bir irade oluşturabildikleri bir politika sahibi bir politik eylem olabilir ancak. İradenin sadece kullanımı değil, bu iradenin içinde biçimlendiği toplumsal ve kültürel iklimde özgür olduğu zaman özgür irade ile yapılan seçimlerden söz edebiliriz. Özgür irade insanın özgürleşmesini mümkün kılan, bilgilenme önünde engellerin olmadığı ve düşünce, ifade ve yaşam tarzı özgürlüğünün olduğu bir toplumda ortaya çıkabilir. İletişimsel eylemin ilkelerini siyasal iletişime uyguladığımızda eşitlikçi ve özgürlükçü bir siyasal iletişimin ana unsurları şöyle ortaya çıkmaktadır:

Kamusalılık ve Kapsayıcılık: Anlamalı bir katkıda bulunabilecek hiç kimse iletişime katılmaktan alıkoynamaz.

Eşit Söz hakkı: İletişimsel özgürlüklerin eşit dağılımı veya iletişime eşit katılım hakkı: Herkese kendini ifade etmesi için eşit şans verilmelidir. Toplumda yaşayan herkes eşit ölçüde politik katkıda bulunma şansına sahiptir.

Dürüstlük koşulu: Yanıltma ve yanılsamanın dışlanması: Katılımcılar söyledikleri şeye inanmalıdır ve söylediklerinin arkasında durmalıdırlar.

Zor kullanmama: Dışsal zorlamaların veya iletişim yapısına özgü içsel zorlamaların bulunmaması: İletişimde daha iyi tezlerin gündeme gelmesini ve tartışmanın sonucunu belirlemesini engelleyen sınırlamalar olmamalıdır.¹³³

Bu bağlamda bir yerde iletişimden ve iradeden bahsediliyorsa, orada bilinçli bir şekilde, özgürce ve sorumluluğu üzerine

¹³² Bkz. Benhabib, 2005: 290.

¹³³ Bkz. Habermas, 2009: 52 ve 83.

alınarak bir davranışın gerçekleştirilmesi söz konusu olup, katılım ve söz hakkı konusundaki kısıtlamaların bertaraf edilmiş olması ve herkese eşit söz hakkı verilmesi gerekir. Bunlar özgür iradenin oluşmasının en temel bileşenleri olup, bu koşullar sağlanmadan insanların özgür iradeleri ile seçimler yaptığını kabul etmek mümkün değildir. Bu nedenle asli politik özne ve dolayısıyla egemenlik hakkının asıl sahibi olan yurttaşları dışarıda bırakarak, siyaseti meslek edinenlerin ve siyasal iletişim profesyonellerinin söylem ve eylemlerine odaklanan siyasal iletişimde etik tartışmaları cılız kalmaya mahkum görünmektedir. Çünkü, başından beri altını çizmeye çalıştığımız gibi, siyaseti bir meslek olarak gören anlayışın bizzat kendisi, politik alanı geniş katılımdan yoksun bırakması nedeniyle, politikayı/siyaseti de, siyasal iletişimi de kaçınılmaz bir biçimde sığlaştırmaktadır. Siyasal iletişim etiği tartışmalarının daha çok siyaseti meslek edinenlerin ve siyasal iletişim profesyonelleri olarak onlara destek verenlerin uyması gereken kurallar olarak genellikle siyasi vaatlerdeki gerçekçilik, açıklık, dürüstlük ve benzeri konuları ile sınırlandırılması ve hatta bu sınırlamaların bile seçmen ikna paradigması çerçevesinde çağın ruhuna uygun biçimde esnetilmesi politik bir yönelim değil, tam aksine politikayı yurttaşlardan ve toplumsal hayattan koparmak hevesinde olan politika dışı, hatta politika karşıtı yönelimlerdir. Dolayısıyla, anti-demokratik olmasının yanı sıra sahici anlamda politikaya da karşı bir duruşu temsil eden bu yaklaşımların etik tartışmaları yerine, tüm yurttaşları birer politik özne olarak gören ve kabul eden, herkesin haklarına saygılı bir politik/siyasal etik için başka türden bir siyasal iletişim etiği tartışması yapmak ve etiğin evrenselliği ve her bireyi kapsayıcılığı ekseninde, her bireyin özgürce katılabileceği bir siyasal iletişim kapsamında, kamusal alanda geçerli olması gereken politik/siyasal etik ve siyasal iletişim etiği ilkelelerini, daha geniş bir bağlamda, tartışmaya açmak durumundayız. Bu çerçevede, reel politik alanda gördüğümüz bir münazara mantığı ile ötekini mat etme çabasının egemen olduğu ve bunu sağlamak içinde rakibi olarak gördüğü insanları aşağılayarak

onları değersiz kılma çabasının sadece reel politik alanda değil, toplumsal yaşamın her alanında egemen olduğu, kısaca saygısızlığın her alanda öne çıktığı bir ülkede saygı ile başlamak iyi bir başlangıç noktası olabilir.

5.1. EŞİTLİK VE EŞİT SAYGI

Siyasal iletişimde geçerli olması gereken etik ilkelerin başlangıcında bütün yurttaşların eşitliği ve hiçbir ayırım yapmaksızın yurttaşlara ve haklarına eşit saygı ile davranmaktır ve siyasal iletişim açısından topluma karşı sorumluluk ilkesi esas olmalıdır. Uluslararası Halkla İlişkiler Derneği (IPRA)'nın Atina Yasası olarak bilinen halkla ilişkilerde etik ilkelerinin ilkinin de: “insanların serbestçe gelişmelerine ve “İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi”nde kendilerine tanınan vazgeçilmez hakların kullanabilmelerine olanak verecek ahlaki ve kültürel koşulların oluşmasına katkıda bulunmaya çalışmak olduğu hatırlanmalıdır. Diğer ilkeler arasında; insan onuruna saygı göstermek ve onu korumaya çalışmak (Madde 6) vardır. Eşitlik ve eşit saygı ilkesi yurttaşlar, hatta insanlar arasında ayrımcılık yapmamayı ve onları her hangi bir nedenle aşağılamamayı içerir. Bu açıdan tahkir (aşağılama) ve tezyif (değersizleştirme, alay etme, küçük düşürme) siyasal iletişimde etik açısından önem taşıyan kavramlardır. Politik açıdan hoş görülemeyecek, tolerans (hoşgörü) gösterilemeyecek, başka bir deyişle müsamaha edilemeyecek şey, insanların haysiyetlerine, yani insan onuruna yapılan saldırılardır. İnsanların özgürlüğünü, özerk varoluşunu tehdit edici söz ve eylemler hoş görülemez, böyle eylemlere tolerans gösterilemez, müsamaha edilip kol kanat gerilemez. Burada saygı kavramı öne çıkmaktadır. Fakat bu saygının içeriği güce saygı değil, insanların vazgeçilmez haklarına ve insan haysiyetine saygıdır. Bunun da ötesinde ayrımcılık yapmamak önemlidir ve saygı, aynı zamanda, insanların eşit söz hakkına saygıyı da kaçınılmaz bir biçimde içermek durumundadır. Düşünceye say-

gı ekseninde politik rekabet içinde bulunan kişilere karşı da saygı çerçevesinde hareket etmek, siyasal iletişimde vazgeçilmemesi gereken bir ilkedir. İnsanlar ve toplumlar özgürlüklerine kavuşabilmek ve özgürce yaşayabilmek için kendilerini aşağılayıcı imajlardan arındırmak ve eşitlik için, eşit saygı için mücadele etmek zorundadırlar.¹³⁴ İletişim, saygı duymayı içerir ve saygının esası da insanlara eşit kişiler olarak saygı göstermektir. Buna “eşit haysiyet politikası” diyebiliriz ki, bunun esası bütün insanların eşit saygıyı hak ettiği fikridir. Eşit saygınlık talebinin politik açılımı eşit saygı politikasıdır. Yani bütün yurttaşlara inancına, etnik kimliğine, nesebine, cinsiyetine ve yönetimlerine bakmadan ve toplumda işgal ettiği mevkiyi işaret eden şerefine aldırış etmeden aynı saygıyı göstermektir. Bu nedenle şerefli/statü sahibi insanların diğerlerini hoş gördüğü ve onlara tahammül etmeyi bir erdem gibi sunmaya çalıştığı hiyerarşiye saygı kültürünün ötesine geçen haysiyete dayalı bütünyle eşitlikçi, yeni bir saygı anlayışına geçmek acil bir ihtiyaçtır. Başkalarının düşüncelerine ve yaşam tarzlarına saygısızlığın bir hak ihlali olduğu herkes tarafından kabul edilmeli ve bireyler farklı olana tahammül veya hoşgörüyü değil, saygıyı içselleştirerek bir değer haline getirebilmeli ve kimseyi hoş görme ve tahammül etme haklarının olmadığını, yani başkalarından üstün değil onlarla eşit olduklarını kabul ederek onların haysiyetlerine hürmet eden bir tavır benimseyerek bunu iletişim tarzlarına yansıtılmalıdırlar. İletişimde saygı anlayışı, güçlülere, yüksek statüye, ilahi veya dünyevi her türden otoritelere, yani sadece şeref sahibi insanlara saygı göstermeyi değil, bütün haysiyetli insanlara inancına, düşüncesine, cinsiyetine, kimliğine ve yaşam tarzına bakmadan gösterilmesi gereken tavidir. Akla ve vicdana uygun iletişim, Ranciere’nin işaret ettiği gibi, ancak “kendine saygı ile başkalarına saygının eşitliği üzerine” temellenebilir bir

¹³⁴ Bkz. Taylor, 1996: 85.

edimdir ve bu eşitliği sürekli gözetmek durumundadır.¹³⁵ Siyasal iletişimde taraftarlık değil bilgi ve liyakat öne çıkarılmalı ve belli gruplara değil, insanlara ve insanlığa hizmet esasına dayalı bir söylem egemen kılınmalıdır. Bununla bağlantılı olarak toplumun tamamını, farklılıklarını göz ardı etmek suretiyle, kendi arzuları istikametinde ölçülerle biçimlendirmeye çalışmakta eşit haklara ve bireysel özgürlüklere karşı totaliter bir yönelimdir. Siyasal söylemler herkesi biçimlendirmeye çalışan bir egemenlik talebinden: otoriter-totaliter söylemlerden uzak durmalıdır. Tek doğruya ve tek hakikate dayanan eylem, düşünceyle değil ön-yargılarla hareket eden fanatiğin edimidir ve fanatizm politikanın dışında kalması, dışlanması gereken politik olmayan bir eylem biçimidir.¹³⁶

Siyasal iletişimin asıl alanının sistem dünyasının (devlet ve ekonomi) dışında yer alan yaşam alanları ve kamusal alan olduğu fikriyatından yola çıkarsak, insanların bu özerk alanlarına saygı duyulması gerektiği ve bu alanların devlet mekanizması tarafından müdahale edilmemesi ve sömürülmemesi gerektiği de açıktır. İnsanların demokratik haklarını özgürce kullanabildiği bir politik kamusal alanın varlığının korunması ve bu alanda kısıtlanmamış iletişimin hayata geçirilmesi esastır. İnsanların düşüncelerini açıklama hakkına saygı gösterilmesi özgür ve demokratik bir toplumun, hatta toplum olmanın kurucu unsurlarından biri olup, insanların düşüncelerini ifade hakkı insanın özerk varlığının ayrılmaz bir parçasıdır. Demokratik bir politik alanın varlığı ve sürdürülebilirliği ancak karşılıklı saygı ile gerçekleşebilir. Bu da, daha önce belirttiğimiz gibi, karşılıklı olarak insanların birbirlerinin özerkliklerini tanınmasına ve dolayısıyla başkalarını kendisine bağımlı kılmaktan veya öyle kabul ettirmekten ve kendilerini bağımlı kabul etmekten vazgeçmesi ile ilgilidir. Bir toplumda her bireyin ve grubun özerk var oluşu

¹³⁵ Bkz. Ranciere, 2014: 80-81.

¹³⁶ Bkz. Berktaş, 2012: 127

kabul edilmeli ve hepsine eşit oranda saygı göstermelidir. İnsanların özerkliğinin kabulü ve yurttaşlara eşit saygı ilkesi toplum içinde güçsüzleştirilmişlere ya da şu veya bu şekilde toplum dışına itilenlere, itilmeye çalışılanlara bir yurttaş olarak hakları olan ancak yoksun kılındıkları değeri de yeniden kazandırır.

Kant'a göre, akla dayalı olduğundan etik kategorisi içinde değerlendirilebilecek yegane duygu olan saygı insanın özerk yasalarının bilincinin adıdır. Saygıyı insanın benlik sevgisini yıkan bir duygu olarak gören Königsbergli'ye kulak verir isek ben sevgimize ve dolayısıyla çıkarlarımızı gözetmeye kalkışmadan başvuracağımız bir etik ilke olarak saygının toplumsal yaşamı sürdürme anlamında politik ve politik iletişim açısından ne denli öneme sahip olduğunu da görmüş oluruz. Bu çerçevede kimliklere ve yaşama biçimine saygının politik açıdan vazgeçilmez bir öneme sahip olduğunu belirtmek gerekir.¹³⁷ Saygı, aynı zamanda bir haktır.¹³⁸ dolayısıyla kendisine (özerk kimliğine, düşüncelerine, yaşam biçimine vb.) saygı duyulmasını istemek te bir hak talebidir. Bireysel değil, toplumsal-kültürel ve dahi politik bir problem olan saygısızlık ya da saygı yoksunluğu, bu çerçevede, başkalarının haklarını gözetmemek, bu hakları çiğnemek anlamı taşıdığı için aynı zamanda insanların temel haklarının ihlal edilmesi anlamını taşır.

Spinoza'nın erdemli insanların kendileri için istedikleri iyiye başkaları içinde isteyecekleri yönündeki iyimserliğinin aksine, yaşadıkları hayat içinde erdem ve haysiyetten uzaklaş(tırıl)an insanlar bazen bilinçli olarak, bazen de farkında olmadan da kendi iyi anlayışlarının peşinden kendilerini fazlasıyla kaptırarak başkalarının haklarını ihlal edebilirler. Bu, toplumsal yaşamda, sadece başkalarının ekonomik ve sosyal haklarını ihlal

¹³⁷ Bkz. Kant, 2013, Sayfa: 16-17, 2 Nolu Dipnot

¹³⁸ Bkz. Heller, 2006: 462

şeklinde değil, kendi inançları ve düşünceleri doğrultusunda benimsediği yaşam tarzını başkalarına dayatma çabası şeklinde de ortaya çıkabilir. Bundan dolayı, hak ihlallerinin önlenmesi çabasının yaşam tarzlarına müdahale etmeme ile de yakından ilgisi olup, insanların seçtikleri hayat tarzlarını sürdürürken başkalarının yaşam tarzlarına müdahale etmemeleri için belli sınırlar çekilmesi gerekir. Yaşam tarzı ile birlikte düşünce ve inançlar birer hak alanıdır ve bu alanda hak ihlallerinin yaşanmaması için devlet erkine yönelik ciddi kısıtlamaların bulunması gerektiği açıktır. Yaşam tarzı, inançlar ve düşüncelerin birer hak alanı olmasından yola çıktığımızda politik söylem ve eylemlerin de bu alanda herkesin yaşam tarzına saygılı bir tutum içinde olması gerektiği sonucu kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Bireyler, kendileri için talep ettikleri öz saygı ve ahlaki/etik bütünsellikten kaynaklanan hakları ile birlikte yaşam tarzları, inanç, düşünce ve ifade haklarını başkalarına da tanımak zorundadırlar.¹³⁹ İnsanların haysiyetlerine dokunmayan eşitlikçi ve özgürlükçü bir hayat tarzını oluşturmak için insanların düşünce ve yaşam biçimlerine birer hak olarak bakmak ve bunun ötesinde de bu hakların kullanımı için elverişli ortam oluşturmanın politikanın ya da Türkiye'deki yaygın kullanımı ile siyaset kurumunun en temel görevlerinden biri olduğu noktasından hareket edilmesi gerekir.¹⁴⁰ Politik erk ve politik söylemler başkalarının düşünme ve yaşama biçimlerine müdahale alanı olmanın tam tersine, bu alanları korumak ekseninde hareket etmediği takdirde insanların en temel hak ve özgürlükleri ihlal edilmiş/çiğnenmiş olacağından burada politik veya değil herhangi bir etikten söz edilmesi mümkün değildir. Bu çerçevede elde edilen siyasal gücü, insanların yaşam tarzlarına karışmaya varacak dek mutlaklaştırmak çabasının tam aksine, politikanın asıl işlevinin bu gücü sınırlamak, bu gücün sınırlarını çizerek insan-

¹³⁹ Bkz. Poole, 1993: 102 ve Dworkin, 1997: 144.

¹⁴⁰ Akal, 2004: 24.

ların haklarını korumak ile ilgili olduğu da unutulmamalıdır. İnsanların özgürlüğü ancak bir özgürlük eşitliği olduğunda var olabilir ve sürdürülebilir. Dolayısıyla siyasal iletişim alanında bireylerin özerk var oluşuna, düşüncelerine ve yaşam tarzlarına, başka bir deyişle farklılıklarına saygı, hem siyasal etik ve siyasal iletişim etiği açısından bir başlangıç ilkesidir. Birinin özgürlüğüne duyulan saygının insanların en yüksek görevi ve etiğin de temeli olduğunu söyleyen Newman'a kulak verdiğimizde, siyaseti dostlarla birlikte düşmanlara karşı mücadele ve iktidarı elde etme savaşı ve bu çerçevede "düşmanları" hakları ihlal edilebilecek kişiler veya gruplar olarak görme ve hatta düşmanları imha etmeye yönelik bir savaş olarak gören anlayışların tamamının anti-demokratik düşünce biçimleri olmanın da ötesinde özünde politika dışı-ötesi ve hatta politika karşıtı bir yaklaşımı; en temel evrensel etik ilkelere aykırı bir politika/siyaset anlayışını savundukları kendiliğinden ortaya çıkmaktadır.¹⁴¹ Demokratik bir devlet, karşılıklı olarak birbirlerini siyasi bir topluluğun özgür ve eşit üyeleri olarak kabul eden vatandaşlar arasında birbirlerinin haklarına eşit saygıdan ve hukuki açıdan zorlayıcı olmayan dayanışmadan beslenir. Bir insan başkalarının inancını veya düşüncesini yanlış ve buna uyan bir yaşam biçimini de kötü bulsa da başkalarının inançlarına, düşüncelerine ve yaşam biçimine eşit yurttaşlar olarak saygı göstermelidir ve bu siyasal iletişim açısından vazgeçilmez önemde bir ilke olmak durumundadır. Çünkü, ancak böylesi bir *eşit saygı* bir toplumda barış içinde bir arada yaşamayı mümkün kılar ve toplumu çatışmalar nedeniyle parçalanmaktan koruyabilir.¹⁴² İnsanlık onuru (haysiyet) olgusu çerçevesinde, bütün statü: toplumsal konum çağrışımlarından arındırılmış, bir toplumun tüm üyelerine eşit saygı gösterme, bu insanların eşit haklara ve eşit muamele görme hakkına sahip olması insanların özgürlüğünün teminatıdır.

¹⁴¹ Bkz. Newman, 2006: 259-262 ve Spitz, 1994: 88-89.

¹⁴² Bkz. Habermas, 2009: 9 ve 244

İnsan onurunun dokunulmazlığı ilkesi, yani bütün yurttaşların hak ettiği, kişiliğin bütünlüğünün eşit ölçüde korunması, kişisel kimliklerini geliştirme hakkı ve bu hakkın kullanılması için gerekli olan iletişim kalıplarına, toplumsal ilişkilere, geleneklere ve tanınma ilişkilerine eşit erişimin sağlanmasını da kapsamak durumundadır.¹⁴³ Bu çerçevede eşit saygıdan yoksun/saygısızlığa dayalı, insanların onurunu zedeleyici, etik kimliğini ve dolaşısıyla özgürlüğünü zedeleyici söylem ve eylemlerin siyasal iletişim alanında bir yeri olmamalıdır.

5.2. AÇIKLIK, ŞEFFAFLIK VE POLİTİK MİSTİSİZM

Demokratik bir siyasal iletişim, açıklık ve şeffaflık ilkeleri üzerine kurulu olmalı ve gizliliği ve mistik algılama biçimlerini kışkırtmamaya özel bir önem vermelidir. Açıklık ilkesi, halkla ilişkiler alanında faaliyet gösteren profesyonellerin de en çok özen göstermesi gereken etik kodlardan birisi olarak işaret edilmektedir. Uluslararası Halkla İlişkiler Derneği (IRPA)'nın Atina Yasası olarak bilinen halkla ilişkilerde etik ilkelerinin dokuzuncu maddesi, halkla ilişkiler, bir başka deyişle iletişim profesyonellerinin ;“anlaşılmazlık yaratmaya yönelik bir dil kullanmaktan çekinmeye” özel bir önem verilmesi gerektiğinin altını çizmektedir. Esas olan açık ve anlaşılır olmak olup, bu ilkenin sadece iletişim profesyonelleri ile sınırlandırılmaması gereken genel bir iletişim ilkesi olması gerekir. Siyasal iletişim açısından açıklık ve şeffaflık, ilkesel olarak en çok üzerinde durulan konulardan birisidir. Ancak reel politikaya: siyasete baktığımız zaman, profesyonel politikacıların gizliliğe daha çok önem vermiş olduğu ve gizli işler yapmayı, politikanın kaçınılmaz ger(ç)eği saymakta olduğu da herkesin malumudur. Bunun yanı sıra, daha önce belirttiğimiz gibi, siyaset profesyonellerinin kullanmayı en çok tercih ettiği yöntemlerden birisi, siyaseti ve

¹⁴³ Bkz. Habermas, 2009: 282

siyasal liderleri mistifiye ederek yaptıkları işleri birer kutsal haleyeye büründürmektir. Bu politik mistifikasyon, reel politikanın: siyasetin vazgeçemediği bir unsurdur. Açıklık, şeffaflık ilkeleri ile politik mistifizm arasındaki ilişkiye baktığımızda plutoğrafik ilgilere ve komplo teorilerine de özel bir dikkat sarf etmek gereklidir. Plutoğrafik ilgi, ünlülerin/meşhurların hayatına takıntılı derecede ilgi olarak marazi bir ilgi türü olup, daha çok şeref elde etme girişimleri veya niyetleri ile ilgidir. Onların yaşamına dâhil olma, onlardan biri olabilme çabasını ve sıradanlıktan nefret kompleksini barındırır. Plutoğrafik ilgiler ile komplo teorilerine yönelik ilgiler arasında derin bir bağıntı vardır. Komplo teorilerin insanlar tarafından geniş bir ilgiye mazhar olmasında da aynı mantık işler. Şeref düzenine yakın ya da dâhil olmak isteyenler bu türden stratejik oyunlara büyük ilgi gösterirler. Stratejik oyunlara ilgi göstermek, temiz niyetler veya açık niyet beyanının ve kamusal alandaki iletişimin asli unsuru olan aleniyet ilkesinin aksine, gizli/art niyet ile ilgili bir güç savaşımını işaret eder. Bu çerçevede art niyetli olmak, bir kötü niyet tarifi olup, kötü niyetli olmanın da ötesine geçerek, gerçek niyetlerini gizleyerek, hareket etmenizi ya da tersinden görünür de niyet olarak belirttiğiniz şeylerin gerçek olmadığını, aslında niyetinizin başka olduğunu işaret eder. Stratejik düşünme ve davranma ile ilgili olan art niyet ya da başka bir deyişle takıyye (gerçek niyetini gizleyerek hareket etme) etikten ayrılan bir durumdur ve güç elde etme ve güç kullanımı ile ilgili olduğundan daha çok şeref arayışı ya da şerefi koruma ile ilgili olarak ortaya çıkar. Totalitarizmin öznesi, Arendt'in işaret ettiği gibi, olgu ile kurgu arasında ayırımı yapamayan çocuklaştırılmış (infantilize edilmiş) ve böylece masumlaştırılmış, erişkin olmayan ya da erişkin bir özne olarak kabul edilmeyen insanlardır.¹⁴⁴ Burada Adorno'nun *Oyuncakçı Dükkanı* fragmanını hatırlayabiliriz.¹⁴⁵ Ço-

¹⁴⁴ Bkz. Arendt, 2009.

¹⁴⁵ Bkz. Adorno, 1998: 235-237.

cuk neden sevinç duyar oyuncaklarla oynamaktan, çünkü arkadaki düzeneğin farkında değildir o. Sirkler, sihirbazlık numaraları vb. arkaik performanslardan başlayarak bütün oyun ve eğlence endüstrisi bunun üzerine kuruludur. İşte totalitarizmin öznesi, arkadaki düzeneğin farkında, bilincinde olmayan insanlardır. Bu yüzden temsili demokrasilerde türlü stratejik oyunlar ile arkadaki düzeneğin farkına varılması önlenmeye çalışılır ki, çocuklar da arkadaki düzeneğin farkına varmadan oyuna katılabilsinler. Bu oyunu oynamaktan zevk alabilsinler. Düzeneği deşifre etme iddiasındaki komplo teorileri ise arkadaki düzenek hakkında bilgi verme iddiasında olup, bu bilgi biçimi daha çok okumuş cahillere yöneliktir. İpe sapa gelmez ve çürütülemez teorilerle, oyun kâğıdının bir kısmını görerek oyunu ve oyunun kurallarını anlamış olmanın ayrıcalığını, rahatlığını sunar okumuş çocuklara. Hepsi okumuş çocuklardır sonuçta, başka türlü-sü mümkün değildir. Eğer bu ayrıcalığı onlara sunmaz iseniz oyuna katılmama riskleri vardır ve bu da mevcut düzene ciddi bir tehdit oluşturma riskine sahiptir.

Bu çerçevede politik ifadeler: sözler, daha çok yapıldığı gibi, gerçekleri ve gerçek niyetleri gizlemek için değil, gerçekleri ortaya koymak ve gizli kalanı açığa çıkarmak için kullanılmalıdır. Bir toplumda her tür olgunun şeffaflık ve açıklık ilkesinin bir gereği olarak, hiç bir kuşkuyla yer bırakmayacak şekilde, konuşulması, tartışılması ve ortaya konulması gerekir. Bu konuda birtakım çekinceler ile hareket ediliyor ise, bu çekinceler her ne olursa olsun, orada hesabı verilemeyecek şeylerin üstünü örtme gayretinin var olduğu açıktır. Özgür ve demokratik bir ülkede devletin her biri ilke olarak eşit paya sahip olan yurttaşlarından bağımsızlaşabilen gizli/mahrem bir yaşantısı olamaz. Demokratik bir devletin ilkesi mahremiyet değil aleniyet olup, tüm demokratik nitelikteki politik kurumların temelini yönetenlerin yönetilenlere karşı hesap verebilirliği ilkesi oluşturur.¹⁴⁶ Açıklık

¹⁴⁶ Bkz.Sam, 2015: 110-111.

ve hesap verebilirlik ilkeleri yurttaşların doğru bilgilenmek suretiyle muhakeme etme ve politik irade oluşturmaları açısından vazgeçilmez önemde olup, bu yasama, yürütme gibi yönetsel faaliyetlerin yanı sıra her türden politik ve yönetsel faaliyetlerin yurttaşlar tarafından denetlenebilmesi için gerekli olan temel bir ön-koşuldur.¹⁴⁷

Açıklığın esas olmadığı bir politik zemin siyasal iletişimi ve buna dayalı olarak oluşacak iradeyi etik temelden yoksun bırakarak irade oluşumunu sakatlar. Habermas'ın kamusal alanda en çok öne çıkardığı düşünce 'aleniyet' fikridir. Sağlıklı bir kamuoyu için Habermas'ın üzerinde ısrarla durduğu kavramın aleniyet, yani açık ve şeffaf bir kamuoyu düşüncesi demokratik bir toplum için vazgeçilemez bir öneme sahiptir. Burada hem kamuoyunun hem de egemen gücün alenileşmesi gerektiği üzerindeki vurgusundan yola çıkarak gizlilik ve gizli işlerin demokratik bir politika ile bağdaşır nitelikte olmadığına ısrarla altını çizmek gerekir. Özgür düşünmenin ve düşünceleri diğer düşünenlerle paylaşmanın ve en nihayetinde ortak bir fikir ortaya koymanın önemine vurgu yapan Habermas, bu ortak fikri de sesli bir şekilde düşünmek gerektiğini belirtirken aleniyet fikrini kamusallığın ayrılmaz bir parçası olarak görmektedir. Alenileşme önünde yasakların olduğu toplumun iyiye ulaşamayacağını ve politikanın etikle birleş(tiril)mesinin gerekliliğini vurgulayan Kant'a göre de, akılcı ve açık tartışmalar doğrultusunda iletişimle oluşacak bir ortak irade olarak kamuoyu etik ilkelere uygun bir yönetimin temelini oluşturur. Bu etik politika, aynı zamanda, 'Ebedi Barış'a ulaşmanın da yoludur. Kant, politikanın etik ilkelere uymaması, etik ile politika arasında bir çatışma olması durumunda politikanın/siyaset kurumunun sorunları çözmeye muktedir olamayacağını öne sürer.¹⁴⁸ Yurttaşlar tarafından aleni bir biçimde ortaya konulan her düşüncenin tartışma

¹⁴⁷ Bkz. Habermas, 1997: 305.

¹⁴⁸ Bkz. Habermas, 1997: 202 ve 220.

sürecine sokulması süreci işleyebilir ise, herkes düşüncesini rahatlıkla ve açık bir biçimde tartışıp, kamusal alana ve dolayısıyla da politikaya özgür düşüncesiyle müdahil olabilirse, ancak o zaman modern ve gerçek anlamda demokratik bir toplumun temeli atılmış olabilir.¹⁴⁹

Günümüzde, çeşitlenen kitle iletişim araçlarını da etkisiyle, politik alanın daha önce hiç olmadığı kadar sembollerin egemenliği altına girdiğini görüyoruz. Politikanın semboller, simgeler üzerinden yapılması açık bir siyasal iletişimin önünde ciddi bir engel teşkil etmektedir. Hepsi farklı çağrışımlara sahip olan politik semboller, doğaları gereği içerisinde keskin karşıtlıklar barındırmaktadır. Kimlik siyasetinin egemen olduğu bir zaman diliminde giyim biçimlerine varana dek etnik, dinsel, kültürel ayrımların bu semboller üzerinden ifade edilmesi içinde yaşadığımız kutuplaşma iklimini beslerken, toplum içinde uzlaşî kültürüne de telafisi güç zararlar vermektedir. Öte yandan mistisizme bulanmış politik semboller iktidar ilişkilerinin üzerini örtmekte ve güç ilişkilerine dayalı bir toplumsal düzene kutsallıklar kazandırmak suretiyle yaşanan ideolojik bir perdeleme ile yaşanan gerçekliklerin üzerini örtterek iktidarı meşrulaştırmaktadırlar. Çobanoğlu'nun (2016) işaret ettiği gibi; böylelikle nesneler, eşyalar ve kıyafetler dahi sembolik anlatılar olarak çok farklı biçimlerde karşımıza çıkabilmekte olup, mitik bir algılama biçimini besleyerek sağlıklı akıl yürütmeye engel olan bu sembolik anlatımlar, politikayı meslek edinmiş yönetici kesimin kendi güçlerini tahkim etmek ve iktidarlarının devamını (istikrarın sürmesini) sağlamak için en çok yararlandıkları işlevsel araçlar haline gelmektedirler. Bu nedenle, özellikle liderler politik sembollerini kullanmaktan hiç vazgeç-e-mezler. Çünkü, işlevsel hale dönüşmüş bir politik sembol kitle ile lider veya ideoloji arasında etkin bir özdeşlik kurma aracı olarak iş görmektedir ve çok büyük pratik kolaylıklar sağlamaktadır. Politik

¹⁴⁹ Bkz. Dursun, 2016: 48

ve/veya yönetsel kriz anlarında ise sembolleri kullanmak doruğa çıkmaktadır. Çünkü, krizleri ötelemekte veya gündem dışına itmekte başvurulana ana kaynaklardan biri toplum tarafından genel kabul görmüş kutsal nitelikte olan söylemlerdir. Öyle ki, politik aktörler sıkıntılı bir durum içine düştüklerinde dini ve milli semboller üzerinden bu krizleri bertaraf edilebilmekte; “kutsallıklarla teyellenmiş dinî semboller her türlü fecaati örtmede aktif görev alabilmektedir”¹⁵⁰ Türkiye’de özellikle sağ söylemlerin, varlığına bir tehlike olarak gördüğü her oluşum ya da eyleme karşı aynı politik sembolleri kullanarak “milli çıkar” veya “kamu” yararı veya “istikrar” iddiasıyla, kolektif anlamla fakat sadece kendi kontrolleri altında dinamikleştirilen bir “toplumsal mutabakat” ortamı yaratmaya çalıştığını da söyleyebiliriz. Burada özellikle vurgulanması gereken noktalar, kutsal ve dolayısıyla tabu olan şeyler üzerinden yürütülen bir politikanın açık bir politikaya engel olmak için kullanıldığı, öte yandan ise insanların kutsal kabul ettikleri sembollerin politik birer araç haline dönüş(türül)mesinin, bu sembollerin manevi değerlerine de büyük bir saygısızlık olduğudur. Politik sembolizm, öte yandan, dışlayıcı, ayırmacı, nefret ve şiddet yüklü söylemler nezaretinde ilerlemekte ve rakipleri değersizleştirmekte kullanılan en gözde sloganlar onların bu “milli” veya “manevi” değerlerden ne kadar uzak oldukları, onlara sırtlarını dönmüş oldukları ve hatta bu değerlere ihanet içinde oldukları (toptancı ve böyle olduğu içinde çok pratik ve işlevsel olan) yönündeki söylemler olmaktadır. Rakipleri bertaraf etmekte fazlasıyla işe yarar olan bu söylemler birer örtü görevi görerek, bir yandan kişisel çıkarları gizlemeye yarar iken, öte yandan ise bir toplumda sahici toplumsal meselelerin tartışılmasının da önünü çok ciddi bir biçimde tıkamaktadır. Bu değerlere sadık olduğunu öne sürenler, bu konuda inandırıcı oldukları ölçüde de kitlelerin desteğini alarak kendi ikballerini de, politik olarak kullanmış, hatta istismar et-

¹⁵⁰ Bkz. Çobanoğlu, 2016.

miş oldukları bu değerler üzerinden, teminat altına almış olmaktadırlar. Politik mücadelede simgelerin sözün, fikrin ve aklın yerini alması, politikadan büsbütün uzaklaşmaya işaret eder. Kutsal simgelerin yarattığı duygusal dalgalanmalardan ve şiddetten ötürü sürekli bulanıklaşan gündem, asıl konuşulması gerekenlerin unutulmasına ve gündem dışı kalmasına yol açar. Kişilerin doğru yaşama ilişkin tasavvurları dinsel ve/veya mistik/metafiziksel iyilik kavrayışları tarafından yönlendirildiği anda ortaya kutsallaştırılmış/ilahi bir perspektif ortaya çıkar ve bu mistifiye edilmiş perspektiften bakıldığında ötekilerin yaşam biçimleri sadece farklı değil, aynı zamanda sapkın görünürler.¹⁵¹ Bu perspektif kutsal semboller üzerinden söylemler inşa ederek reel siyaseti öne çıkarırken sahici anlamda politikayı ise ustaca gündemin dışına itebilir. Pierre Bourdieu'nun simgesel şiddet diye işaret ettiği ve en etkili alanının da politika olduğu şey de tam da budur: Masum görünen değer ve simgeler aracılığıyla suret-i haktan görünerek; bir başka deyişle kutsal-dokunulmaz değerler üzerinden rakipleri değersizleştirerek bertaraf etmeye ve kendi iktidarını güçlendirmeye çalışırken toplumu da böylelikle disipline etmek çabası. Siyasal iletişime politik mistifikasyonun egemen olmasıyla muhalifler ve muhalif dil değersizleştirilirken, dokunulmaz değerler ve simgeler üzerinden uygulanan sözel şiddetle kendilerine de dokunulmazlık sağlayan ve böylece kendilerini de kutsayan politikacıların gücü ve iktidarı meşrulaştırılmaktadır. Simgesel bir şiddetle böylece politikanın önü kesilmekte ve gerçek sorunlar hakkında toplum (b)ilgisiz kalmaya devam etmektedir. Bu anlayış iktidar ve rant oyununu topluma politika diye yutturmak isteyen bir anlayıştır. Bu anlayış içinde, toplumun politik bir aktör olarak söz hakkını engellemek ve politikacıların vazgeçemediği dini ve milli simgeler toplumu politik alana dahil etmek için değil, toplumu oluşturan sıradan yurttaşları politikadan uzak tutmak: a-politikleştirmek

¹⁵¹ Bkz. Habermas, 2009: 250

için kullanılmakta olduğu için de politik değil, anti-politik: politika-karşıtı bir yönelimi işaret eder. Öte yandan gücünü özerk akıldan değil kollektif simgelerden alan ve duygulardan beslenen ve böylece konuşanı ve dinleyeni zahmetsizce buluşturan bu simgeler, insanlar arasında açıklığa ve uzlaşmayı mümkün kılabilecek bir diyaloga, yani iletişime/etkileşime kapalı bir durumu işaret eder. Diyaloga girmek, tartışmayı ve yanlıştan vazgeçmeyi vaat eder iken, özellikle gelenekçi, sözlü kültüre ait düşünme ve eyleme alışkanlığını sürdüren toplumlarda simgeler hiçbir şey söylemediği halde, önemli şeyler söylüyormuş gibi yapma ve demagoji (kendi çıkarlarını gerçekleştirmek için halkın duygularını okşama ve kendi çıkarlarını gizleyerek halkın çıkarları gibi gösterme) sanatı için çok işlevsel araçlardır. Simgeler, daha çok, kalabalıkların duygularını harekete geçirmek için anlam yoğunluğundan faydalanan araçlar olup liderlere kitleleri kolaylıkla yönlendirme kolaylığı tanırırlar. Simgesel iktidar, bir “kutsama”, kutsallaştırma iktidarıdır. Dini ve milli değerleri politik alanda kullanan bu anlayış Türkiye’de hiç kimse- nin görmezlikten gelemeyeceği kadar şiddetli yaşanmaktadır ve bu kriz bir yönetim krizi olmanın ötesinde politik/siyasal etik ve dolayısıyla da bir siyasal iletişim etiği krizidir. Bu tecrübeden istifade edilmeli ve siyasal iletişim etiğinin önemli bir ilkesi de, dini ve milli sembollerin politik alanda kullanılarak tüketilmesine ve politikanın kutsallaştırılmasına ya da kutsal değerlerin politik alana taşınarak kirletilmemesine izin vermemek olmalıdır. Düşünce, eylem ve müzakereye katılım özgürlüğünün her inançtan, sınıftan ve kimlikten bireylere tanındığı, devletin derin sırlarla örülü ve sürekli yıkılma korkusuyla üstüne titrenen, kutsallaştırılan bir varlık değil, bir hizmet birimi olarak görüldüğü bir politik kültüre sıra gelmesi, geniş anlamı ile politika- nın da politik içeriğe sahip bir iletişimin de yeniden sahne alması anlamına gelecektir.

5.3. ÖZGÜRLÜK ALANI OLARAK MAHREMİYET VE ÖZEL YAŞAMI KORUMA

Mahremiyet ve özel yaşam konusu, profesyonel politikacılar ve destekçileri tarafından en çok istismar edilen olgulardan birisidir. Burada bir yandan başta siyasi rakipler olmak üzere insanların mahremiyetlerine karşı saygı bir kenara itilirken, öte yandan profesyonel politikacılar kendi mahremiyetlerine (yapıp ettiklerine) saygı talep etmektedirler. Oysaki siyasal iktidarın kapsayıcılığı nedeniyle yapıp ettikleri, toplumun tamamını ilgilendiren insanların mahrem yaşamları dışında kalan ilişkileri ve yapıp ettikleri, özel yaşam adı altında eleştiri dışı tutulamaz. Yurttaşların özel yaşamı yöneticilerin ilgilenmesi gereken bir konu değildir; ama yurttaşlar kendi yaşamlarını da ilgilendirdiği için yöneticilerin ve yakınlarının kamusal alan dışında kalan özel yaşamlarında (mahrem yaşamları hariç olmak üzere) yapıp ettikleri ile ilgilenirler. Bu ilgi elbette onların cinsel yaşamlarına ve yaşam alışkanlıklarına veya tarzlarına değil, daha çok güç elde etmeye yönelik ticari ve ticari olmayan girişimlerine yöneliktir. Asıl saygılı olunması gereken mahremiyet türü, yönetenlerin mahremiyeti değil, yönetilen insanların mahremiyetleridir. Politikacılar ve onlara profesyonel destek verenlerin tüm dünyada aile kurumuna önem vermekten yola çıkarak yönetime talip olan kişilerin iyi birer ebeveyn (aile babası/annesi) olduğunu ve düzenli bir özel hayata sahip olduklarını öne çıkarma gayreti içinde olduklarını biliyoruz. Burada aile düzeni ve toplumsal düzen eşitlenmekte ve aile yönetimini bilen kişilerin toplumu yönetmeye de mezun olduklarını varsayan bir söylem öne çıkarılmaktadır. Bu anlayış, topluma vasi olmaya çalışmayı öne çıkaran bir anlayıştır. Dolayısıyla yurttaşlar kendilerine vasilik etmeye soyunanları reddetmeli ve egemenlik haklarına sahip çıkarak, bu haklarını hiçbir kişi, kurum ya da zümreye devretmemelidir. Siyasal seçim kampanyaları hem dünyada hem de Türkiye’de genellikle lider üzerinden yürütülmektedir. Oysa lidere bel bağlamayı salık veren bir söylem yerine, ekibi öne çıkaran

bir söylem kullanılmalıdır. Bunun da ötesinde vesayetin işareti olan topluma öğüt veren bir dilden de özenle kaçınılması gerekir. Öğüt bir vesayet kurumudur. Bu yüzden seçim kampanyalarında müşfik aile babası pozları verenlerden sakınmak gerekir. Evlatlarını koruma refleksini işaret eden bu şefkatli olma/davranma veya öyle görünme hali sizi de evlatları yerine koyarak, aynen evlatlarına yaptığı muameleyi size de yapmayı vaat etmektedir. Baba refleksi ile sizi kötülüklerden korunmaya soyunmuştur, buna adaydır. Sizi kötülüklerden korumak için de bütün babaların yaptığı gibi, özgürlüklerinizi gerektiğinde, düzen için bir tehdit haline geldiğinizde (aile veya kamu düzeni), kısıtlama konusunda tereddüt etmeyecektir. Sizin iyiliğiniz, huzurunuz, güveniniz içindir bu ve burada müzakere etmeniz söz konusu değildir. Büyük sözü dinlemeniz gereken bir durumdur bu.¹⁵²

Kişisel mahremiyetin korunması, özel hayatın dokunulmazlığı ilkesi demokrasinin en önemli ilkelerinden birisidir. Ancak, dokunulmazlığı olan hayatın özel hayat; korunması gereken mahremiyetin de kişisel mahremiyet olduğu unutulmamalıdır. Özel alan/kamusal alan ikilemi içerisinde sorulması gereken soru devletin bir özel hayatı, mahremiyeti olup olmayacağı ve devletin bir mahremiyeti olacak ise bunun sınırlarının nerede başlayıp nerede biteceği sorusudur. Başka bir deyişle kamu görevlilerinin yapmış oldukları işlerin toplumun menfaatlerine zarar verebileceği düşüncesiyle gizli tutulmasının ve devletin veya

¹⁵² Dolayısıyla yöneticilerin bu türden kısıtlamalar ve tedbirlere “özgürlükleri koruma paketi” adı verilmesine de hiç şaşırılmamak gerekir. 2015 yılında “özgürlükleri koruma paketi” olarak sunulan ve TBMM’nde gündeme gelen yasal değişiklikler paketi güvenlik eksenli olarak alınan ilave tedbirlere (önlemlere) işaret etmekte olup, bu çerçevede güvenlik gerekçesiyle temel hak ve özgürlüklerin kısıtlanması söz konusu olmuştur. Bu türden önlemlerde kişilerin hak ve özgürlüklerini korumaktan daha çok, mevcut düzenin işlerliğine olan güveni artırılan sıkı güvenlik tedbirleri aracılığıyla sağlayarak gönüllü ya da zorunlu olarak insanların mevcut düzene itaatini yeniden tesis etmek gayreti ön plandadır.

hükümetin yurttaşlarının bilmemesi ve öğrenmemesi gereken özel/mahrem işleri ve mahrem bir hayatı olmasının ne derece doğru olduğudur.

Gelişmiş demokrasilerde özel alana ilişkin düzenlemeler daha çok bu alanın dokunulmazlığı üzerinden kurgulanırken, toplumsal yaşama ilişkin düzenlemeler özel alanın dışında varsayılan yurttaşlık ilişkileri etrafındaki düzenlemeler ile şekillendirilmektedir. Kamusal alan toplumsal adalet ile ilgili sorunların alanı olarak kabul edilmekte olduğundan bu alanda yapılan işlerin dokunulmazlığı söz konusu edilmemektedir. Dolayısıyla kamusal işlerin görülmesinde aleniyet esas alınır iken, özel alanda ise mahremiyet esas alınır. Kamusal alan kavramı ise politik yaşamın iki yönü olan sivil (herkese açık olan) toplum ve siyasal (yöneticilerin yer aldığı) toplumu anlatmaktadır. Gönüllü olan herkesin oluşturduğu alan olan sivil toplum, bir toplumun yargılama yeteneğini temsil eder iken, politik alanın temeli ise uygulama yeteneğine dayanmaktadır. Demokrasinin ilk evrelerinde politik alandaki faaliyetlerde ev-içi gibi mahremiyet prensibi egemen olmuş olsa da, demokrasilerin gelişimi ile birlikte şeffaflık, hesap verilebilirlik, bilgi edinme/bilgilenme hakkı gibi ilkeler geliştirilmiş ve devlet işlerinin mahremiyetinin önemli ölçüde sınırlandırılması yoluna gidilmiştir. Politik faaliyet alanının gizliliği demek, devletin toplum karşısında özerklik kazanarak güçlenmesi ve giderek toplumsal hayata daha çok müdahale etmesi demektir ki, devletin bu şekilde güçlenmesi sivil toplumun gücünü önemli ölçüde yitirmesine yol açar. Bir başka ifadeyle devletin mahrem işleri, güçlü (hakim) bir devlet ve buna paralel olarak zayıf bir toplum anlamına gelir. Halbuki “ileri demokrasi” güçlü bir toplum ve bu toplumun hizmetkârı olan bir devlet: hadim devlet anlamına gelir. Bu temelde egemenlik ile ilgili bir sorundur ve son kertede egemenliğin topluma mı, devlete mi ait olduğu sorunundan ayrı tutularak anlaşılamaz. İktidarın aynı zamanda bilgi (akışı) üzerinde de iktidar olduğu, siyasal iktidarın bilgiden, bilgi alma hakkından ayrı tu-

tulamayacağını düşündüğümüzde, devletin mahrem bir yaşantısının olması toplumu fiilen politik etkinliğin dışında bırakmak anlamına gelir. Birer politik özne olan ve egemenliğin asıl sahibi olan yurttaşlar, başka bir deyişle milli irade, böylece, toplumsal iktidarın ve mülkiyet ilişkilerinin dışında tutularak, tıpkı kadınlar ve çocuklar gibi, özel alana ait etkinliklere hapsedilmiş olurlar. Bu bir deyişle, olumsuz anlamı ile toplumu çocuklaştırmak veya kadınsılaştırmak (özel hayat alanına hapsedilerek politik faaliyetin dışında tutulmak anlamında) anlamına da gelir.

Bugünkü yeni liberal ve yeni muhafazakar politik anlayışların egemenliği altında demokratik meşruiyetin temel alanı olan kamusal alanın devlet karşısında küçültülmeye çalışıldığını görüyoruz. Demokrasinin olmazsa olmazı olan özerk yurttaş (ya da birey) devlet karşısında giderek aşındırılmaktadır. Siyasal toplum olarak nitelenen devlet, kamu kurumları, seçilmiş veya atanmış yöneticilerin dahil olduğu alan demokratik bir ülkede toplumun üzerinde, ondan ayrı ve ayrıcalıkları olması gereken bir alan olarak kabul edilemez. Tam aksine toplumun ortak çıkarları ile ilgili karar alma ve uygulama hakkına sahip olanların, başka bir deyişle, toplumun ortak çıkarlarını ilgilendiren faaliyetleri yürütenlerin, bu çerçevede yapmış oldukları her türlü faaliyet konusunda toplumu bilgilendirmeleri ve toplumun denetimine açık olmaları gerekir. Politik faaliyet alanının gizliliği, belirttiğimiz gibi, devlet aygıtının güçlenmesine ve toplumsal hayata müdahalesinin artmasına ve böylece sivil toplumun siyasal toplum karşısında gücünü yitirmesine yol açmaktadır. Sokakları, meydanları terk edip eve dönmemize yönelik çağrılar toplumu etkisizleştirmeye ve otoriter/totaliter eğilimleri benimsemeyi kolaylaştırmaya yönelik hamlelerdir. Bu çağrının, ülkenin yurttaşlarına yapılmış olan toplumsal ve politik uğraşlardan geriye çekilin, bu işleri bize bırakın, oyunuzu verin, gerisine karışmayın çağrısı olduğu çok açıktır Bununla birlikte, özellikle Türkiye’de devletin özel alanı da boş bırakmamakta olduğunu

ve son yıllarda özel yaşamın devlet kurumlarının artan düzenlemelerine maruz bırakılmaya çalışılmakta olduğunu da görüyoruz. Öte yandan da devletin bir mahremiyetinin/özel hayatının olması gerektiğini savunmak kamusal niteliğe sahip olan kimi işlerin değişik gerekçelerle denetim dışında kalmasını ve böylece toplumsal adaletin dışında bırakılması gerektiğini ima etmektedir ki, kamu görevlilerinin her türlü faaliyeti o ülkede yaşayan herkesi ilgilendiren ve toplumsal adaletle ilgili faaliyetlerdir. Dolayısıyla bu işlerin mahremiyet perdesi arkasına saklanmaya, halktan gizlenmeye çalışılması adaletin tecelli etmesinden duyulan rahatsızlığın veya korkunun bir dışavurumudur. Toplumun devletin yaptığı işlerden haberdar edilmeyerek böylece devletin toplumdan korunması değil, toplumun ve bireyin (özel hayatın) otorite/devlet karşısında korunması ve bunun içinde devletin kullandığı egemenlik gücünün yasalarla sınırlanması demokratik düşüncenin vazgeçilmez ilkelerinden biridir. Dolayısıyla, demokratik bir ülkede devletin kendine mahsus/özel bir hayatı olması gerektiği düşüncesi kabul edilemez bir düşüncedir. Herkese açık, aleni ve sınırlama olmaksızın özgür bireylerin etkileşime girdiği bir toplumsal/kamusal alan var olmaz ise, o ülkenin yönetiminin meşruiyeti de tartışmalı olacaktır. Buna karşın, devlete ve kamu otoritelerine karşı, kişilerin özel/mahrem yaşantısına saygı ve bu alanın dokunulmazlığı ilkesi, devleti kişilere karşı değil, kişileri devlete karşı koruyan temel hak ve hürriyetler demokrasinin vazgeçilmez ilkesi olup, bu hakların ihlali ve özel alana devlet müdahalesi kabul edilemez. Devlete karşı sıradan insanların özel hayatlarının gizliliği ve dokunulmazlığı ilkesi siyasal iletişimin de temel etik ilkelerinden biri olmalı ve bu ilke hukuki yaptırımlarla ve uygulamalarla desteklenerek güçlendirilmelidir. Burada kamuoyunun rolü de önemli olan, kamuoyu özel yaşam üzerinden politika yapılmasına ve özel yaşama ve yaşama biçimlerine müdahale edilmesi konusunda duyarlı olması ve buna tepki göstermesi gerekir. Bir ülkenin güvenlik güçlerinin asli vazifesinin de, devleti ahaliden (halktan) korumak ve kollamak değil, huzur ve itimat (güven)

içinde toplumsal yaşama iştirak edebilmesi (katılabilmesi) için insanların emniyetini (güvenliğini) temin etmek (sağlamak) olduğu da unutulmamalıdır. İnsanların özel yaşamının mahremiyetine saygı duyulmalı, mahrem hayata müdahalenin veya müdahale edici politik söylemlerin bir yaptırımı olmalıdır. İnsanların etik ve hukuki kimliklerine ve özel yaşamlarına yönelik aşağılamalar üzerinden yapılan politik söylem biçimlerinin siyasal iletişimde bir yerinin olmaması gerekir.

5.4. BARIŞ DİLİ: KUTUPLAŞTIRICI VE KİŞKİRTİCİ SÖYLEMLERDEN UZAK DURMA

Siyasetin ve iletişimin meşruiyetini sağlayan başlangıç ilkesi her ikisinin de silahsızlığı, barışı: barış içinde bir arada yaşamayı ve bunu sağlamak için uzlaşmayı simgelemesidir. Daha önce de belirttiğimiz gibi, siyasal çözüm, uzlaştırma, birleştirme, barıştırma: barışçı çözümü işaret etmekte iken iletişim ise anlaşma, uzlaşma, paylaşma ve anlam üretme ve anlamları ortak kılma çabalarını içermektedir. Dolayısıyla siyasal iletişim etkinlikleri barışçı bir dili öne almalı, savaşçı söylemlere dayanmamalı; destekçi-yandaş bulmak ve fanatik taraftar gruplarına seslenmek ve onları konsolide etmek için kışkırtıcı bir dil kullanma tarzından uzak olmalıdır. Özellikle etnik ve dinsel kimlik esaslı kışkırtıcı ve aşağılayıcı söylemler kullanmak politik ve etik açıdan kabul edilemez bir tavidir. Bunun yerine ayırım yapmaksızın herkesin rızasını kazanmaya çalışan, inanç ve etnik kimlik sömürüsü yapmayan, inançlara ve inançsızlığa saygılı, inanç özgürlüğünü mevcut dinlerden birine inanmayı seçmeye indirgemeyen bir söylemin, siyasal iletişim etiği açısından en önemli ihtiyaçlardan biri olduğunu söyleyebiliriz. Haksızlığı kabullenmeyişi ve haksızlığa direnmek, adaleti sağlamak için mücadele etmek haysiyetli ve iffetli bir tavidir. Ama intikam için bunu söylemek mümkün değildir. Bir aşağılamaya başka bir aşağılama ile veya misli ile karşılık vererek cevap verilmesi, kısaca

kindar ve intikama dayalı bir siyasal söylem siyasal iletişimde en çok uzak durulması gereken tavrılardan birisidir. Günümüzde kimlik eksenli politikaların giderek öne çıkması ile birlikte etnik kökene ve dinsel inanca dayalı kollektif imgeler adına sınıfsal dayanışmanın terk edilmesinin insanlar arasındaki kardeşlik bağlarında da bir daralmanın işareti olduğunu söyleyen Sennett'in bu uyarısına kulak vererek bu türden bir kandaşlık ve inanç kümelerine dahil olmanın getirdiği kardeşliğin bu halka içinde yer almayanların reddedilmesi ve onların düşman olarak nitelenmesine, kimi zaman kardeş katlini bile mantıklı kılmaya dek varma potansiyeli göz önüne alınmalıdır. Seçilmiş bir grup insan için duyulan duygudaşlığa dönüşen bu kimlik kapanması, Sennett'e göre, dünyanın değişmesini talep etmekten çok o dünya tarafından yalnız bırakılma ya da kendilerine ayrıcalık tanınması talebidir.¹⁵³ Bu korkutucu görüldüğü ya da gösterildiği için aslında birlikte yaşanan bir hayatın mecrası olan ve insanı her anlamda geliştiren ve zenginleştiren kamusal alanlardan çekilerek kendimizi daha rahat ve güvende hissettiğimiz eve dönüş talebidir. Eve dönmek arzusu ise kişinin gerçek anlamda politikadan da, politik içerimleri olan her türlü iletişimden de vazgeçmesi anlamını taşır.¹⁵⁴ Oysa, kamusal alanlardan uzaklaşarak mahrem ilişkiler içine hapsolma uygarlaşmamış bir toplumun en önemli göstergelerinden birisidir.¹⁵⁵

Kentsel kamu mekanlarının (kamusal alanların) giderek daralması, kent sakinlerinin iletilerin anlamını müzakere etme ve

¹⁵³ Sennett, 2010: 331

¹⁵⁴ Eve dönüş, dar bir çevrenin dışındaki toplumsal gerçekliğe/politikaya ilgi duymayı, bulaşmayı ya da o gerçeklikten yararlanmayı reddetmek demek olup, bilinmeyene duyulan korku bunun en temel nedenidir. Kitlelerin, sıradan insanların politika ile ilgilenmesinden korkan siyaset eşrafının insanların bu korkularını körüklemekte yararı olduğu da söylenmelidir.

¹⁵⁵ Bkz. Sennett, 2010: 420.

böylelikle belli sorunları kavrama ve çözme becerisinden ya da bilgisinden yoksun bırakmaktadır. Kentsel mekanın örgütlü yapılar eliyle bilinçli bir şekilde tasarlanması, kişileri insani bağlardan ve bu bağların sağlayacağı korumadan yoksun bırakmaktadır. Halbuki insani sorumluluğun, insan ilişkilerinde etik duyarlılığın gelişebileceği ortam, farklılığın ve çeşitliliğin var olduğu belirsizlik ve müphemlik ortamları olan kamusal alanlardır.¹⁵⁶ Bir ülkenin asıl egemen gücü olan halkın o ülke hakkında söz ve hüküm sahibi kılınması için düşünce ve kanaatleri özgürce ifade edebilmesinin önemi açıktır. Bu nedenle başta basın, örgütlenme ve toplantı özgürlüğü olmak üzere, ifade özgürlüğü önündeki sınırlamaların kaldırılması gerekir. İnsanların, düşüncelerinden dolayı, simgesel veya düz şiddetle susturulduğu veya susmak zorunda kaldığı ayrımcılığın egemen olduğu bir toplum da değil, toplumun hiçbir bireyinin öne sürdüğü düşüncelerinden dolayı kendisini tehdit altında hissetmeden düşüncelerini özgürce dile getirebildiği bir toplumda sahici bir siyasal iletişimin varlığından söz edebiliriz.

Ayrımcılık terimi ayırma, dışlama, kısıtlama veya ırk, renk, cinsiyet, dil, din, ulusal ya da toplumsal köken, cinsel yönelim, cinsiyet kimliği, mülkiyet, doğum, siyasi veya diğer görüşlere dayalı olarak gerçekleştirilen ve bütün hak ve hürriyetlerin herkes tarafından tanınmasının ve kullanılmasının engellenmesi veya tanınmasının ve kullanılmasının sınırlandırılması olarak anlaşılabilir.¹⁵⁷ Ayrımcı, ötekileştirici tutumlar ise ötekinin insanlığını tanımayı reddederek ona bir insan gibi değil, hepsi aynı (ve de olumsuz: tembel, pis, vahşi vb. kısaca uygar veya kültürlü olmayan) özelliklere sahip bir grup (yığın) olarak nitelendirir ve ötekileri, insan olabilmeleri için, gerektiğinde zor kullanarak ehlileştirilmesi/evcilleştirilmesi gereken vahşi/barbar insanlar topluluğu veya kendi başlarına karar almaktan aciz in-

¹⁵⁶ Bauman, 1999: 56.

¹⁵⁷ Bkz. Ataman, 2012: 66.

sanlar olarak görme eğilimindedir. Ötekiler, toplumsal düzenimizi: dirlik düzenliğimizi bozan kötülüklerin temel kaynağıdır. Bu nedenle denetim altına alınmaları gerekmektedir. Ayırıcılık, sadece sahip oldukları kimlik ya da inançlarından ötürü belli insanların ya da grupların tüm insan haklarını sistematik bir biçimde yok sayar. Ayırıcılık, mağduru bir insan olarak değil, bir nesne olarak gördüğünden, o insana karşı zalimce davranılmasına izin verir veya müsamaha (tölerans) gösterir. Ayırıcılık aynı zamanda, ırkçı saldırılar, kadınlara karşı şiddet ve homofobik nefret suçları gibi, genel olarak toplumdaki belli gruplara uygulanan şiddet eylemlerine karşı kanunların eşit korumasını vermemek anlamına da gelmektedir. Önyargıların neden olduğu bu saldırgan eylemler ve uygulamalar resmi makamların kayıtsızlıklarıyla birlikte kolaylaştırılır. Etnik köken, din, dil, dünya görüşü, cinsiyet ya da cinsel yönelim temelinde yapılan ayırıcılıkların acı sonuçları içinde yaşadığımız dönemde toplumsal yaşamın ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. “Öteki”ne yaşama hakkı tanınamak sonucunu veren ve tarih boyunca, belirli bir ırkın ya da dinin mensuplarını, toplumun belirli kesimlerini, farklı dünya görüşlerine, ideolojilere, cinsiyetlere ya da cinsel yönelimlere sahip kişileri ya da grupları hedef alan ve karşılıklı nefret duygusunu körükleyen ayırıcılığa dayalı söylemlerin siyasal iletişim içinde yeri olmaması gerekir. Ayırıcı ve kutuplaştırıcı bir siyaset dili barış içinde bir arada yaşama kültürünü aşındırarak insanlar ve gruplar arasında asgari insani iletişimi bile ortadan kaldırabilir. Silahsız, müzakereye ve uzlaşmaya dayalı çözüm anlamında politika/siyaset ve siyasal iletişim imkanını ise bütünüyle ortadan kaldırır. Bu bağlamda özenle kaçınılması gereken ayırıcı söylemlerin en başında ise şiddete yatkın “eril tahakküm”ün dili olan cinsiyetçi dil gelmektedir.

Bu çerçevede farklı inanç, düşünme ve yaşam biçimlerine karşı hoşgörünün yeterli olmadığını da vurgulamak gerekir. Farklı olmaya karşı öncelikle ayırıcılıktan kaçınmak, yani *herkes için eşit saygı* gereklidir. Bu çerçevede farklı düşünenle-

re karşı hoşgörü ile işbirliğine ve uzlaşmaya hazır olmak anlamındaki politik erdem birbirine karıştırılmamalıdır. Bu nedenle karşılıklı nefretleri körükleyen ayrımcı ve kutuplaştırıcı söylemlerin yanı sıra yüksekte aşağıya doğru hoş gören bir söylem de eşitlikçi bir ilişki biçimini ve yurttaşlara eşit saygıyı içermediği için siyasal iletişim etiği açısından sorunludur. Ayrımcılık ve kutuplaştırmaya dayalı “siyasal” söylemler ise bütünüyle anti-politik: politika karşıtı niteliktedir. Politik kutuplaşmaya yol açan ayrımcı dil toplumda adalet duygusunun yitirilmesine yol açmaktadır ki, bunun telafisi imkansıza yakın derecede güçtür. Bunun yerine politikaya, yani müzakere ve uzlaşmaya dayalı olan barışçı bir dilin hem medyada, hem de politik söylemde egemen kılınması ve yaşamdan yana barışçı bir dilden ödün verilmemesi siyasal iletişimin olmazsa olmaz etik ilkelerinden biri olmak zorundadır.

Nefreti körükleyen politik söylemler saldırganlık ve şiddete neden olduğu gibi, bir toplumun üyeleri arasında iletişimin tamamen kopmasına da neden olur. Farklı olana tahammül eşiği düşük, önyargıların egemen olduğu toplumlarda kamuoyunun ilgisiz ve yetkililerin tepkisiz kalması nefret suçlarının yaygınlaşması için çok elverişli bir zemin oluşturur. Nefret söylemi konusunda farkındalık yeterli değildir. Farkındalığın ötesinde etnik ya da dini kökenler arasında ayrımcılık üzerine kurulu nefret söyleminin yaptırım altına alınması ihtiyacı vardır ve bu, toplumun bir arada, barış içinde yaşayabilmesi için birincil önemde bir toplumsal ihtiyaçtır.¹⁵⁸ Bir taraftan aşağılanmışlık öte yandan ise saldırganlık duygusunu körükleyen söylem ve eylemler ile arasına ciddi bir mesafe koymak siyasal iletişimin

¹⁵⁸ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin (AİHM) 2010 Eylül ayında Hrant Dink cinayetinden dolayı Türkiye’yi mahkûm ettiği kararının önemli noktalarından biri, “etnik ya da dini kökenler arasında ayrımcılık üzerine kurulu nefret söyleminin yaptırım altına alınması ihtiyacını” vurgulamasıdır. Karara göre bu yüksek bir toplumsal ihtiyaçtır, demokratik bir toplum için gereklidir.

başta gelen etik sorumluluklarından biridir. Bunun yerine ifade özgürlüğüne kısıtlar koymadan daha kucaklayıcı söylem ve eylem biçimlerini benimsemek ve buna özen göstermek nefret ve şiddetten uzak, huzurlu ve özgür bir toplumsal ortam için takınılması gereken tutumların başında gelir. Egemen olan performans dayalı güç elde etme ve onu çoğaltma diline, bir başka deyişle thanatos'a, karşı eros'u, yani yaşamı: yaşamayı ve yaşatmayı, bunun içinde insanların ifade özgürlüğünün yanı sıra alternatif yaşam biçimlerini de deneme hakkı özgürlüğünü de savunmak; kısaca ölümden, baskıdan ve sömürden değil, yaşamdan yana olmak politikanın: siyaset kurumunun ve siyasal iletişimin en temel önemde ödevlerinden biri olmalıdır. Türkiye Cumhuriyetinin kurucu ilkesinin yurtta ve dünyada barış olduğu bu bağlamda gözden kaçırılmaması gereken temel bir yol gösterici ilke olarak dikkate alınmalıdır. Birçok cephede bir dünya savaşına katılan, Kurtuluş Savaşı'nın ise komutanı olan Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucu lideri Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün, deneyimli bir asker ve komutan olarak, "bir milletin hayatı tehlikeye girmedikçe savaş cinayettir" sözünün de bu noktada hatırlanmasında yarar vardır. Bu çerçevede yurtta ve dünyada barışı sağlayacak bir dil üzerinde uzlaşmak günümüz dünyasının en önemli, en yaşamsal önemde ihtiyacıdır.

Barış gazeteciliği olgusu da bunun bir parçası olarak değerlendirilmelidir. Peki, kutuplaşan ve nefret dilinin egemen hale geldiği bir ortamda barış gazeteciliği yapmak mümkün müdür? Barış Gazeteciliği El Kitabı'nın yazarı Sevdâ Alankuş bu soruyu "evet" diye cevaplamakta, ancak barış gazeteciliğinin de barışı seviyorum, barışçıyım demekle yapılabilecek olan bir şey olmadığını da vurgulamaktadır. Barış savunucusu olarak ortaya çıkan insanların söylemlerinde bile savaşı meşrulaştıran ifadelerin sıklığının altını çizerken de, barış gazeteciliği yapmanın kolay bir şey olmadığını altını çizmektedir. Bu zorluğun temel nedeni ise tarihsel bir sürekliliğe sahip olan ve toplumun kültüründe yerleşik hale gelmiş kurallar, normlar ve pratikler ve

düşünce biçimleridir. Savaşı yücelten “ahlaki” kodlar barış gazeteciliği yapmak kadar, barıştan yana politik söylemlerin ifade edilmesini de güçleştirmektedir. Barış gazeteciliği yapılabilmesi için mevcut gazetecilik kodları, normları ve formatı hatta etik anlayışı üzerine yeniden yeniden düşünmek gerektiğini, kullanılacak dil, sözcük tercihleri ve söylemler üzerine ayrıca çalışılması gerektiğini vurgulayan Alankuş’un önermelerinden yola çıkarak, barış yanlısı söylemlerin hayata geçirilebilmesi için bugünde dek iletişim ve siyasal iletişim adına öğretilen tüm kodların ve pratiklerin ciddi bir biçimde sorgulanması gerektiğini de söyleyebiliriz. Politikada ve gazetecilikte barış dili mevcut etik anlayış üzerinden değil, bambaşka bir etik üzerinden kurulması ve bunun için de mevcut etik kodların ve bunu besleyen düşüncelerin eleştirisinden yola çıkarak yeni bir etik anlayışın öne çıkarılması için mücadele edilmesi gerekmektedir. Bu etik anlayışın da, etiğin en temel ilkesi olan *ötekine karşı sorumluluk* ilkesi üzerine kurulması ve bu çerçevede etik sorumluluk ve etik özne olgusunun sürekli yeniden tanımlanması gerekir.¹⁵⁹

Düşünceleri ve yaşam biçimlerini denetim altına almaya girişen her yönetimin zorba sayıldığını ve aslında huzurun gerçek bozucularının özgür bir ülkede baskı altına alamadıkları insanların yargı (muhakeme, düşünme) gücünü kısıtlamaya çalışanlar olduğunu, Spinoza’dan beri, biliyoruz.¹⁶⁰ “Özgürlükçü demokrasinin özünün, özgürlüğün kısıtlanması aracılığıyla güvence altına alınamayacağı” gözden kaçırılmayarak bir toplumun bütün yurttaşları, yaşam biçimleri, dünya görüşleri veya inançları dolayısıyla ayrımcılığa tabi tutulmaksızın politik topluluğa eşit ölçüde dahil edilebilmelidir. Ancak bunun sadece hukukla ve yaptırım tehditleri ile sağlanamayacağı da bilinmelidir. Hukuksal güvenceler ve yaptırımlar aşığılanan ve dışlanan insanların

¹⁵⁹ Bkz. Alankuş, 2016.

¹⁶⁰ Bkz. Spinoza, 2008: 374 ve 384.

güvencesi olarak, hiç kuşkusuz, çok önemli işlevlere sahiptir. Ancak sadece hukuksal güvenceler ve yaptırım tehditleriyle bir toplumun barış içinde, özgürce bir arada yaşaması güvence altına alınamaz. Toplumsal değerlerinde bir toplumun bütün üyelerinin birbirini eşit haklara ve yükümlülüklerle sahip üyeler olarak karşılıklı tanınması ve bu çerçevede iletişim kurması yönünde değişmesi ve gelişmesi gerekir ki, bir toplumda bunun öncülüğünü yapması gereken de politika: siyaset kurumu ve siyasal iletişim alanıdır.¹⁶¹

5.5. BİLGİ ALMA HAKKI, BİLGİYİ TAHRİF ETMEME VE SİYASAL İSTİSMARDAN UZAK DURMA

İletişim etiği açısından hem ortak yaşamı belirleyen kurallar dizgesi olarak hem de profesyonel meslek etiği açısından insanlarla/muhataplar ile iletişimde en önemli olguların başında güven esasına dayalı ilişkiler kurmak gelir. Bu güvenin sağlanabilmesi de kişilerin ve kurumların doğru ve açık bilgiler vermesine ve bilgiyi kendi çıkarları için tahrif etmeye çalışmamasına bağlıdır. Dolayısıyla demokratik bir siyasal iletişime yönelik her türlü etkinlik bilgilenebilir ve bilgilendirilmeye açık olmalıdır. Demokratik iletişim, biçiminde hem muhataplara bilgi iletmek ve iletilen bu bilgiyi tahrif etmemek, hem de bilgi almaya ve iletişime: etkileşime hazır olmak anlamı taşır. Bütün insani ilişkilerin en temel etik ilkesi doğruluk/dürüstlüktür. Dolayısıyla siyasal iletişime yönelik her türden faaliyetin gerçeklerden ayrılmadan, konuları abartmadan ya da olduğundan daha iyi ya da kötü göstermeden aksettirmeye, kısaca bilginin tahrif edilmemesine dayalı olması esas olmalıdır.¹⁶² Habermas'ın açıklık,

¹⁶¹ Bkz. Habermas, 2009: 242, 269 ve 279.

¹⁶² Uluslararası Halkla İlişkiler Derneği (IPRA)'nın Atina Yasası olarak bilinen halkla ilişkilerde etik ilkelerinin onuncu maddesi: "gerçeği bazı

doğruluk, meşruluk ve samimiyet ölçütleri olarak özetlenebilecek bu iletişimsel eylemi stratejik/araçsal eylemden ayıran ve insanların birbirini anlamasının ve öne sürdüğü argümanlarının geçerlilik zeminini oluşturan iletişim kriterlerinin siyasal iletişimi de kapsaması gerekir.

Bu çerçevede siyasal iletişim alanında biriken bilgi, bilginin ve iletişimin ustaca yöntemlerle tahrif edilmesini mümkün kılmaktadır. Bu çerçevede bilginin tahrif edilmesi: gerçekliğin çarpıtılarak sunulması ve bazı gerçeklerin gizlenirken bazıları'nın öne çıkartılması, seçkinlerin gündeminin toplumun gündemi haline getirilmesi ve seçkinlerin politik hedefleri doğrultusunda toplumun siyasi kampanyalarla yönlendirilmesini işaret eden “propaganda modeli” ile Chomsky ve Herman bize gücün/iktidarın ne gibi yollarla haberleri eleyip basılmaya uygun olanları seçtiğini, muhalif düşünceleri nasıl kenar sütunlara itip önemsizleştirdiğini, egemen güce ve iktidara ise, halka, mesajlarını nasıl kolayca iletme olanağı sağlandığını ortaya koyarlar.¹⁶³ Sembolik seçkinlerin kelime oyunları ve hileleriyle nasıl gücü/iktidarı elinde bulunduranların propagandalarına hizmet ettiğini ortaya koyan Herman, esas olarak propaganda amacıyla kullanılan kelimeleri belli kategorilere ayırarak sınıflamıştır ki, bu oyunların suret-i haktan görünmek ile ilgisi olduğundan, sözü edilen stratejileri izleyenler üzerinde uygulanan sembolik şiddet olarak da nitelemek mümkündür.¹⁶⁴ Bu tür kelime ve

zorunluluklar karşısında ikinci plana itmekten” bu maddeyi izleyen onbirinci maddesi ise “belli ve doğrulanmış verilere dayanmayan bilgi iletmekten” kaçınmak gerektiğine işaret eder.

¹⁶³ Chomsky ve Herman, 1999: 22

¹⁶⁴ Herman bu kelimeleri olumlu, sıcak ve bir erdemlilik havası yaratan *okşayıcı kelimeler*; aşırılıkları törpülemek için kullanılan *olumsuz/ tersleyici kelimeler*; karşı tarafı susturmak için kullanılan *susturucu kelimeler*; “güçlülükler alışmak gerekir ya da yapıcı bir şekilde ele almak gerekir” ve benzeri üzerimizdeki şiddeti *hafifletici kelimeler*, “sessiz diplomasi” vb. *olayların örtbas edilmesini sağlayıcı kelimeler*; “yetkililere göre” gibi be-

kavramlar, gücü/iktidarı elinde bulunduranların hizmetinde kullanıldığı için, bu kavramların esnek bir niteliğe sahip olması, yani sürekli değiştirilip dönüştürülerek kullanılması gerekir. Bourdieu de medyatik iletişim aracılığıyla ortaya çıkan simgesel şiddetin, hem ona maruz kalanların hem de onu uygulayanların sessizce göz yumdukları ve işbirliği içinde oldukları ve her iki tarafında onu uyguladıkları ya da ona maruz kaldıklarının bilincinde olmadıkları ölçüde uygulanan bir şiddet türü olduğunu belirtmiştir. Kitle medyası, izleyicilerin dikkatini, herkesin ilgisini çekebilecek “omnibüs” olaylara (hiç kimseyi şaşırtmayan, hiçbir tercih içermeyen, bölmeyen, ne suya ne sabuna dokunan ve herkesin ilgisini çekebilecek türden) yönlendirmektedir. Böylece medya, insanları etkin bir biçimde oyalayarak dikkatlerini dağıtmakta ve demokratik haklarını kullanmaları için insanlara gerekli olan bilgiyi vermemektedir.¹⁶⁵ Bilgi ve haber üzerinde yapılan bu türden inşa faaliyetleri, apaçık gerçeklerin bile eğilip bükülerek sunulmasına, etkisizleştirilmesine ya da ustaca gündem dışına itilmesini kapsadığından bilginin bozuluma uğratılması anlamı taşımaktadır. Bilginin bozuluma uğratılarak (tahrif edilerek) sunulması sıradan insanları politik irade oluşumunun temeli olan politik ve toplumsal meseleler üzerinde bilgi edinmekten yoksun bırakmaktadır. Bilginin ve iletişimin tahrif edilmesine dayalı medya politikaları ile birlikte buna dayalı olarak üretilen politik söylem ve eylemler demokratik bir politikanın meşruiyetini ortadan kaldırır.

Bilginin tahrif edilmesi ile ilgili olarak siyasal iletişim etiği açısından önemli olgulardan birisi, siyasal istismar olgusudur. İstismar söz konusu olunca, istismar edenler ve istismar edilenler vardır. Yani bir tarafta başkalarını istismar eden/sömüren

lirsiz kanıtlara dayalı kelimeler; suçlamak için kişiselleştiren, suçlamadan kaçınmak için ise failleri kolektifleştiren kelimeler; sahte yardımsever ve affedici davranışlar ile faillerin gizlenmesine yarayan kelimeler olarak sınıflamaktadır (Herman, 2004: 269-283).

¹⁶⁵ Bourdieu, 2000: 21-22.

kirli emelleri ve amelleri (eylemleri) olan insanlar, öte tarafta ise sömürülen/istismar edilen ve bu nedenle mağdur ve mazlum olan masum/temiz insanlar. İstismar (sömürü) güçlünün, güce sahip olanın/gücü ele geçirenin, güçsüz olanın/bırakılanın güçsüzlüğünden istifade ederek (yararlanarak) kendi lehine çıkar sağlama girişimidir. Bu girişim, güçsüzün aleyhine, güçlünün ise lehinedir. İstismar cinsel, dinsel, duygusal, ekonomik, politik vb. yaşamın her alanında gerçekleşebilir. Siyasal İletişim açısından istismar (sömürü)'a baktığımız zaman ise, konuyu istismar etme en çok kullanılan etik kodlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Konuyu ya da bir olayı istismar etmek, bir mevzuyu ya da bir olayı abartarak ya da çarpıtarak söz konusu olay hakkında alenen (açık bir biçimde) veya örtük bir biçimde yalan söyleyerek ve birilerine iftira edip karalayarak, kısaca bilgiyi tahrif ederek yapılan karşı tarafı ve argümanlarını zayıflatma, değersizleştirme ve böylece bu olayı kendi (politik) çıkarları lehine kullanma girişimidir. Bu çerçevede çarpıtmak kelimesi bir konu ya da olay hakkındaki malumatı (enformasyonu) kendi politik veya kişisel/grupsal çıkarları lehine ayıklayarak sunma girişimidir. Çarpıtma lehe görülen (yarar umulan) malumatı abartarak yineleme (tekrar etme), aleyhine olabilecek bilgileri ise gizleme, sansür etme girişimidir. Böylece konu ya da olay hakkındaki malumat bilgiye dönüşürken oluşan bilgi bozulmuş olur ve burada amaç kendi lehine, muarızlarının ise aleyhine kanaatler oluşmasını temin etmektir (sağlamaktır). Bu lehe ayıklama süreci sonunda, bir olay veya konu hakkında oluşan bilgi de onun bütün yönleri ile ele alınmamış, böylece malumatın ve bu malumata dayalı olarak oluşturulan bilginin bütünselliği bozularak eksik, yanlış ve sakat bir tek yanlı bilgi oluşturulmuş olur. Siyasal istismarın en temel örneği ister aile, isterse ülke yönetiminde olsun dışarıdan gelecek tehlikelerin mahsus-tan abartılarak bizi ev içine mahkûm eden değişik türden toplumsal yaşama katılımı kısıtlama girişimleridir. Felaket tellallığı dediğimiz şey de, böylesi bir istismar biçimi olup, terör-kargaşa vb., kısaca tehlike (risk) istismarı yaparak “kamu düzenini” sağ-

lama ve böylece kurulu düzeni koruma girişimleridir. Bu türden girişimler yurttaşların sorgulamak yerine iktidara boyun eğmelerini ve itaat etmelerini temin etmek için yapılmaktadır.

Dünyada ve Türkiye’de sayılamayacak kadar çok siyasal istismar örnekleri vardır. Adolf Hitler ve Naziler Almanya’da Meclis Binası’nın yakılmasını bahane ederek Weimar Anayasası’nı askıya alarak otoriter rejime geçmişlerdir ki, daha sonradan bu yangının kendileri tarafından organize edildiği ortaya çıkmıştır. Türkiye’de Atatürk’ün Selanik’teki evine bomba atıldığı haberi (yalan haber) ile kışkırtılan insanların İstanbul’da Gayrimüslimlere saldır(tıl)ması ile sonuçlanan 6-7 Eylül olayları (1955) da tam bir siyasal istismar örneğidir. 1970’li yıllarda yaşanan Maraş ve Çorum katliamları, 1993’te Sivas’ta Madımak Otelinin ateşe verilmesi gibi sonu yağma, tecavüz ve katliamla sonuçlanan istismar örnekleri yakın tarihimizde yaşanmış kara sayfalardır. Bu da göstermektedir ki özellikle kutsal simgeler üzerinden yapılan kışkırtmaya dayalı siyasal istismar sonu katliamla neticelenen vahim sonuçlara yol açabilmektedir. Siyasi tarihimizde en yakın siyasal istismar örnekleri ise 2013 yılında Gezi Eylemleri sürecinde yaşanmıştır. Medyanın da aktif rol aldığı bu süreçte Gezi eylemcilerinin camiye ayakkabıları ile girerek bu kutsal mekanda içki içtikleri iddia edilmiş, öte yandan başörtülü ve çocuklu bir kadının eylemci grup tarafından taciz edildiği ve kendisine hakaret edildiği öne sürülmüştür. Hakikat ile bir ilgisi olmadığı anlaşılan bu olaylarda, tıpkı 6-7 Eylül olayları öncesinde ki gibi, yaşanmamış bir olay kutsal/dinsel simgeler üzerinden istismar edilmiştir. Bu çerçevede bu haberlerin ve buna dayalı geliştirilen söylemlerin toplumsal bir infilale yol açmamış olması sevindiricidir. Ancak haberi yazanın “gazeteci” mi, yoksa durumdan vazife çıkaran bir siyasal iletişim profesyoneli mi olduğu da, gazetecinin ve siyasal iletişim profesyonellerinin topluma karşı sorumluluğu ölçüsünde ayrıca tartışılmalıdır. Buradan yola çıkarak, genel olarak siyasal istismarın vuku bulan (gerçekleşen) bir hadise (olay) üzerinden

yapılması söz konusu iken, istisnai koşullarda herhangi bir olayın gerçekleşmemesi halinde bile bunun istismar edilerek vahim sonuçlara yol açabileceğini göstermektedir. Bu da bir yandan ayırıcı ve kutuplaştırıcı söylemlerden uzak durmanın, öte yandan ise doğru bilginin: bilginin tahrif edilmemesinin iletişim açısından olduğu kadar politik ve toplumsal yaşam (bir arada barış içinde yaşamak anlamında) açısından ne kadar yaşamsal bir öneme sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak, güç kullanma/şiddet ile her türden istismar birbirinin ortağı ve yoldaşdır. Güçsüzlükten istifade edilerek kişinin hayatına yapılan her türden müdahale/ihlal insanın bütünlüğüne/özerkliğine karşı yapılan, en hafifinden, bertaraf edilmesi gereken bir “darbe girişimi”dir. Politik/siyasal (veya değil) gücü elinde tutanın, bu gücü tahkim etmek (tahakküm kurmak) için insanların mahremiyetini ihlal etmesi, mahremiyetine karşı hürmetkâr değil, mütecaviz davranmasıdır. Kınanması ve hatta tel’in edilmesi gereken tavır budur. Çünkü bir tür gasptır bu. Gasp ise bir başkasına ya da başkalarına ait olana zorla el koyma ve sonrasında güç kullanarak el koymuş olduğunu elde tutarak ondan istifade etme (yararlanma) işidir: gasp istismarı (sömürü) güç kullanarak sürdürmek işidir.

5.6. KAMU YARARI VE ADALET

Siyasal iletişime egemen olan seçim süreçlerinde siyasetin aktörü konumunda olan siyasal partiler seçmenin talepleri ve gereksinimleri arasında yer almayan, dolayısıyla kamu yararı bulunmayan ve önemli bir kısmı simgesel olan şeyleri seçmenin talebi ve ihtiyacı olarak aktarırlar. Habermas, (2009) seçmenin ihtiyacı olarak aktarılan bu şeyleri kamusal kanaat niteliği taşımayan kamusalılık olarak adlandırır. Seçim süreçlerinde, hedef kitle üzerinde hiç olmadık endişeler üretilerek gerçek sorunlar- mış gibi yansıtılır ve bir kamuoyu oluşturulur. Bu kamuoyu ne rasyoneldir ne de kamusal niteliklidir. Sadece kamusalılıkla ka-

musal olmayan kanaat arasındaki bir ikilemdir. Yani, sadece kamusal nitelikli görünmesi sağlanan bir kamusalılıktır ki birçok seçim sürecinde bu kural işlem görür. Bu şekilde, gerçek kamuoyunun oy tercihlerinin oluşumu engellenmeye ve kendi çıkarları doğrultusunda yönlendirilmeye çalışılır. Pierre Bourdieu'da (2005) günümüzde gazetecilerin sadece etnik savaşlar, ırksal ayrımlar, şiddet ve suç gibi imgeler sunarak dünyanın karmaşıklığı üzerinde durduğunu, bireylere ise, kendilerini bu tehlikelerden korumaları gerektiği doğrultusunda bir bilinç yüklemeye çalıştığını ve toplumun gerçek sorunları bu şekilde gündem dışına itildiğini belirtmektedir. Göstererek saklama yeteneğine sahip olan televizyon sayesinde önemli olaylar önemsiz olarak sunulurken değersizleştirildiği gibi önemsizler de değer kazanabilmektedir. Her iki yorumdan da çıkacak ortak sonuç kamunun gerçek sorunları ve dolayısıyla kamu yararının ustaca gündem dışına itilmesinde politikacıların, siyasal iletişim profesyonellerinin ve medyanın işbirliği halinde olduğudur. Oysa *kamu yararı* düşüncesi, bırakın demokratik bir politika için, her türden toplumsal birliktelik açısından vazgeçilmez bir etik ilke olup, kamunun yararının ne olduğu kamuoyuna öğretilecek bir şey değil, kamudan öğrenilecek bir şeydir.

Uluslararası Halkla İlişkiler Derneğinin Halkla İlişkiler alanında çalışanların meslek etiğine ilişkin Atina Bildirgesinin 8. maddesi kamu yararını işaret eder. Bu madde, halkla ilişkiler alanında çalışanların, “her koşul altında, hizmet ettikleri kuruluşların çıkarları ile birlikte kamunun da çıkarlarını göz önünde bulundurmaya” çalışmaları gerektiğini vurgular. Kamu yararı, siyasal iletişim açısından özel kurumların halkla ilişkiler faaliyetlerinin çok daha ötesinde öneme sahip olup, kamu yararı ilkesi politika/siyaset ve dolayısıyla siyasal iletişim açısından vazgeçilmez bir ilkedir. Politikanın bireysel yararı çoğaltmak için yapılacak bir uğraş olmadığı konusunda herkes hemfikirdir. Bu nedenle siyasal iletişim politik alanda faaliyet gösteren ve onlara destek olan grupların çıkarlarını savunmanın ötesinde,

toplumun tümünün yararını, hatta insanlığın ortak çıkarlarını esas alan bir söyleme sahip olmalıdır. Demokratik bir politika güç sahibi olanların güçten yoksun bırakılan insanlara merhamet etmesi temelinde değil, ancak ve ancak ortak yarar: kamu yararı temelinde kurulabilir ve sürdürülebilir. Kişilerin ortak yararı: kamu yararı için kendi özel çıkarlarından feragat etmediği bir yerde politika, kamu yararını esas alıyor görünüyor olsa da, ancak ve ancak, özel/kişisel çıkarlar uğruna verilen bir mücadele ya da rant paylaşımı kavgası şeklinde işleyebilir. Ancak kamu yararı kavramı oldukça tartışmalı kavram olup, kamunun gerçek yararının ne olduğu politikayı kendisine meslek edinen ve dolayısıyla politika sayesinde yaşayan insanların söylemlerine emanet edilmeyecek önemdedir ve güçlü bir toplumsal uzlaşmayı ön-gerektirir. Toplumun tümünü ilgilendiren konularda karar alma yetkisi kişilere ve gruplara devredilemez. Öte yandan kamu yararının da etik bir sınırı vardır. Bu da insan hakları ya da başka bir deyişle temel hak ve özgürlükler ve bunlarla bağlantılı olarak adalet ilkesidir. Temel hak ve özgürlükler kamu yararı adına kısıtlanamayacak ve insanların onuru kamu yararı adına dahi olsa çiğnenemeyecek olan temel insan haklarıdır. Ceza hukuku düşüncesi de, kamu adına yapılan cezalandırmalarda bu temel ilkelerin gözetilmesini esas almakta ve insanların onurunu zedeleyecek ve hakkaniyet ölçülerine uymayan cezalandırma biçimlerini dışlamaktadır.

Burada siyasal etik ve siyasal iletişim etiği açısından hatırlanması gereken temel ilke yarar/çıkar temeli davranmak değil, adalet ilkesidir ve adalet ilkesinin kamu yararının üzerinde yer alması gerekir. Kamu adına karar verenler ve uygulayanlar kamu yararı olduğu gerekçesiyle adalet ilkesine uygun olmayan tasarruflarda bulunamazlar ve insanların haklarını çiğneyemezler. Yüksek bir erdem olan ve kendi benliğini ve çıkarını düşünmekten öte daima başkaları ve ötekilere karşı sorumluluk ve yükümlüklerimizi hatırlatan adalet ilkesi esas olarak başkaları ile olan ilişkilerde başkalarının iyiliğini düşünerek hareket et-

mek demektir.¹⁶⁶ Öte yandan adalet ilkesi herkesin sahip olduğu haklar ile birlikte emek sarf ederek hak etmek ile de doğrudan ilgilidir. Bu nedenle ortak iyi fikrine dayalı bir adalet anlayışı elzemdir. Ama adalet ilkesi, aynı zamanda, hak eden ve hak etmeyeni (ödülü veya cezayı, birtakım nimetlere kavuşmayı ya da bundan yoksun kılmayı) sarf edilen çaba: emek ve de iyi niyet ekseninde değerlendirmeyi ve ayırt edebilmeyi mümkün kılabilen bir etik ölçüdür. Bu nedenle adalet ilkesi kişisel yarar ile yan yana koyulamaz olmanın ötesinde, eşitlikten ve hatta kamu yararından daha üstün bir etik değerdir. Dolayısıyla kamu yararından ve eşitlik ilkesinden geri durulabilecek tek nokta, insanların hakları ve sorumlulukları bağlamında, ortaya konulan işin adil olup olmadığı; insanların bu muameleyi (hak ediş ya da yoksun bırakılış anlamında) hak edip etmediği ölçüsüdür ki, bu adalet ilkesini işaret eder. Hak ve adalet kavramlarının her zaman birlikte kullanılmasının nedeni de budur. Hak, adalet kavramının temel bileşeni durumundadır.¹⁶⁷ Adalet düşüncesi her insanı eşit birer birey olarak kabul etmekten ayrı bir biçimde düşünülemez. Politik adalet bir toplumu oluşturan bireylerin eşitliğini esas alır iken, bu çerçevede adaletsizlikte yapısal eşitsizliklerden beslenmektedir. Bu nedenle adaleti sağlamak çabası eşit olmayan yurttaşları diğerleriyle eşit yapabilme çabasından, yani eşitlik düşüncesinden, her yurttaşın eşit muamele görmek hakkından ayrı olarak da ele alınamaz.¹⁶⁸ Ancak, adalet ilkesi biçimsel bir eşitliğin ötesinde/üzerinde olduğu gibi, adil olmak/davranmak demek insanların sadece doğal haklarını değil, emek ve çabalarıyla elde ettikleri haklarını da gözetmeyi ve korumayı içerir. Adaletsizlik bu anlamda, söylemsel ve simgesel olanlar da dahil olmak üzere, her türden hak ihlalini içine alır. Dolayısıyla sadece uygulamada değil eleştiri de dahil olmak

¹⁶⁶ Bkz. Aristoteles, 2005: 22-23.

¹⁶⁷ Bkz. Poole, 1993: 102.

¹⁶⁸ Bkz. Sartori, 1996: 366-368.

üzere her türden politik söylemde orantısız güç kullanmayıp simgesel şiddete başvurmuyarak ve bilgiyi tahrif etmeyerek adalet ölçüsüne riayet etmek siyasal iletişimin etik ilkelerinden biri olmalıdır.

5.7 ÇİFT YÖNLÜ İLETİŞİM, ETKİLEŞİM

Bir toplumda kurumsallaştırılmış kamuoyu ve irade oluşumuna meşruluk kazandıran iletişim koşulları ve işleyişleri olup, siyasal iletişim bir toplumdaki iletişim koşulları ve işleyişinden bağımsız olarak ele alınamaz. Bu çerçevede, demokratik bir siyasal iletişime yönelik her türlü etkinlik, tek yönlü yönlendirmelere dayalı değil, çift yönlü iletişime, yani etkileşime açık olma esasına dayalı olmalıdır. Siyasal iletişimi tek yönlü ve gizlilik esasına dayalı faaliyet türleri olan bir propaganda ve lobicilik faaliyetlerden ayıran çizgi etkiye odaklanmak değil, etkileşime ve dolayısıyla diyaloga açık olmaktır. Bu aynı zamanda bilgilendirmeyi ve bunun yanı sıra bilgilendirilmeye açık olmayı da kapsar. Toplumsal-kültürel iklimimize ve de politik yaşamımıza egemen olan “münazara”, yani bilgiççe tartışma ve rakibi mat etme yöntemi, iletişimi ve etkileşimi içermeyen, ötekini etkisizleştirmeye ve değersizleştirmeye yönelik bir eylem biçimidir. Burada karşısındakini bir rakip olarak görmenin de ötesinde hasmane bir tutum söz konusu olup, rakibe saygı da söz konusu değildir. Rakibe saygısız ve onu değersizleştirmeye yönelik bu egemen tarza karşın, siyasal iletişim ötekini değersizleştirmeye yönelik değil, birbirimizi dinlemeye, ikna etmek kadar ikna olmaya da açık olduğumuz ve dinlerken iki tarafından da süreç içinde değiştiği diyaloga ve “birlikte düşünme”ye dayalı olmalıdır. Karşı tarafa üstün gelmeye, onu alt/mat etmeye yönelik tek taraflı bir çaba değil, herkesin birbiriyle bilgiyi ve anlamı derinleştirmeye ve uzlaşmaya yönelik sahici bir konuşma ve bu konuşma sonucu uzlaşma amacı içinde olması gere-

kir.¹⁶⁹ Politik sözler ve eylemler insanların sınırlarını ihlal etmek ve onların politik ve ahlaki kişiliklerini yok etmek için kullanıldığında orada artık politikadan değil kural tanımayan ve karşılıklı ve eşitlikçi bir saygıyı ortadan kaldıran bir güç savaşından söz ediyoruz demektir. Politika, ötekilerin politik ve ahlaki kişiliklerini yok etme pahasına, kendi gerçekliğini galip getirmek çabası değil, uzlaşma ile yeni gerçekliklere ulaşma çabasıdır. Bu bağlamda iletişim ve iletişimsel eylemler de bir toplumun kurucu mekanizmalarıdır. Politik iletişimde böylesi bir uzlaşmaya varmanın yol ve yöntemlerini bulma çabası ile ilgili olması gerekir. Bu çerçevede demokratik, başka bir deyişle eşitlikçi bir iletişim, iki yönlü gerçekleşen bir iletişim biçimi olup, bu iletişim biçimi bilgi verme ve almaya hazır olmanın yanı sıra iletişime, etkileşime açık/hazır olmak anlamı taşımaktadır. Atina Yasası olarak bilinen halkla ilişkilerde etik ilkelerinin yedincisinin “gerçek diyaloglar için gerekli ahlaki, psikolojik ve düşünsel koşulların oluşmasına yardımcı olmaya ve tarafların savlarını ortaya koyabilme ve görüşlerini belirtebilme hakkını tanımak” olduğunu da bu çerçevede anımsa(t)mak gerekir. Bu maddeden yola çıkarak, insanların düşüncelerini özgürce ifade edebildikleri bir düşünsel, toplumsal-kültürel ortamın varlığının insanlar arasında sağlıklı bir diyalog için vazgeçilmez bir öneme sahip olduğunu söylemek gerekir. Habermas’ın işaret ettiği gibi, kurumsallaşmış kamuoyu ve irade oluşumuna meşruluk kazandıran iletişim koşulları ve işleyişidir. İdeal bir siyasal iletişim için bu iletişimin bütün taraflarının ileri sürdükleri düşünceler, görüşler ve öneriler dikkate alınmak ve müzakere edilmek zorundadır.¹⁷⁰ Herkese eşit söz ve kendini ifade hakkı tanıyan kısıtlamasız bir iletişim ortamının varlığı sadece siyasal iletişim açısından değil, kişilerarası iletişim süreçleri dahil olmak üzere her türden iletişimin sağlıklı olabilmesi için temel bir ön-

¹⁶⁹ Bkz. Berktaş, 2012: 187.

¹⁷⁰ Bkz. Habermas, 2010:158.

koşuludur. Eşitlikçi bir diyalog ortamının varlığını teminat altına alan toplumsal-kültürel değerler ve iklim de bu bağlamda en az yasal düzenlemeler kadar önem taşır.

Mevcut iletişim ve siyasal iletişim anlayışına baktığımızda, siyasal iletişimin de, kişilerarası iletişim alanı gibi, içinde gerçekleştiği toplumsal bağlamdan soyutlanarak bireyci bir bakış açısıyla ele alınmasının yanı sıra, siyaset sektörünün beklentilerine uygun, bu sektörün etkinlikle işleyişini destekleyecek ve besleyecek bir biçimde bilgi üretildiğini ve bu bilgilerin uygulamaya taşındığını görüyoruz. İletişimi ve siyasal iletişimi toplumsal boyutu ile ele alan akademik çalışmalar ise bu genel kaideli bozmayan istisnalar olarak kalmaktadır. Bu çerçevede iletişim bir bireysel beceri ve başarı için bu becerilerin artırımına dayalı bir ikna edebilme ve insanlar üzerinde etkili olarak onları kendi amaçlarına ulaşma doğrultusunda yönlendirebilme ve desteklerini-katkılarını sağlama becerisine indirgenmektedir. İletişimi tek yönlü etkiye ve iknaya indirgeyerek hem iletişimde bulunan insanları, hem de bizzat iletişimi araçsallaştıran yaklaşımlara karşı diyalog ve müzakere kavramlarına önem veren bir anlayışın iletişim etiği açısından öne çıkarılması yaşamsal önemde bir ihtiyaç olarak öne çıkmaktadır. Bununla birlikte diyalogların, müzakerelerin sahici olabilmesi ve sağlıklı bir biçimde gerçekleşebilmesinin içinde yaşanan toplumsal ve ekonomik koşullardan yalıtık bir biçimde ele alınamayacağı göz ardı edilmemelidir. Bu aynı zamanda iletişimin düşünce ve ifade özgürlüğü ortamının varlığına dayalı bir toplumsal ve kültürel yapıdan bağımsız bir biçimde de ele alınamayacağını da gösterir. Toplumsal, politik, kültürel ve elbette ekonomik unsurlara derinden bağlı olan siyasal iletişim toplumsal, ekonomik ve kültürel koşullar göz ardı edilerek insanların birbirlerini serbestçe ikna edebilme faaliyetleri olarak ele alınamaz. Siyasal iletişim toplumsal güç ilişkilerinin gerçekleşme ve dönüşme alanıdır. Toplumsal ve siyasal iletişimi belirleyen bu güç ilişkileri, politikacıların ve siyasal iletişim profesyonellerinin eğitimli ve/ve-

ya iyi niyetli olmasına dayalı olarak aşılabilecek sorunlar değil, yapısal nitelikte sorunlardır ve yapısal toplumsal ve politik değişimler olmadan iletişimin ve siyasal iletişimin değişebileceğini varsaymak sorunun temelini gözden kaçırmak ya da kasten göz ardı etmek anlamını taşır. Dolayısıyla bir toplumda iletişimin özgürleşmesi yapısal değişimler gerektirir iken, yapısal değişimlerin gerçekleştirilebilmesi de toplumsal ve siyasal iletişime bağlı olup, bu bağlamda iletişim ve politika arasında diyaletik bir ilişki söz konusudur.

Küreselleşme dönemi adı verilen günümüz dünyasında yönetsel bir iletişim anlayışının yedeğinde ilerleyen siyasal iletişim, siyasal kurumların ve siyaseti kendisine meslek edinenlerin kurumsal ve kişisel imajlarını sağlamlaştırmak ve onların birer ürün haline dönüşen imajlarının pazarlanmasını sağlamak için müşteri ve tüketiciye indirgenmiş olan yurttaşları inandırabilme ve desteklerini sağlayabilme yetisi olarak ele alınmakta ve bu alanda biriktirilen bilgi ve deneyimler insanları etkileyebilme kapasitesine odaklanmaktadır. Açıkça toplumsallık karşıtı olduğu görülen böyle bir anlayış içerisinde iletişim olgusunun kapsamı da kişiler için toplumsal statü ve prestij ve bunların doğal sonucu olarak ayrıcalıklı konumlar ve yüksek gelir elde etmek için gerekli olan imaj (görünüm) ve edinilmesi gereken ikna edici beceriler ile sınırlandırılmaktadır. Bu çerçevede post-modern yönetim retoriğine derinden bağlı olan ve politikanın dilini değil yönetim dilini kullanan siyasal iletişim bir yandan iktidar ilişkilerini katılım, insan odaklılık, açıklık, yenilik vb. retorik söylemler ile gizlerken, siyasal kararların alınmasında insanlar ve gruplar arasında karşılıklı etkileşime dayalı açık ve serbest bir konuşmaya, yani sahici bir iletişime: diyaloga değil, alınan kararları meşrulaştırmak için kitlelerin desteğini sağlamaya ve bu desteğin sürmesine odaklanmaktadır. Bunu sağlamak için de iletişim bir teknik olarak öne çıkarılmakta ve bu etkili olma ve ikna kabiliyeti ile birlikte verili koşullara uyum sağlama ve ondan azami ölçüde istifade etme bilgisini/becerisini öne çıkar-

maktadır. Seçim çalışması yanında kriz yönetimine de odaklanan siyasal iletişim politik krizleri bertaraf eden ya da etkisiz veya görünmez kılan söylemler geliştirme türü olma özelliği ile de öne çıkmaktadır. Burada iletişim pragmatik bir çözüm unsuru olma özelliği ile önem kazanmakta ve bu çerçevede siyasal iletişim güç ve otorite kullanımı ya da yaptırım ya da argümanla değil, ikna etme ve etkileme süreçleri ile insanları belirli hedeflere yönlendirmede etkin bir yöntem olarak bir motivasyon ve uyum sağlama aracı olarak da ele alınmaktadır. İletişimin siyasal örgütlerin ve siyasetçilerin amaçlarını gerçekleştirmek için yararlanılabilir işlevsel bir kaynak oluşu da bu türden çalışmalarda sıklıkla vurgulanmaktadır. Ancak, öte yandan, yeni liberal söylemlerin de etkisiyle zaman ve verimlilik kaybı, işlevsizlik, durgunluk gibi güç ve yönetim odaklı gerekçelerle insanların söz söyleme ve mutabakata varma edimlerine-ki bu süreçler politik süreçlerdir- gereksiz süreçler olarak bakılmakta ve böylece politika adına- politik düşünme ve davranmak devre dışı bırakılmaktadır. Burada, bırakınız politik bir iletişim, tek yönlü bir iletişim mekanizmasına ve bunun kabul ettirilmesine dayalı bir anlayış söz konusu olduğu için, iki yönlü olan ve etkileşime açık olma özellikleri ile iletişimden bile söz etmek giderek güçleşmektedir. Bir ikna ve manipülasyon aracı olarak iletişim kavrayışı, politik özneler arasında karşılıklılık esasına dayalı eşitlikçi ve özgür ilişkiler kurma pratiği anlamında bir iletişim kavrayışını dışarıda bırakmaktadır. Öte yandan da bu anlayış her türlü iletişimi işlevsellik sınırlamasına tabi tutmak suretiyle iletişimin alanını da önemli ölçüde daraltmaktadır. Bu yaklaşımlar iletişimin bir yandan güç, öte yandan ise paranın yönlendiriciliği ile birlikte tahrif edildiğini öne süren Habermas'ın iletişimsel eylem kuramı ile bize anımsatmış olduğu gibi, eşitlikçi ilişkiler ve katılımcı bir toplumsal yapı kurabilmek için gerekli olan iletişimsel eylemin evrensel standartlarını oluşturmaya çalışan ve özgürleşimci bir ilgi çerçevesinde iletişim süreçlerinin sınırlarını geliştiren demokratikleştirici ve özgürleşimci yönelimlerin, başka bir deyişle politikanın ve politik bir iletişimin, tam karşı-

sında yer almaktadır.¹⁷¹ Bu çerçevede eşitlikçi, özgürlükçü ve katılımcı demokratik bir iletişim kavrayışı ortaklaşacı, dayanışmacı ve paylaşımcı bir süreç olarak temsil edilir iken, yönetsel yaklaşımlardan beslenen stratejik bir iletişim anlayışı ise etkiye ve sonuca/başarıya odaklı bir iletişim kavrayışına sahiptir. İletişimin temel unsurları anlam üretme ve üretilen bu anlamları paylaşma süreci, ortaklaşma, paylaşma ve uzlaşmayı içermekte ve sadece etkileme ve iknaya dayalı olmayı değil, etkileşime dayalı olmayı (karşılıklılığı) işaret etmekte iken yeni liberal yaklaşımlardan beslenen kişilerarası ve siyasal iletişim anlayışları tüm bu unsurları dışlayarak, aslında politikayı da dışlamaktadır.

Diyebiliriz ki, siyasal iletişim ya da politik iletişim diyerek anılmasına karşın, bu türden bir iletişim ve buna bağlı bir siyasal iletişim anlayışı, politikaya ve hatta toplumsal nitelikteki düşüncelere tutkulu bir nefret barındıran politika karşıtı bir siyasal seçkincilik anlayışına sahiptir. Ancak, daha önce de belirtmiş olduğumuz gibi siyasal iletişim olgusu, bunun nedeni değil hiyerarşik ve seçkinci bir siyaset anlayışının egemenliğine dayalı bir siyasal kültürün sonucudur.

¹⁷¹ Bkz. Türkoğlu, 2003: 223-224

6.

Vargı

Buraya kadar ısrarla altını çizmiş olduğumuz gibi hem siyaset/politika hem de siyasal/politik iletişim bir profesyonel faaliyet alanı ile sınırlandırılmayacak ölçüde toplumsal bir olgu olup, bu alandaki faaliyetler toplumun tümünün yaşamını doğrudan etkilediği için hiç bir biçimde kayıtsız kalınamayacak yaşamsal önemde söylem ve eylemleri içerir. Bu alanda profesyonelleşme yönündeki güçlü eğilimler hiç kimsenin uzak durması gereken bir alan olan politikayı/siyaseti ve dolayısıyla siyasal iletişimi tahrif etmektedir. Siyasal iletişim etiğinden söz edebilmek için tartışmaya öncelikle politikanın politik olma vasfından uzaklaşarak siyasetin ve siyasal iletişimin profesyonelleşmesinin getirdiği sıradan insanların politikadan uzaklaştırılması ve siyasetin müşterisi konumuna indirgenmesinden başlamak gerekir. Başarıyı erdemle değil iktidara gelebilme ve orada kalabilme ile ölçen ve siyaseti bir pazarlama: siyasal pazarlama olgusu olarak ele alan bu yaklaşım biçimi siyaseti meslek edinmiş olan siyaset seçkinlerini ve onların yardımcısı ve servis ve bilgi sağlayıcısı konumundaki akademisyenleri ve siyasal iletişim profesyonellerini siyasetin öznelere olarak konumlandırır iken, toplumun geride kalanını ise siyasetin müşterisi ve hatta nesnesi konumuna indirgemektedir. Oysa konu politika ve dolayısıyla herkesi kapsayan siyasal iktidar olunca politikanın

yurttaşları müşteri/yurttaş (clientile) olarak konumlandırılarak, yani müşteri yerine konarak yapılması ve siyasal iletişim kampanyalarının muhatabı olan politikanın asıl öznesi konumundaki insanların yurttaş/müşteri olarak nitelenebilmesinin kendisi etik dışıdır. Yurttaş, demokrasi ile yönetilen bir ülkede, asıl egemen güçtür ve politik kampanyaların müşterisi konumuna indirgenemez. Siyasetin öznesinin halk değil devlet olduğu, halkın siyasetin öznesi değil tüketicisi, müşterisi sayıldığı bir yerde demokratik bir siyasal iletişimden, hatta iletişimden söz etmek abesle iştigal olsa gerektir. Çünkü hem iletişim, hem de etikten ayrı düşünülmemesi gereken politika tek taraflı bir etkileme ve etkilediği insanları pasifize ederek müşteri ya da taraftar yapma çabasını değil, karşılıklı etkileşimi, işbirliğini, müzakereyi ve uzlaşma çabasını içerir.

Buna karşın, toplumu yönetenler hem iktidarda elde ettikleri konumlarını korumak hem de bu konumlarının sınırlarını genişletmek için siyasal alanda etkinliklerini artırma ve kendi konumlarını güçlendirme yönündeki çabalarında bu alandaki bilgilerden yararlanarak siyasal iletişimin tüm tekniklerini kullanmaktadırlar. Burada siyasal iletişim alanında çalışan akademisyenlerin konumu da bu çabalara destek verecek bir biçimde işlevsel: işe yarar bilgiler üretmek olmaktadır. Oysa, siyasal iletişim alanında bilgi üreten akademisyenlerin ödevi, bu uygulama alanının hizmetine sunulmak üzere işlevsel bilgiler üretmek değil, bu türden siyasal ikna, manipülasyon ve algı yönetimi mekanizmalarını deşifre etmek ve elde edilen bilgi ve sonuçları toplumla paylaşmak, elde ettikleri bilgileri siyaset profesyonellerinin değil toplumun tümünün hizmetine sunmak olmalıdır. Burada özenle korunması gereken temel ilke ise, bilimsellik ölçütlerinin yanı sıra, reel siyasetin gizlilik esaslı çalışmasına karşın, açıklık, şeffaflık ve dürüstlük ilkeleri olmalıdır. Burada bilim insanına düşen etik sorumluluk siyasetin teknik anlamda bilimselleştirilmesine katkı sunmak değil, politik mekanizmaları anlaşılır kılmaya çalışmaktır. Siyasal iletişim etiği konusunda

yapmış olduğumuz geniş değerlendirme sonucunda sadece siyasetçilerin ve siyasal iletişim profesyonellerinin değil, politikanın nesnesi değil öznesi olması gereken, her yurttaşın özen göstermesi gereken etik ilkeler önerilmiştir ve iletişimin uzlaşmaya ve müzakereye açıklığı çerçevesinde, hiç kuşkusuz, bu ilkeler tartışmaya ve geliştirilmeye açıktır.

Türkiye’de sadece seçim sisteminin ve siyasi partiler kanununun siyasi etik ilkelerin korunmasında ciddi bir engel olduğu ve siyasi karar alma organlarının sivil toplum karşısında güçlenmesine yol açtığı söylenegelmektedir.¹⁷² Bu saptama doğru olmakla birlikte, politikaya bakış açısı nedeniyle, içinde ciddi eksiklikler barındıran bir yaklaşımdır. Bir ülkede seçim sistemi siyasal katılıma ve siyasal bilinç eksikliğine katkıda bulunmakla birlikte seçim sistemi ve siyasi partiler kanununu siyasal bilinç eksikliğinin en temel nedeni olarak görmenin kendisi de politikayı/siyaseti siyasal partilerden ve seçim sisteminden ibaret görme anlayışını yansıtmaktadır. Siyaset ve siyasal iletişim siyasal partilerden ve seçim sisteminden ve süreçlerinden ibaret olmayan, toplumsal-kültürel ve ekonomik bir mesele olup, politikanın ve dolayısıyla politik/siyasal irade oluşumunun asıl mecrası da, tam da bunların dışında var olan, ortak kamusal alanlardır. Nitelikli ve gelişkin bir demokratik kültüre sahip ol(a)mayışımız asıl önemli sorundur ve böyle bir demokrasi kültürünün ayrıcalıklarının sonunu getireceğini bilen siyaset mesleğinin mensupları, sınıfsal bir refleksle hareket ederek, demokrasi kültürünün daha fazla gelişmesine engel olmaktadır. Seçim sistemi ve siyasal partiler kanunu üzerinde değişime direnilmesi de bu bağlamda anlam taşımaktadır. Özde-siyaseti engelleyen bu tarz-ı siyasetin bir kısır döngüden ibaret olan kavgalar ve münazara teknikleriyle yürüyor olması da eşyanın tabiatı gereğidir. Politik ve barışçıl çözümler bulma anlamında siyaset değil siyasesizlik üreten bu güç elde etme mücadelesin-

¹⁷² Bkz. Sam: 2015: 131.

de yeni düşüncelerin ve buna dayalı politik oluşumların ortaya çıkması ve yeşermesi de seçim barajı ve siyasal partiler kanunu aracılığıyla engellenmektedir. İdeolojileri, insanların dünyaya ve hayata dair görüşlerini dışlama ve bu çağda bizzat bir etik sorun olan insanları, özellikle de çalışanları örgütsüzleştirme sonucu toplumun geleceği: daha iyi bir toplumsal yapıya kavuşmak için politika üretememekten: siyasetsizlikten ortaya çıkan boşluk ise kimlik politikaları ve mistifiye edilen simgeler üzerinden yapılan mücadele ile ört-bas edilmektedir. Bu yapı ve kültür politika konusunda bilgili ve erdemli insanların politik yaşama katılma yollarını tıkar iken, politikayı bilgisiz olmanın ötesinde etik ilkelere sahip olmayan ve şeref sahibi olmak için haysiyetten uzaklaşan insanların mücadele alanı haline getirmektedir. Üstelik bu alan toplumsal ve kamusal alanlardan uzak, sıradan yurttaşlara kapalı, mahrem bir alanı temsil etmektedir.

Bir ülkedeki siyaset kurumunu güvenilir, politik ilgileri olan insanları ise kendi özel çıkarları peşinde insanlar olarak ahlaki bir kişilikten yoksun kişiler olarak gören yurttaşlar da siyaseti kirli bir oyun olarak görerek siyasete katılmayıp seyirci olarak yetinmeleri sebebiyle iffetlerini, yani içsel temizliklerini koruduklarını düşünmektedirler. Ancak politik alanın dışında kalıp, siyasete katılmamayı ve olan biten ne ise ona seyirci kalmayı seçmek insanın birlikte yaşadığı insanlara karşı sorumluluğunu yerine getirmemesi anlamına gelir. Dolayısıyla bir ülkede reel politikanın: siyasetin seyircisi olmayı kabul etmek politikadaki etik kirlenmenin masum bir mağduru olmayı değil, buna sebebiyet vermiş olmayı getirir. Dolayısıyla insanların haklarının ihlaline seyirci kalmayı seçen her insan bu uygulamaların sorumluluğuna da verdikleri örtük onay ile iştirak etmiş olduklarından, onların iffetlerini, yani içsel temizliklerini koruyamadıklarını söyleyebiliriz. Türkiye’de politik olmaktan uzaklaşmak ve dışında kalmayı seçmek sebebiyle ortaya çıkan siyasi ve ahlaki kirlenmenin arka planında sadece siyasal aktörlerin etik dışı ey-

lemleri değil, buna seyirci kalan ve tepki göstermeyen her yurttaşın sorumluluğu vardır. Dolayısıyla siyasete katılmamak etik kirlenmeden kendini kurtarmanın tam tersine bu türden bir kirli siyaset ile yapılan bir işbirliği, hatta bir tür suç ortaklığı anlamı taşır.

Siyasete birer özne olarak katılan ve yönetimi denetleyen etkin bir sivil toplumun varlığı demokratik bir hukuk devleti olmanın temel şartıdır. Yurttaşların politikaya aktif birer politik özne olarak katıldığı sivil toplum zayıfladıkça ve yurttaşların bir biri ile iletişimde bulunduğu kamusal alanlar daraldıkça, politik sistemin demokratik, laik bir sosyal hukuk devleti olma vasfı geriler ve o ülkedeki yönetim despotik bir devlet olmaya doğru hızla ilerler.¹⁷³ Sivil toplumun işleminin engellendiği ve yönetsel kurumları denetleme gücünün zayıfladığı, düşünce, ifade, örgütlenme ve barışçıl-sivil eylem yapma özgürlüklerinin daraltıldığı bir ülkede, politika alanında profesyonelleşen dar bir çevrenin siyasal söylemlerini ve eylemlerini siyaset ve siyasal iletişim olarak kabul edilmesi mümkün değildir. Bunun adı sözde-siyasettir ve bu sözde-siyasetin demokrasiyle ve demokratik bir siyasal iletişimle herhangi bir ilgisi yoktur.

Kaynakça

- Adorno, Theodor W. (1998) *Minima Moralia*, Çevirenler: Orhan Koçak ve Ahmet Doğukan, Metis Yayınları, İstanbul.
- Akal, Cemal Bâli (1994) *Siyasi İktidarın Cinsiyeti*, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara.
- Alankuş, Sevda (2016) *Barış Gazeteciliği El Kitabı*, IPS İletişim Vakfı Yayınları.
- Anık Cengiz, (2000), *Siyasal İkna*, Vadi Yayınları, Ankara.
- Arendt, Hannah (1970) *On Violence*, Newyork, Harcourt Brace
- Arendt, Hannah (2009) *Totalitarizmin Kaynakları 1: Antisemitizm*, Çeviren: Bahadır Sina Şener, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Aziz, Aysel (2003) *Siyasal İletişim*, Nobel Yayınları, Ankara.
- Aristoteles (2005) *Nikomakhos'a Etik*, Çeviren: Saffet Babür, Kebikeç Yayınları, Ankara.
- Atabek, Ümit (1999) "Akademik İlgi Alanı Olarak Siyasal İletişim", *İletişim Dergisi*, Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, Sayı.3, Ankara.
- Ataman, Hakan (2012) "Nefret Suçlarını Farklı Yaklaşımlar Çerçevesinden Ele Almak: Etik, Sosyo-Politik ve Bir İnsan Hakları Problemi Olarak Nefret Suçları" *Nefret Söylemi ve/veya Nefret Suçları Derleyen: Yasemin İnceoğlu*, Sayfa: 47-80, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Aziz, Aysel (2003) *Siyasal İletişim*, Nobel Yayınları, Ankara.
- Baudrillard, Jean (1991) *Sessiz Yığınların Gölgesine ya da Toplumsalın Sonu*, Çeviren: Oğuz Adanır, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

- Bauman, Zygmunt (1999) Küreselleşme, Çeviren: Abdullah Yılmaz, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Bauman, Zygmunt (2010) Etiğin Tüketiciler Dünyasında Bir Şansı Var mı? Çevirenler: F. Çoban – İnci Katırcı, Ankara: De ki Yayınları, 2010
- Bauman, Zygmunt (1997) Modernite ve Holocaust, Çeviren: Süha Serthabiboğlu, Sarmal Yayınevi, İstanbul.
- Bauman, Zygmunt (2001) Parçalanmış Hayat: Postmodern Ahlak Denemeleri, Çeviren: İsmail Türkmen, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Baumant, Zygmunt (2003) Modernlik ve Müphemlik, Çeviren: İsmail Türkmen, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Belsey, Andrew ve Chadwick Ruth (1998) Medyada Etik ve Siyaset: Kalite Arayışı', Medya ve Gazetecilikte Etik Sorunlar, (Derleyenler: Andrew Belsey ve Ruth Chadwick), Çeviren: Nurçay Türkoğlu, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Benhabib, Şeyla (2005) Eleştiri, Norm ve Ütopya, Çeviren: İsmet Tekerek, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Bennett, W.Lance (2000), Politik İllüzyon ve Medya, Çeviren: Seyfi Say, Nehir Yayınları, İstanbul.
- Berktaş, Fatmagül, (2012), Dünyayı Bugünde Sevmek, Metis Yayınları, İstanbul.
- Bertrand, Alexis (2001) Ahlak Felsefesi, Çeviren: Salih Zeki, Sadeleştiren, Hayrani Altuntaş, Akçağ Yayınları; Ankara.
- Billington, Ray (1997) Felsefeyi Yaşamak: Ahlak Düşüncesine Giriş, Çeviren: Abdullah Yılmaz, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Binark, Mutlu (1994) "Acaba Türkiye'de Siyasal İletişimi Nasıl Yeniden Keşfedebiliriz Üzerine Karınca Kararınca Bir Deneme", İletişim Dergisi, Sayı, 1-2, Ankara.
- Bourdieu, Pierre (1984) Distinction: A Social Critique of Judgement Taste, Londra, Routledge ve Kegan Paul
- Bourdieu, Pierre (1991), Language and Symbolic Power, Translated by Gino Raymond and Matthew Adamson, Cambridge: Polity Press in association with Blackwell.

- Bourdieu, Pierre (1997) Televizyon Üzerine, Çeviren: Turhan Ilgaz, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Bourdieu, Pierre (2000), Televizyon Üzerine, Çeviren: Turhan Ilgaz, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul (2. Baskı) .
- Bourdieu, Pierre ve Wacquant, Louic (2010) Düşünümsel Bir Antropoloji İçin Cevaplar, Çev. Nazlı Ökten, İstanbul, İletişim Yayınları.
- Bourdieu, Pierre (2013) Seçilmiş Metinler, Çeviren: Levent Ünsaldı, Heretik Yayınları, Ankara.
- Bourdieu, Pierre (2014) “Simgesel Sermaye ve Toplumsal Sınıflar”, Çeviren: Nazlı Ökten, Cogito, Sayı: 76, Bahar: 2014, Pierre Bourdieu Sayısı.
- Cevizci, Ahmet (2000) Felsefe Terimleri Sözlüğü, Paradigma Yayınları, İstanbul.
- Cevizci, Ahmet (2002) Etiğe Giriş, Paradigma Yayınları, İstanbul.
- Chomsky, Noam ve Herman, E. S. (1999), Medya Halka Nasıl Evet Dedirtir?, Çeviren: İsmail Kaplan, Minerva Yayınları, İstanbul.
- Cioran, Emil Michel (2007) Ezeli Mağlup, Çeviren: Haldun Bayrı, Metis Yayınları, İstanbul.
- Curran, James (1992) “Medya ve Demokrasi: Yeniden Değer Biçme”, Medya, Kültür, Siyaset, Derleyen: Süleyman İrvan, Bilim Sanat Yayınları, Ankara.
- Çaplı, Bülent (2002) Medya ve Etik. İmge Kitabevi Yayın., Ankara.
- Çomu, Tuğrul (Yay.Haz.) (2010) Yeni Medyada Nefret Söylemi, Kalkedon Yayınları, İstanbul.
- Çobanoğlu, Yavuz (2016) Acil durumlarda camı kırınız: Politik sembolizm ve Türk Sağı, Birgün Pazar, 20 Mart 2016.
- Dahlgren, Peter (2009) Media and Political Engagement: Citizens, Communication, and Democracy, Cambridge University Press, NewYork.
- Doğanay, Ülkü (2003) Demokratik Usuller Üzerine Yeniden Düşünmek, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara.

- Doğu, Burak, Özçetin Burak, Bayraktutan, Günseli, Binark, Mutlu, Çomu Tuğrul, Aydemir, Aslı Telli ve İslamoğlu Gözde (2014) *Siyasetin Yeni Hali, Vaka-i Sosyal Medya, Kalke-don Yayınları, İstanbul.*
- Dursun, Onur (2016) “Evrensel İnsana Doğru... Birleştiren İnsan Doğasıdır, Kültürü Değil... İletişimsel Eylemle Etik Bir Söyleme Doğru. Jürgen HABERMAS”, *Yayımlanmamış Makale.*
- Evers, Huub (2010) “Medya Etiği”, *Televizyon Haberciliğinde Etik, (Derleyenler: Bülent Çaplı ve Hakan Tuncel), Fersa Matbaacılık, Ankara.*
- Fiske, John (2003) *İletişim Çalışmalarına Giriş, Çeviren: Süleyman İrvan, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.*
- Fukuyama, Francis (2011) *Tarihin Sonu ve Son İnsan, Çeviren: Zülfü Dicleli, Profil Yayınları; İstanbul.*
- Gümüş, Adnan (2010) “Max Weber”, *Büyük Düşünürler, içinde, Sayfa: 233-321, Der.: Çetin Veysal, Etik Yayınları, Ankara.*
- Habermas, Jürgen (1984) “Siyasal Katılım Kendi Başına Bir Değer mi?” *Çeviren: Tanıl Bora, Toplum ve Bilim, Güz, Sayı 27, Sayfa: 37-74. Habermas, Jürgen (1990) “Modernlik: Tamamlanmamış Bir Proje”, Postmodernizm içinde, Sayfa: 31-44, Derleyen: Necmi Zeka, Kıyı Yayınları, İstanbul.*
- Habermas, Jürgen (1996) *Between Facts and Norms, Contributions to a Discourse Theory of Law and Democracy, Translated by William Rehg, The MIT Press, Cambridge, Massachusetts.*
- Habermas, Jürgen (1996), *İletişimsel Eylem Kuramı, Çeviren: Mustafa Tüzel, Kabalcı Yayınları, İstanbul.*
- Habermas, Jürgen (1997), *Kamusalılığın Yapısal Dönüşümü, Çevirenler: Tanıl Bora ve Mithat Sancar, İletişim Yayınları, İstanbul.*
- Habermas, Jürgen (2007) *İdeoloji’ Olarak Teknik ve Bilim, Çeviren: Mustafa Tüzel, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.*
- Habermas, Jürgen (2009) *Doğalcılık ve Din Arasında: Felsefi Denemeler, Çeviren: Ali Nalbant, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.*

- Habermas, Jürgen (2010) “Öteki Olmak”, “Öteki”yle Yaşamak: Siyaset Kuramı Yazıları, Çeviren: İlknur Aka, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Habermas, Jürgen, (1995) “Hannah Arendt’in İletişimsel Erk Kavramı”, Cogito, Sayı: 5, Yaz 1995, Sayfa: 257-268, Çeviren: Zeynep Çağlayan
- Heller, Agnes (2006) Bir Ahlak Kuramı, Çevirenler: Abdullah Yılmaz, Ertürk Demirel ve Koray Tütüncü, Demirel), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Herman, E. S. (2004), “Kelime Hileleri ve Propaganda”, Chomsky, Noam vd. Medyanın Kamuoyu İmalatı, Çevirenler: Hale Alpman, Özge İnciler, Adnan Köymen, Ebru Kalak ve Işıl Esendir, Chiviyazıları Yayınevi, İstanbul.
- Hofstede, Geertz (2001) Culture’s Consequences: Comparing Values, Behaviors, Institutions and Organizations Across Nations, Sage Publications, California
- İPRA (1987) Halkla İlişkiler İPRA Raporu, Çeviren: A.Fikret Işıkyakar, Anadolu Üniversitesi Yayınları, No: 251.
- İrvan, Süleyman (2003) “Medya ve Etik”, Medya Etik ve Hukuk, (Derleyen: Sevdâ Alankuş), IPS İletişim Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Johnston, Anne (1990), "Trends in Political Communication: A Selective Review of Research in the 1980's." New Directions in Political Communication: A Resource Book, der., David L. Swanson ve Dan Nimmo, Newbury Park, Sage.
- Kalender Ahmet, (2000) Siyasal İletişim: Seçimler Ve İktidar Stratejileri, Çizgi Kitabevi, Konya.
- Kant, Immanuel (1970) “An Answer to Question: “What is Enlightenment”, Kant’s Political Writings, s..50-60, Cambridge University Press, Cambridge
- Kant, Immanuel (2013) Ahlak Metafiziğinin Temellendirilmesi, Çeviren: İonna Kuçuradi, Türkiye Felsefe Kurumu Yayını, Ankara (5. Baskı).
- Kaya, Raşit (2009). İktidar Yumağı, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara.
- Keane, John (1992). Medya ve Demokrasi, Çeviren: Haluk Şahin, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

- Köker, Eser (1998). Politikanın İletişimi İletişimin Politikası, Vadi Yayınları, Ankara.
- Kuçuradi, İonna (1988): Uludağ Konuşmaları: Özgürlük, Ahlak ve Kültür Kavramları, Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, Ankara.
- Mancini, Paolo (2009), Politik Profesyonellikte Yeni Ufuklar", Halkla İlişkiler Üzerine, Derleyenler: Fatih Keskin ve Pınar Özdemir, Dipnot Yayınları, Ankara.
- Mazzoleni, Gianpietro ve Schulz, Winfred (2009) "Politikanın Medyatikleşmesi: Demokrasiye Bir Meydan Okuyuş Mu?", Halkla İlişkiler Üzerine, Derleyenler: Fatih Keskin ve Pınar Özdemir, Dipnot Yayınları, Ankara.
- Meyer, Thomas (2004), Medya Demokrasisi: Medya Siyaseti Nasıl Sömürgeleştirir? Çeviren: Ahmet Fethi, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- Mora, Necla (2008) "Medya, Toplum ve Haber Kaynağı Olarak Sembolik Seçkinler" Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, Cilt:5, Sayı:1.
- Mutlu, Erol (1995) İletişim Sözlüğü, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.
- Newman, Saul (2006) Bakunin'den Lacan'a: Anti Otoriteryanizm ve İktidarın Altüst Oluşu, Çeviren: Kürşat Kızıltuğ, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Nimmo, D. ve Swanson, David L. (1990) "The Field of Political Communication; Beyond the Voter Persuasion Paradigm", New Directions in Political Communication: A Resource Book, Newbury Park.
- Oskay, Ünsal (2001). İletişimin ABC'si, Der Yayınları, İstanbul.
- Özlem, Doğan (2002) Kavramlar ve Tarihler: I, İnkılap Kitabevi, İstanbul.
- Özlem, Doğan (2013) Etik: Ahlak Felsefesi, Notos Kitap, İstanbul.
- Palabıyık, Adem (2011) "Pierre Bourdieu Sosyolojisi'nde "Habitus", "Sermaye" ve "Alan" Üzerine", Liberal Düşünce, Yıl 16, Sayı: 61-62, Kış-Bahar 2011, Sayfa: 121-141.
- Poole, Ross (1993) Ahlak ve Modernlik, Çeviren: Mehmet Küçük, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

- Ranciere, Jacques (2014) *Dissensus, On Politics and Aesthetics*, London, NewYork, Bloomsbury
- Rawls, John (2003) *Halkların Yasası ve Kamusal Akıl Düşüncesinin Yeniden Ele Alınması*, Çeviren: Gül Evrin, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Rigel, Nurdoğan (2000), *Haber*, Der Yayınları, İstanbul.
- Sam, Rıza (2015) *Siyasi Değer ve Siyasi Etik*, Sam, Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa.
- Sartori, Giovanni (2004) *Görmenin İktidarı, Çevirenler: Gül Batuş ve Bahar Ulukan*, Karakutu Yayınları, İstanbul.
- Sartori, Giovanni (1996) *Demokrasi Teorisine Geri Dönüş, Çevirenler: Tuncer Karamustafaoğlu ve Mehmet Turhan*, Yetkin Yayınları, Ankara.
- Schnapper, Dominique (2005) *Sosyoloji Düşüncesinin Özünde Öteki ile İlişki*, Çeviren: Ayşegül Sönmezay, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Sennett, , Richard (2005) *Saygı: Eşit Olmayan Bir Dünya’da*, Çeviren: Ümmühan Bardak, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Sennett, Richard (2010) *Kamusal İnsanın Çöküşü*, Çeviren: Abdullah Yılmaz, Ayrıntı Yayınları, İstanbul (3.basım)
- Sezer, Yavuz (2015) *Politik Tanıtım: Seçim Kampanyası El Kitabı*, Efil Yayınevi, İstanbul.
- Solanas, Valerie (2002) *Erkek Doğrama Cemiyeti Manifestosu*, Çeviren: Ayşe Düzkan, Sel Yayıncılık, İstanbul.
- Spinoza, Benedictus de (2004) *Etika*, Çeviren: Hilmi Ziya Ülken, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara.
- Spinoza, Benedictus (20085) *Tanrıbilimsel Politik İnceleme*, Çeviren: Betül Ertuğrul, Biblos Yayınevi, İstanbul.
- Spitz, David (1994) *Anti-Demokratik Düşünce Şekilleri*, Çeviren: Şiar Yalçın, M.E.B. Yayınları, Ankara.
- Şahan, Süleyman (2013) *Seçim Kampanyalarında Profesyonelleşme: Türkiye’de Seçim Kampanya Uzmanları ve Lider Danışmanları*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Şahin, Haluk (2011) *Can Çekişen Bir Meslek Üzerine*, Say Yayınları, İstanbul.
- Sengül, Mualla (2010) “Türkiye’de Siyasal İletişim: 22 Temmuz 2007 Seçimlerinde AKP Örneği”, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Taş, Oğuzhan (2012) *Gazetecilik Etiğinin Mesleki Sınırları: Profesyonellik, Piyasa ve Sorumluluk*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Taylor, Charles (1996) “Tanınma Politikası”, “Çokkültürcülük” içinde, Sayfa: 46-93, Hazırlayan: Amy Gutmann, Çevirenler: Filiz Aydoğan, Özcan Kabakçıoğlu, Yurdanur Salman vd., Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Tellan, Derya (2013) *Medya Profesyonelliği ve Etik: Bir İletişim Dilemması*, 1. Uluslararası Medya Çalışmaları Sempozyumu, Antalya 20-23 Kasım 2013.
- Tokgöz, Oya, (2008) *Siyasal İletişimi Anlamak*, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara.
- Tokgöz, Oya (2010) *Seçimler Siyasal Reklamlar ve Siyasal İletişim*, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara.
- Topuz, Hıfzı (1991), *Siyasal Reklamcılık: Dünyadan ve Türkiye’den Örneklerle*, Cem Yayınları, İstanbul.
- Türkoğlu, Nurçay (2003) *Kitle İletişimi ve Kültür*, Naos Yayınları, İstanbul.
- Türkoğlu, Nurçay (2004). *Toplumsal İletişim: İletişim Bilimlerinden Kültürel Çalışmalara Tanımlar, Kavramlar, Tartışmalar*. Babil Yayınları, İstanbul.
- Uzun, Ruhdan (2009) *İletişim Etiği, Sorunlar ve Sorumluluklar*, Dipnot Yayınları, Ankara.
- Weber, Max (1987) *Sosyoloji Yazıları*, Çeviren: Taha Parla, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Weber, Max (1996) *Sosyoloji Yazıları*, Çeviren: Taha Parla, İletişim Yayınları, İstanbul (2. Baskı).
- Weber, Max (2004). *Sosyolojinin Temel Kavramları – Meslek Olarak İlim* (Çev. Medeni Beyaztaş). İstanbul: Efkar Yay.

- Weber, Max (2006) Meslek olarak Siyaset, Çeviren: Afşar Timuçin ve Mahmut Sert, Chiviyazıları, İstanbul.
- Wolton Dominique, (1990), “Political Communication: The Construction Of A Model”, European Journal Of Communication, Vol. 5, March.
- Yayla, Attila (1998): Siyaset Teorisine Giriş, Siyasal Kitabevi Yayınları, Ankara.
- Yıldırım, Yılmaz (2012) “İletişimsel Eylem Kuramı Işığında Siyasal İletişim ve AK Parti Örneği”, Akademik İncelemeler Dergisi (Journal of Academic Inquiries) Cilt/ Volume:7, Sayı/Number:1 Yıl/Year:2012
- Yıldız, Nuran (2002) Türkiye’de Siyasetin Yeni Biçimi Liderler, Medya, Phoenix Yayınevi, Ankara.
- Zakaria, Fareed (2014) Özgürlüğün Geleceği / Yurtta ve Dünyada İlliberal Demokrasi, Çeviren: Meral Öztoprak Sağır, Kırmızı Yayınları, İstanbul.
- Zıllıoğlu, Merih (2003). İletişim Nedir? Cem Yayınevi, İstanbul.

Politikayı gücü ele geçirmek ve ele geçirdiği bu gücü koruyup güçlendirmek olarak okuyanlar, gücü ele geçirmek ya da sahip olduğu gücü elinden kaçırmamak için yapılan ve bilgiyi çarpıtarak sunmak dâhil her türlü ikna tekniklerini kullanan söylemlere "siyasal iletişim" adını vermektedir. Politika sadece kazanmak için mücadele eksenine oturan stratejik düşünme biçimine yaslandığı ölçüde, toplumdan ve etikten uzaklaşarak bir iktidar oyununa dönüşmektedir. Oysa politika, toplumsallaştığı ölçüde anlamlıdır ve toplumdan uzaklaşan bir iktidar mücadelesi politik olmaktan da uzaktır.

"Siyasal iletişim" teknikleri ile egemenliğin asıl sahibi olan yurttaşlar siyaset pazarının birer müşterisi konumuna getirilerek politikadan uzaklaş(tın)ırken en temel insan hakları çiğnenmekte, ayıncı ve nefrete dayalı bir dil yaygınlaşmakta ve buna karşı söz söylemek güçleş(tiril)mektedir. Bu etik bir krizdir ve giderek derinleşen bu krizi aşmanın ilk adımı mevcut "siyaset" ve "siyasal iletişim" anlayışına karşı yeni bir politik dil ve yeni politik perspektifler oluşturarak karşı çıkabilmektir. Bu ise stratejik akıl yerine başka türden bir akıl, "başkalarının acısı ile de acılanabilen" başka türden bir duyarlılık ve derin bir bilinç düzeyini gerektirir.

Lacan, **"kelimelere ancak istenilen bir şey yok olduğunda ihtiyaç duyulur"** demişti. Türkiye'de politika, iletişim ve etik kelimelerini düşünmeye duyulan ihtiyacın artması da bunların giderek azalması ile ilgilidir. Bu kitap, etik ilkelere olan ihtiyacın politika başta olmak üzere yaşamın her alanında yaşamsal önemde bir ihtiyaç haline gelmesinin sonucu olarak yazılmıştır ve herkes adına, daha âdil dalyasal iletişimde etik Politikanın ve iletişim çalışması, aynı zamanda, politika, iletişim ile oluşmuş görüş de

A 185490-186589

**ADRESİ
İLARI**

Psj. No: 35-36 / BU
ax: (224) 223 24 70
n / ezgi@ezgikitape
n / ezgi@ezgiyayne